

ÅLANDS FOLKHÖGSKOLA

100 ÅR

Vittnesbörd om en levande tradition

TILL VÄGLEDNING

Ålands folkhögskola önskar markera sitt 100-årsjubileum med denna bok om skolans verksamhet under det gångna seklet och om den tradition som binder samman dagens skola med föregångarnas. Jubilaren hade varit förtjänt av en samlad och allsidig historik, men ett så omfattande projekt hade vi inte möjlighet att genomföra. I stället åtog jag mig som skolans rektor att sammanställa denna samling av uppsatser och vittnesbörd.

Boken inleds med två historiska översikter. När de första 75 åren fått förhållandevis litet utrymme, bör detta ses mot bakgrunden av att det finns en 50-årshistorik att tillgå. Alla hundra åren omspanner artikeln om skolans idearv; föreståndare och lärare från många decennier kommer där till tals i relativt utförliga citat.

Elever från olika decennier har vidtalats att teckna personliga minnesbilder från sin kurs, och i skolans arkiv har jag funnit dokument som förtjänar att återges - i syfte att konkretisera och levandegöra. Lärare som nu är aktiva vid skolan, skriver om sina ansvarsområden; en del av dem med ett dubbelt perspektiv - sin första kontakt med skolan fick de som elever.

I slutet av boken förns stapeldiagram som visar antalet elever, fördelade på kön, under alla skolans år. Cirkeldiagram åskådliggör förändringarna ifråga

om elevernas hemvist under de tre senaste decennierna.

Vi har också velat samla allt skolfolket i en avslutande matrikel. Den kan hjälpa mången att minnas, tex när man vill identifiera elever och lärare på de många bilderna av årskullar som illustrerar texten. Bilderna kommer i huvudsak från skolans samlingar; fotograferna, vanligen lärare eller elever, är ibland okända. Tidningen Åland och Ålands Museum har bistått oss med några viktiga bilder.

Boken är resultatet av ett lagarbete, i vilket en stor del av det nuvarande kollegiet deltagit. Andy Horner har haft ett särskilt ansvar för bildmaterialet, Bertil Johansson har sysslat med matrikeluppgifterna, Bo-Erik Sandells datorkunnande har kommit till användning och Isa Hällström har under stor tidspress gjort en avgörande insats med sitt layout-arbete.

På skolans vägnar tackar jag alla som medverkat i arbetet med jubileumsskriften och uttalar förhoppningen att den skall tjäna syftet att belysa hur vi här på Åland under 100 år har försökt förverkliga folkhögskoleideer.

Sten-Erik Fagerlund
redaktör

BOKENS INNEHÅLL

DE TRE FÖRSTA KVARTSEKLEN.	7
Bernhard Wennström	
... OCH DET SENASTE KVARTSEKLET	22
Sten-Erik Fagerlund	
VISIONER OCH VERKSAMHET.....	46
Sten-Erik Fagerlund	
ELEVFÖRBUNDET	103
Bertil Johansson	
JAG MINNS DET SOM I GÅR	110
Bodil Ehn-Schauman	
KONSTLINJEN - en profil för folk- högskolan	113
Isa Hällström	
ÅLANDS INTERNATIONELLA FOLKHÖGSKOLA	118
Andy Horner	

I artiklarna finns infällda texter av tidigare elever och lärare:

Erik Lindfors sid. 12, Fanny Sundström sid. 50, Aili Nordgren sid. 60, Olof M. Jansson sid. 64, Rut Lindfors sid. 70, Margit Nordberg sid. 84, Valdemar Nyman sid. 76 och 90, Ulf Nyback sid. 94, Peter Lindström sid. 98, Bernhard Wennström sid. 104.

SKOLFOLKET UNDER 100 ÅR

Lärare, personal,
direktionsmedlemmar 122

ELEVERNA UNDER 100 ÅR 135

SKOLFOLKET JUBILEUMSÅRET 1995 170

STATISTISKA UPPGIFTER 173

ÅLANDS FOLKHÖGSKOLA UNDER TRE KVARTSEKEL (1895 - 1968)

Det starka folkbildningsintresse och -behov, som under 1800-talet skapade folkskolan torde också ha utgjort en väsentlig grogrund för den nordiska folkhögskolans tillkomst. När Grundtvig med folkhögskolan sökte förverkliga sin dröm om "en skola för livet", där det "levande ordet" skulle vara medlet och väckandet av intresset målet, insåg han nog betydelsen av att jordmånen såtillvida var beredd. Vid folkhögskolornas tillkomst såväl i Danmark som i Norge och Finland utformades skolornas målsättning och arbetsprogram, i viss mån på grund av likartade orsaker, så att de skulle kunna fylla en uppgift i det "passiva motståndets" tjänst. När de första folkhögskolorna omkring 1890 grundades i Finland och inledde sin verksamhet, gällde det att väcka folket och inte minst ungdomen till insikt om den fara, som hotade genom att förryskningssträvandena gjorde sig allt mer påträngande.

Den första som veterligen framförde tanken på inrättandet av en folkhögskola på Åland var skriftställarinnan, professorskan Mathilda Asp. Sommaren 1889 tog hon tillsammans med folkbildningsvännen Lennart Torstensson-Renvall, dåvarande ärkebiskopens son, initiativ till en folkfest på Kastelholms slottsruiner, där hon varmt talade för folkhögskoletanken. Behållningen från denna fest, 200 rnk, blev den första grundplåten till grundandet av en folkhögskola på Åland. Under de följande åren anordnades ett flertal fester och lotterier i avsikt att samla medel för realiserandet av folkhögskoletanken. I maj 1891 hade man samlat in 1100 mk. Den 15 juli samma år donerade dåvarande innehavaren av

Kastelholms gård kommunalrådet C.G. Rosenberg och hans maka 10.000 rnk. till en fond benämnd "makarna C.G. Rosenbergs folkhögskolefond för Åland" för grundandet av en folkhögskola på Åland. Därmed hade folkhögskoletanken tagit ett stort steg framåt.

Efter ett upprop i den ett par år tidigare startade tidningen Åland, undertecknat av bl.a. red. J. Sundblom och kronofogden Alexander Träskelin, samlades den 16 mars ett 20-tal personer på gästgiveriet i Godby för att "rådgöra och besluta om möjligheterna att få till stånd en folkhögskola på Åland". Resultatet från detta möte blev, att en centralkommitté utsågs med medlemmar från alla socknar på Åland. I kommittén invaldes bl.a. alla folkhögskollärare och-lärarinnor samt därutöver ett antal för folkbildning och framåtskridande nitälskande personer, sammanlagt ett 50-tal. Kommittén skulle ha som uppgift att bland allmogen sprida kännedom om och väcka intresse för folkhögskoleiden.

Vid ett nytt möte på samma plats den 21 maj 1892 utsågs en interimbestyrelse inom kommittén, bestående av kom.rådet C.G. Rosenberg ordförande, kronofogde A. Träskelin viceordförande, kamrer J.O. Bomansson kassör, redaktör J. Sundblom sekreterare och kapten J.D. Lindeman medlem. Realiserandet av folkhögskoleiden hade därmed fått en mera organiserad form. Det var knappast en tillfällighet att kommitténs styrelse fick den sammansättning den fick. Men redan i slutet av året riktas skarp kritik mot kommittén för bristande energi, en kritik, som gav upphov till häftig tidningspolemik i dåvarande

Tomtens i Jomala by, där skolan inledde sin verksamhet den 6 november 1895.

Åbo Tidning. Kommitten försvarade sig med att dess arbete hämmats av en allmänt utbredd oro för en under året härjande koleraepidem, samt av rådande missväxt. Ibörjan av följande år påskyndar kommittén sitt arbete och i juli har det framskridit så långt, att den vid sammanträde den 17 i samma månad anser sig kunna fatta beslut om att Ålands folkhögskola skall öppnas hösten 1895.

Behållningen från en folkfest i Mariehamn i juli 1893 beslöt kommittén fördela till stipendier åt fem åländska ungdomar, för att dessa skulle komma besöka Sydvästra Finlands folkhögskola (nuvarande Åbolands folkhögskola), som startade sin verksamhet samma höst. En av dessa ungdomar var Johannes Eriksson från Bjärström, som senare kom att bli en av stöttepelarna inom den åländska folkhögskolan under mer än 30 år.

Studenterna inom "den västfinska stammen" vid Åbo akademi vilka tidigare på olika sätt stött

tillkomsten av Åbolands folkhögskola, började nu inrikta sitt intresse på den planerade skolan på Åland. De medverkade vid fester med föredrag och övriga program samt gav penningbidrag m.m.

Ålands folkhögskoleförening bildas

Vid centralkommitténs sammanträde den 21 maj 1894 konstaterades, att folkhögskolefonden vuxit till 18.000 mk. Vid samma möte beslöt man bilda "Ålands folkhögskoleförening". Förslag till stadgar för föreningen uppgjordes och insändes strax därefter till senaten för godkännande. Förslaget jämte en anhållan om att få inrätta skolan hösten 1895 godkändes genom resolution given den 5 nov. 1894. Frågan om skolans placering hade diskuterats redan tidigare. Därvid hade det understrukits, att den borde få ett så centralt läge som möjligt. Godby, Åmnäs, Gölby och Ernkarby hade nämnts som lämpliga

*Ålands folkhögskola, vårvintern
1905.*

platser, men även Mariehamn hade föreslagits. Likaså hade man i olika sammanhang diskuterat skolans målsättning och undervisningsplan. I dessa viktiga frågor synes åsikterna, begripligt nog, ha varit delade. Medan en del ansåg, att man i undervisningen främst borde ta sikte på den andliga väckelsen, pläderade andra för att man i första hand skulle bibringa eleverna ett visst mått av fasta kunskaper och praktiska färdigheter. Vid centralkommittens möte i Mariehamn den 28 aug. 1895 bildades en garantiförening för skolan med uppgift att i första hand bevaka skolans ekonomiska intressen. Vid samma möte utsågs ordinarie styrelse. Till ordförande i denna valdes kronofogde Träskelin, till viceordförande vicehäradshövding C.A. Tollet. Redaktör J. Sundblom blev sekreterare, direktör J.E. Sjöström ekonom. Kamrer J.O. Bomansson, sjökapten J.D. Lindeman och stadsläkaren Artur Tollet blev styrelsemedlemmar.

Enligt tidigare träffad överenskommelse antogs Karl Julian Karlsson (Åbolands folkhögskolas första föreståndare) till skolans föreståndare varjämte hans hustru Emmi, född Schauman, antogs till lärarinna. Till "andra lärare" utsågs folkskollärare Alfred Andersson från Vårdö (tidigare lärare vid Fiskars Bruks folkskola). Lokalfrågan och därmed även platsfrågan löstes, sedan det visat sig ogörligt att realisera tidigare diskuterade förslag, så att man upphörde provisoriska utrymmen i karaktärs-byggnaden å Tomtens hemman i Jomala by.

Skolans start och första arbetsår

Den 6 nov. 1895 kunde så Ålands folkhögskola under värdiga och högtidliga former invigas för sin uppgift och inleda sitt första verksamhetsår. Det skedde med en verksamhetsplan, som till stor del hade det tidigare

Den första årskullen 1895-96. Föreståndare var K.J. Karlsson.

startade skolornas program som förebild. Den kan ses som en kompromiss vad beträffar de ovan berörda åsiktsskillnaderna i fråga om målsättning och undervisningsplanens innehåll. Att skolans ledning och lärarkår under rådande omständigheter kunde genomföra verksamheten såsom skedde är aktningsvärt nog.

Redan hösten 1898, (den 15 november) kunde dock skolan flytta in i egna utrymmen, vilket blev möjligt inte minst genom att dess förest. mag. Karlsson, såsom nybliven ägare till Strömsviks säteri i Finström, donerat tomtmark därstädes och sedan en skol-byggnad (nuvarande gamla skolan), ritad av arkitekt Bertel Jung, uppförts under våren och sommaren 1898.

Men alla problem var icke därmed undanröjda. Inte minst hopade sig de ekonomiska bekymren på grund av de relativt stora skulder styrelsen tvingats ikläda

sig för genomförandet av skolbygget. Situationen förbättrades inte av att myndigheterna, som såg med misstänksamma ögon på dessa nystartade skolor, hotade med indragning av det förut blygsamma statsbidrag, som skolorna erhöll. Hotet verkställdes följande år vilket väl säkerligen var en följd av det olycksaliga "februarimanifestet". Nu prövades styrkan och initiativförmågan i "det passiva motståndet". Man införde en "lantmanna- och husmodersavdelning" vid skolan. Härigenom kom man på nytt i åtnjutande av statsbidrag. Skolor med någon form av yrkesinriktad undervisning på sitt arbetsprogram sågs inte som någon fara för rikets intressen. (Sådana avdelningar inrättades vid flera folkhögskolor). Skolans styrelse synes t.o.m. ha övervägt att helt och hållet ombilda skolan till en lantmanna- och husmodersskola. För ekonomins skull uppsade man lärartjänster över sommar-månaderna, vilket bl.a. hade som följd, att från

höstterminen 1900 till vårterminen 1903 bestreds föreståndartjänsten av härnämndordning: agronom Jakob Tegengren, studenten Paul Fager (senare mera känd under namnet Are Vaerland) och studenten Gabriel Biaudet.

Den Takolanderska tiden

Till hösten 1903 lyckades styrelsen knyta magister Alfons Takolander till skolan som föreståndare. Det är allmänt omvittnat, att det till stor del är Takolanders förtjänst, att skolan kunde lotsas ut ur de trångmål den befunnits i. Han var uppenbarligen uppskattad både som skolledare, lärare och människa. Han lyckades göra den unga skolan populär bland såväl yngre som äldre och lade grunden till dess bästa traditioner. Man talar ännu idag om den Takolanderska tiden. Att detta blev möjligt berodde säkerligen till icke ringa del på att Takolander vid sin sida som styrelseordförande hade provinsialläkaren L.W. Fagerlund, som insåg skolans betydelse och stödde dess verksamhet på många sätt, inte minst ekonomiskt.

Två andra personer, som vid samma tid knöts till skolan och som på ett lyckligt sätt kompletterade Takolander och Fagerlund, var Johannes Eriksson, medlem i styrelsen och senareslöjdläraresamt Fridolf Sundberg, föreningens ekonom.

Skolans brydsamma situation under medlet av det första decenniet avspeglas även i elevantalet. Detta var under de två första läsåren tillfredsställande, men sjunker sedan, så att det hösten 1899 är nere i 10 elever. Därefter ökar det igen och är läsåret 1905-06 uppe i hela 36 elever, varav 16 är pojkar. Elevtillströmningen förblev god även under de följande åren, vilket medförde att trångboddheten också ökade. I skolhuset kunde endast lärarna och flickeleverna beredas plats. Pojkarna inkvarterades i gårdar i skolans närhet. Lsåret 1908-09 måste även en av lärarna "inhyras" i ungdomsföreningens lokal Breidablick.

Tack vare något frikostigare statsanslag och sedan

ett speciellt byggnadsbidrag på 8.000 mk erhöles kunde ny lärarbostad och pojkinsernatsbyggnad uppföras 1909-10, (Kavaljersflygeln). Häfter kunde i regel alla beredas plats på skolan, vilket givetvis var till fördel för verksamheten i dess helhet.

Theodor Bertell träder till

När Alfons Takolander 1911 lämnade skolan, övertogs föreståndarskapet av stud. Theodor Bertell, som bestred tjänsten i 13 år. Andralärartjänsten innehades under samma tid av forstmästar. John Lönnbeck, folkskollärare Verner Eker och stud. Jan Sundberg. Husmorsbefattningen av Hulda Vinsten, frk Jenny Lindfors och frk Fanny Sundström. Handarbetslärarinnor var Gerda Hausen, Ester Salin, Ester Karlsson och Lydia Holmberg.

År 1913 fick skolan mottaga flere större donationer ävensom ett byggnadsbidrag på 13.000 mk. för uppförande av lärarbostad jämte slöjdsal och bagarstuga. När Strömsvik allodialsäteristrax därpå av dåvarande ägaren handl. Karlsson, utbjöds till salu, beslöt skolans garantiförening att inköpa säteribyggnaden (nuvarande rektorsbostaden) med tomt och trädgård samt 12 ha skogsmark, alltsammans för en summa av 11.300 mk. Köpet ansågs förmånligt och medförde, att skolans lokalbehov därmed var någorlunda väl tillgodosett, vilket bidrog till förbättrade arbetsmöjligheter och ökad trivsel.

När orosmolnen började hopa sig efter första världskrigets utbrott och tecken på inre oroligheter i kejsardömet kunde skönjas sammankallades till folkhögskolan det interkommunala möte, som resulterade i beslut om hänvändelse till Sveriges statsmakter beträffande Ålands framtida status. Minnesstenen utanför gamla skolbyggnaden utgör en erinran om detta möte. Det initiativ som togs vid mötet resulterade i att landskapet fick sin självstyrelse. Därefter underställdes folkhögskolan, liksom andra åländska skolor, landskapsförvaltningen. Detta

(ur Tidningen Åland med anledning av skolans 40-årsjubileum)

ERIK LINDFORS hade återvänt från Amerika efter att ha drabbats av en febersjukdom:

" ... Hälsan återvände väl så småningom, men ej humöret och livslusten, ty längtan till Amerika gnagde ständigt. - Då berättade tidningen Åland om öppnandet av folkhögskolan den 6 nov. 1895. Mycket visste jag ju ej om skolor och ännu mindre om folkhögskolan. Men skolor och kunskaper hörde ju samman och till läsning och kunskaper hade min håg stått så långt jag kunde minnas tillbaka. Därför begav jag mig efter några dagar till Jomala för att taga reda på vad folkhögskolan hade att erbjuda. Jag minnes alldeles tydligt, som det varit i går, det första intrycket, men förbigår det dock här. Däremot kan jag ej förbigå mötet med skolans föreståndare, magister K.J. Karlsson och hans fru. Föreståndarens flädfria väsen och vänliga sätt var något helt annat än man väntat från en skolmagister och fru Karlssons nobla uppträdande, klara och lättfattliga sätt att uttala sig i livsfrågor, voro egnade att ingiva förtroende och högaktning.

Vi blevo vänner för livet. - Kunskaper genom arbete fick jag i folkhögskolan, visserligen ingen vetenskaplig skolning, men att fören okunnig yngling få göra en liten rundfärd i vetandets stora värld, var vida underbarare än Amerika. Jag fick ett fädernesland, som hade behov av unga krafter för att fortsätta fädernas arbete för landets och folkets framåtskridande och i detta arbete fanns behov och rum för även de små krafterna. Jag fann mig själv, jag fann unga vänner, besjälade av ungdomlig hänförelse för fosterlandets andliga och materiella utveckling. Denna ungdomsskara tog till valspråk "det går som man tror". -

Icke ha väl alla då byggda luftslott blivit förverkligade, men då tanken vandrar tillbaka genom de fyrtio åren och ser Åland då och ser Åland av i dag, nog är skillnaden märkbar.. "

medförde dock inga speciella förmåner för skolan. Den erhöll i fortsättningen bidrag enligt samma grund som tillämpades för rikets folkhögskolor. Sedan en ny rikslag angående statsunderstöd åt folkhögskolor, enligt vilken grundunderstödet avsevärt höjts och skolorna kunde erhålla såväl elevunderstöd som byggnadsbidrag, hade börjat tillämpas, förbättrades dock ekonomin och nödvändiga reparationer och förbättringar kunde utföras. Istyrelsens årsberättelse för 1927 betecknas skolans ekonomi som relativt god.

Dessförinnan hade man försökt lösa belysningsfrågan, som speciellt under ofärdsåren på grund av petroleurnbrist var bekymmersam, genom inrättandet av ett eget elverk. Det förstördes genom eldsvåda just som det var färdigt att tas i bruk, men ett nytt byggdes hösten 1920, från vilket även ett antal gårdar i skolans grannskap fick ström. Från detta fick skolan sin elförsörjning ända fram till 1938. Under mag. Sigurd Svanströms rektorstid, 1924-28 (denne efterträdde Th. Bertell, som 1923 blev folkskolinspektöri landskapet) var lantmannaskolans verksamhet tillfälligt (läsåret 1925-26) förlagd till folkhögskolan.

Lärarna kommer och går

Lärarkåren, inom vilken stor "omsättning" noteras under hela 20-talet, förnyades helt strax före 1930 och under 30-talets första år. Agnes Engman utsågs till handarbetslärarinna hösten 1927. Jan Erik Eriksson tillträdde som andralärare hösten -28, var t.f. föreståndare 1930-31 och blev ordinarie föreståndare från hösten 1931. Båda kom att inneha sina befattningar hela sin återstående livstid, den förstnämnda till 1956, dvs. i 29 år, den senare till februari 1968, alltså i nästan 40 år. Greta Sundblom, sedermera gift med rektor Jan Erik Eriksson, tillträdde husmorstjänsten 1931 och innehade den fram till 1968, bortsett från åren 1935-40, då den upprätthölls av Valborg Söderström. Andralärartjänsten sköttes av mag. Hugo Johansson från 1930 till 1948. Han hade dock tjänsteledighet läsåren 1939-45 för

Kring
matsalsborden.
1920-talet.

fullgörande av riksdagsmannauppsdrag samt under kortare perioder både före och efter denna parentes för fullgörande av landstingsmannaskap.

Undervisningen i kristendom övertogs 135 av den nyutnämnde kyrkoherden i Finström, Valdemar Nyman. Han skötte den uppgiften som. timlärare fram till 1969, dvs. i 35 år. Samtidigt tjänstgjorde han som timlärare i engelska och finska. Därjämte medverkade han ofta med tal och föredrag i olika sammanhang. Han, om någon, tillämpade den grundtvigska tesen om "det levande ordet" i sin undervisning. Han var nog i många stycken en Ålands folkhögskolas Grundtvig.

Planer på ny skolbyggnad

Men om, som det skulle visa sig, lärarvakanserna för lång tid framöver var besatta, var nu inte därmed tillvaron bekymmerslös. Utrymmen och lokaliteter, som 20 år tidigare hade ansetts tillräckliga och i varje fall nöjaktiga, var imedlet av 30-talet mer eller mindre nerslitna och fyllde inte tidens krav. Man började på

allvar diskutera möjligheterna att få en ny skolbyggnad till stånd. Direktionen vände sig i första hand till arkitekt Jung, som hade ritat den gamla. Denne utarbetade även ett förslag till ny skola men, sedan man konstaterat, att detta inte var realiserbart, fick professor Lars Sonck (som vid samma tid arbetade med ritningar till stadshus i Mariehamn) uppdraget att uppgöra skissritningar till helt ny skolbyggnad. Efter många "turer" godkändes hans förslag av landskapsnärnnden i september 1939. Några veckor senare rådde krigstillstånd och såväl byggnads- som många andra planer fick skrinläggas.

Leden glesnar och ofärdsår stundar

Från 30- och 40-talen noteras, att flere av skolans stöttepelare under de första decennierna slutade sina dagar bl.a. Fridolf Sundberg, 1934, ekonom i 30 år, Alfons Takolander, 1935, Torsten Rothberg, 1938, medlem i skolans styrelse från 1912, Johannes Eriksson, 1939, medlem i styrelsen från 1898 och därjämte slöjdlärare under lång tid, L.W. Fagerlund,

1939, Theodor Bertell, 1943, rektor 1911-24 och Julius Sundblom, 1945, några månader före det skolan skulle begå sitt 50-års jubileum. Denne hade varit med och berett jordmånen för skolans tillkomst och suttit med i styrelsen från början fram till sin bortgång.

Hösten 1939 hade visserligen elever i vanlig ordning antagits, men verksamheten måste avbrytas redan den 2 december. Skolans lokaler måste ställas till det då inrättade "Lokala hemvärnets" förfogande som logi- och administrativa utrymmen. Efter vinterkrigets slut upplöstes hemvärdet och skollokaler kunde igen hösten 1940 tas i bruk för sitt ordinarie ändamål. Men genom att Finland på nytt drogs in i det s.k. fortsättningskriget med allt vad detta innebar av reglering och onormalt fungerande samhällsfunktioner även inom landskapet, kom skolarbetet på olika sätt att präglas av ofärdstiden. Ett speciellt och inte heller lättlost problem, som direktionen ställdes inför varje höst dessa år, var att elevtillströmningen var så stor, att internatsutrymmena inte alls räckte till att ta emot alla. Vissa år sökte upp emot 70 ungdomar och skolan kunde bereda plats för högst 42 elever.

Lyckligtvis kunde skolans halvsekeljubileum firas den 6 nov. 1945 sedan fredstillstånd inträtt några månader tidigare. Jubileet begicks för övrigt under värdiga och högtidliga former och i förhoppningen att man med tillförsikt kunde börja blicka framåt igen.

Skolan går in i sitt andra halvsekel

Efter ett femårigt krigstillstånd i världen, som inte minst berört Finland och därmed i många olika avseenden landskapet Åland, gick det inte i en handvändning att få samhällsfunktionerna att börja fungera efter fredstida riktlinjer, men det är påtagligt hur snabbt man inom skolans direktion återupptog diskussionerna om bl.a. nybyggnadsfrågan. Redan vid direktionens möten i slutet av 1946 diskuterades

hithörande frågor. Folkskolinspektör Hjalmar Björkvall, som även var tillförordnad inspektör för folkhögskolan, tog vid folkhögskolföreningens möte i februari 1947 upp ärendet till diskussion, liksom även frågan om hur man skulle kunna utvidga skolans undervisningsprogram. En bidragande orsak härtill var säkert, att han under sina kontakter med skolmyndigheterna i riket ävensom i Sverige fått ta del av de preliminära, men för övrigt långtsyftande planerna på en utbyggnad av den obligatoriska skolan. Man hade då redan satt i gång med försöksverksamhet i berört avseende i Sverige. Med sin långa och mångsidiga erfarenhet av skolarbete, såväl från praktisk undervisning som av organisation och administration, insåg han, att ett genomförande av en dylik reform troligen skulle komma att negativt påverka folkhögskolornas fortsatta verksamhetsmöjligheter, såvitt man inte från deras sida i tid såg om sitt hus. Inspektören hade redan tidigare informellt diskuterat dessa frågor med skolans lärarkår. Vid mötet stöddes inspektören av bl.a. lantrådet Strandfält.

Skolans skrala ekonomi (efterkrigstidens kraftiga inflation hade härvidlag i hög grad bidragit) och möjligheter till upphjälpande av densamma diskuterades upprepade gånger. Man efterlyser garantiföreningens stöd liksom bidrag från kommunerna och ungdomsföreningarna.

I anslutning till behandlingen av skolans budget för 1948 på Ålands folkhögskolförenings årsmöte den 24 april 1948 ansåg inspektör Hjalmar Björkvall, att det vore den bästa lösningen, om landskapet skulle överta skolan såsom skett med en del andra skolor. Därigenom skulle skolans existens och utvecklingsmöjligheter tryggas. En undersökning i detta avseende borde därför verkställas. Om inte en sådan lösning kunde åstadkommas, vore det bäst, om garantiföreningen i intimt samarbete med skolans elevförbund skulle ställa sig bakom en utbyggnad, som skulle ge skolan bättre utvecklingsmöjligheter.

De manliga eleverna 1954-55. Fr vänster: Göran Blomqvist, Hammarland; Fred Söderlund, Finström; Rune Eriksson, Eckerö; Leo Gustafsson, Geta; Ingmar Höglund, Finström; Torvald Mansen, Lemland; Göran Sundberg, Geta; Sten Lindholm, Sund; Stig Engström, Finström; Erik-Anders Dahlblom, Geta; Stig Åkermark, Föglö; Johnny Karlsson, Sund; Matts-Erik Ceder, Jomala.

Några uttalade betänkligheter om möjligheterna att realisera förslaget, men flere stödde förslaget om en utredning. Man beslöt tillsätta en kommitte med uppgift att utreda frågan i hela dess vidd.

I ett inspektionsprotokoll från slutet av vårterminen -48 på talar insp. Björkqvall bristfälligheter både i fråga om lokaliteter och undervisningsmateriel, vilka verkar hämmande på skolans verksamhet. Inspektören upprepar här sitt förslag om att landskapet borde överta skolan.

Den på årsmötet tillsatta utredningskommitten fick följande sammansättning: skolans föreståndare Jan Erik Eriksson, direktionsordförande Erik Lindfors, ekonomen Verner Jansson och inspektör Hjalmar Björkqvall.

Vid årsskiftet 1948-49 avgår mag. Hugo Johansson från sin tjänst som andralärare (för att bli stadsdirektör i Mariehamn) och efterträds av mag. Birger Enroos. Erik Lindfors avgår "med ålderns rätt" ur direktionen efter att ha varit medlem i 38 år, därav ordförande i 14 år och vikarierande lärare i flere kortare perioder, en av skolans verkliga vänner och stöttepelare. Han efterträds av Verner Jansson som ordförande i direktionen.

Höstterminen -49 införs fiskeri- väderleks- och motorlära i undervisningsplanen. Båtbyggeri införs vårterminen 1950. En speciell byggnad härför uppförs

väster om Kavaljersflygeln (med gamla bräder från skolans golv, som förnyas).

Landskapet övertar skolan

Anslag för byggande av slöjdsalsflygel i anslutning till båtbyggeriet upptas i budgetförslaget för 1950. Vid föreningens årsmöte 28 februari 1950 får styrelsen fullmakt att underhandla om överlämnande av skolan, med tillgångar och skulder, till landskapet. Samtidigt som underhandlingarna om landskapets övertagande av skolan pågår och behövliga utredningar härför utföres, vidtar direktionen andra åtgärder i avsikt att förbättra arbetssituationen vid skolan. Slöjdsal byggs i anslutning till det tidigare uppförda båtbyggeriet. Det utrymme, som tidigare använts som slöjdsal (norra delen av rektorsbostaden) byggs om och ansluts till bostaden. Handarbetslärarinnans bostad i skolans övre våning förstoras. En hydrofordriven vattenledning från Kyrkträsket byggs till vilken skolans alla byggnader anslutes, en förbättring av stor arbetssparande betydelse. Under sommaren och hösten -51 installeras centralvärme i rektorsbostaden.

Vid folkhögskolföreningens extra möte 14 november -51 godkännes ett förslag till avtal om överlämnande av skolan till landskapet. Enligt avtalsförslaget skall skolan jämte tillgångar och skulder (de senare vid mötestillfället uppgående till 2.611.485 mk.)

överlämnas den 1 jan. 1952 eller vid annan tidpunkt enligt landstingets beslut.

Överlämnandet skedde den 1 januari -52, sedan landstinget tagit del av avtalsförslaget och befullmäktigat landskapsstyrelsen att verkställa övertagandet.

Det är knappast någon överdrift att beteckna detta beslut som det viktigaste i skolans tillvaro. Att de beslutande organen så pass snabbt ansåg sig kunna fatta ett positivt beslut kan förmodligen ses mot bakgrunden av att i dessa beslutande organ satt många personer, som själva varit elever i skolan eller av andra skäl kände ansvar för densamma .

Att inspektör Hjalmar Björkvalls framsynta argumentering för landskapets övertagande av skolan påverkade de beslutande instanserna står utom allt tvivel. Den gamle skolmannen, som vid frågans avgörande hade lämnat inspektörsbefattningen, bör ha känt tillfredsställelse över beslutet.

Huvudprinciperna för skolans förvaltning slogs fast i ny lag, antagen av landstinget den 16 april 1952. Enligt denna skulle skolans direktion bestå av fyra av landskapsstyrelsen valda medlemmar, samt en av elevförbundet utsedd, varjämte föreståndaren skulle vara självskriven medlem och sekreterare.

Skolans nya status medförde givetvis inte, att direktionen fick några outtömliga resurser att röra sig med. Dock kunde den nu med saklig och tillräcklig motivering räkna med anslag, som möjliggjorde fortlöpande förbättringar, där så bedömdes skäligt och nödvändigt.

Byggnadsplaner, som delvis realiseras

Ett av huvudargumenten i diskussionen om landskapets övertagande av skolan hade ju varit, att detta skulle medföra bättre förutsättningar för ett utvidgat undervisningsprogram. Men därmed aktualiserades igen nybyggnadsplanerna. Dessa två frågor kom även att drivas mer eller mindre parallellt

under senare delen av SO-talet. En omständighet, som varit aktuell tidigare och som i hög grad påverkade denna planering var, att man vid samma tidpunkt börjat utreda ett förslag om sammanslagning av samtliga bygdeskolor, en speciell "Bygdeskolkommitté" arbetade med denna fråga och efterlyste också direktionens åsikt i saken, bl.a. i fråga om möjligheten att på lämpligt sätt sammanföra lantmannaskolan och lantbruksskolan just till folkhögskolan. Dessa planer blev dock aldrig realiserade. Man torde bl.a. från jordbrukarhåll icke ha ansett ett dylikt arrangemang godtagbart för lantmannaskolans del.

Det första förslaget till en totallösning av folkhögskolans nybyggnadsprogram, som arkitekt Ruben Lindgren på direktionens förslag och landskapsstyrelsens uppdrag gjorde hösten 1955 var planerat så, att byggnaderna skulle kunna anpassas till ett kommande större byggnadskomplex. Det var även uppgjort så, att det skulle kunna uppföras i olika etapper. En viktig del i förslaget bestod av en i förhållande till gamla skolan och internatsflygeln tvärstående byggkropp, som skulle inrymma kombinerad fest- och gymnastiksal, matsal, kök och diverse andra utrymmen. I ett senare, i samråd med direktionen ändrat förslag, utgick man från att gamla skolan skulle bibehållas men byggas om så, att där skulle inrymmas behövliga undervisningsutrymmen. Slutligen blev det den tredje etappen i det första förslaget, dvs. internatsdelen, som kom att förverkligas, och denna dessutom i nerbantad form. Det var nämligen först tänkt, att den skulle inrymma fyra, eventuellt fem lärarbostäder.

Arbetet med internatsflygeln med byggmästare Frithiof Lindholm som entreprenör pågick huvudsakligen under 1959 och första halvåret av 1960. Hösten 1960 kunde internatsbyggnaden tas i bruk och därmed var ett efterlängtat mål uppnått. Utrymmena såväl i det gamla flickinternatet (i gamla skolans vindsvåning) som i pojkinsernatet (i

Kavaljersflygelns vindsvåning) var nog uttjänta. Noteras må, att innan det slutliga byggnadsbidraget för projektet utbetalades, krävdes det särskild inspektion från skolstyrelsens sida. Man hade nämligen från visst håll ansett, att bygget var för påkostat, ordet lyxigt användes rent av i sammanhanget. Bl.a. ansåg man det från kritikernas sida överflödigt med tvättlavoarer på varje rum. Men skolrådet Karttunen, som utförde inspektionen gav "grönt ljus" och konstaterade lakoniskt att efter tio år ser man nog annorlunda på saken.

Ny linje införes

I anslutning till förberedelserna för byggnadsprojektet hade lärarkåren i samråd med direktionen även utarbetat ett förslag till utvidgat verksamhetsprogram. Det gick i korthet ut på att en andra årskurs skulle införas med utvidgade och delvis valfria ämnesstudier. I årskurs 1 skulle en studielinje införas med fördjupad undervisning i mellanskolans centrala ämnen dvs svenska (främst då grammatik), engelska, finska, algebra, kemi och fysik. En av motiveringarna till införandet av en andra årskurs var att en sådan åtgärd lättare skulle öppna vägen till sjukvårdsutbildning. I Sverige hade man då ett avtal mellan folkhögskolor och sjukvårdsskolor om att ett likartat system skulle kunna åstadkommas här.

I planen ingick även förslag om inrättandet av en för båda årskurserna gemensam musiklinje samt, som en fjärde huvudpunkt, öppna också för utomstående, alltså en mera utpräglad vuxenutbildning.

Förutsättningen för att en sålunda planerad utvidgning av verksamheten framgångsrikt skulle ha kunnat genomföras var ju att byggnadsprogrammet skulle ha fullföljts längre än som blev fallet samt att en föreslagen komplettering av lärarresurserna hade skett. Man hade i första hand föreslagit inrättandet av en språklärartjänst. Resultatet av förslaget blev att en studielinje infördes

i första årskursen, i huvudsak utformad enligt den ursprungliga planen. Den godkändes som speciell del av verksamhetsprogrammet hösten 1958. Vid samma tidpunkt planerades och infördes liknande linjer bl.a. vid flere av de svenska folkhögskolorna i riket. Vid Ålands folkhögskola har även rätt många ungdomar under årens lopp utnyttjat möjligheten att genom deltagande i något eller några av studielinjens ämnen skaffa sig fördjupande kunskaper i hithörande fack. Dessa ungdomar har också senare vittnat om att de haft nytta därav i sin fortsatta yrkesutbildning eller utbyte på annat sätt i liv.

Gamla skolbyggnaden renoveras

När byggandet av internatsflygeln var utfört stod det nog klart, att genomförandet av byggnadsprogrammet i övrigt inte skulle kunna ske i planerad omfattning. Dock ansågs det nödvändigt, att rådande brister i gamla skolbyggnaden på ett eller annat sätt måste åtgärdas. Med hänsyn till att de utrymmen textilslöjden hade till förfogande (egentligen endast det nuvarande sällskapsrummet) och sedan de gamla internatsutrymmena i övre våningen blivit friställda gick man in för en ombyggnad av i första hand övre våningen med sikte på att där bereda större utrymme för textilslöjden. Samtidigt skulle lokalerna i nedre våningen renoveras och köksregionen delvis ombyggas.

Ark. Lindgren fick uppdraget även denna gång att uppgöra ritningar och övriga planer för ombyggnaden och renoveringen. Denna skulle inkludera dragande av värmeledning från värmecentralen i internatet till såväl skolbyggnaden som till Kavaljersflygeln. Planeringen utfördes föredömligt snabbt och godkändes i berörda instanser så, att arbetet kunde påbörjas i slutet av 1961 och sedan i huvudsak fullföljas under 1962.

Den mest påtagliga effekten av denna ombyggnad och renovering var dels, att centralvärme infördes och dels att större och bättre arbetsutrymmen

Årskullen 1966-67. Rektor är Jan Erik Eriksson

skapades för textilslöjden. Att centralvärme samtidigt kunde installeras i lärarbostad och övriga utrymmen i Kavaljersflygeln var välkommet nog. Åtgärderna resulterade även i speciella skolkökslokaler och förbättrade arbetsmöjligheter i köksregionen i övrigt.

Vid kaffesitsen efter slutsynen på skolhusets ombyggnad, där landstingets finansutskott var närvarande, sades det också, med adress till direktionen, att nu fick det vara nog för en tid. Utan landskapets övertagande av skolan hade denna "upprustning" knappast varit genomförbar, i varje fall inte på så kort tid. De genomförda byggnadsprojekten hade kostat landskapet i det närmaste 50 milj. mk. Under de närmast följande åren företogs främst behövlig komplettering av inventarier och undervisningsmateriel. Ävenså utfördes nödiga

mindre renoveringsarbeten i bostäder och övriga byggnader. Ny farstukvist vid skolans huvudingång uppfördes 1964, elbastu iordningställdes i internatets källare följande år osv.

Under sensommaren 1966 förnyades taket på skolbyggnaden. Det mycket gamla minerittaket ersattes med plåttak. Vintern 1966-67 förstördes skolans gamla vedlider av snö. Sedan ritningar och kostnadsförslag till ny liderbyggnad kombinerad med garageutrymmen och medel härför beviljats i 1968 års budget, uppfördes detta byggnadskomplex sommaren -68.

Nya lärare träder till

Sedan mag. Birger Enroos hösten 1953 övergått till alman tjänst (vid Domänstyrelsen i Stockholm) och

Utsikt från Prästgårdsnäset. Foto: Andy Horner.

andralärartjänsten skötts som t.f. befattning av agrolog Rudolf Torckell läsåret 1953-54 och av agronom Ulla Ginlund läsåret 1954-55 utsågs folkskollärare Bernhard Wennström till ordinarie andralärare hösten 1955. Agnes Engman som innehåft handarbetslärartjänsten sedan 1927, avgick p.g.a. sjukdom hösten 1956. Textillärare Ann-Britt Malmström, g. Verho tillträdde tjänsten hösten 1956 först som t.f. senare, efter det hon gjort sig formellt kompetent, som ordinarie. Skolkökslärarinnan Greta Sundblom, g. Eriksson innehade husmorstjänsten 1931-36 samt från 1941 till 1967. Hon var tjänstledig av personliga skäl i februari - maj 1943 samt för sjukdom läsåret 1963-64 och åren 1965-67.

Slöjdlärare Einar Sagulin tjänstgjorde som vaktmästare och slöjdlärare 1945-1969. Kantor Ture Isaksson skötte undervisningen i sång och musik från 1947 fram till sin död 1965.

Jan Erik Eriksson tillträdde andralärartjänsten som t.f. 1928, samt föreståndartjänsten som t.f. 1930 och som ordinarie 1931. Han innehade tjänsten fram till sin död i februari 1968, dvs. i närmare 40 år eller

längre än någon annan anställd vid skolan. De uppgifter, som i det föregående summariskt och i all korthet noterats från de gångna decennierna torde räcka för att hans insats skall kunna bedömas som aktningvärd. Han brukade själv säga, att han vuxit in i folkhögskoleatmosfären med modersmjölken. Han utförde sitt livsverk i denna atmosfär.

Vid direktionens sammanträden den 28 juni 1968 utsågs fil.mag. Sten-Erik Fagerlund, Mariehamn, till t.f. föreståndare och första lärare. Samtidigt utsågs hushållslärare Siv Eriksson, Hammarland, till lärare i huslig ekonomi och husmor vid skolan.

Vad förändringarna inom direktionen beträffar noteras här av utrymmesskal endast ordförandeskiftena. Övriga förändringar liksom personaluppgifter överhuvudtaget framgår av särskild personförteckning.

Verner Jansson, som utsågs till direktionens ordf. 1949, efter Erik Lindfors, innehade uppdraget fram till sin död 28 aug. 1965. Han satt även som elevförbundets representant i direktionen. Till hans efterträdare som direktionsordförande utsågs August Johansson från Hammarland.

PROTOKOLL

fört vid Ålands Folkhögskolas diskussionsafton onsdagen den 10 april 1935

Närvarande voro skolans lärare och elever

§:1.

Ordföranden Axel Andersson hälsade alla välkomna, och Strömberga visan avsjöngs.

§:2.

Protokollet från föregående möte upplästes och godkändes.

§:3.

Kvällens diskussionsfråga lydde: **"Vilket är det nyttigaste och vilket det trevligaste ämnet på skolan?"** Som referenter fungerade Ida Gustavsson och Viktor Sundman.

Ida ansåg, att svenska var det nyttigaste ämnet, men *även* hushållslära för flickorna är ju en god sak. Och det roligaste, trodde hon, att för alla flickor var handarbete.

Viktor sade att de nyttigaste ämnena äro: matematik, svenska och slöjd, men vad det roligaste beträffar så delar det nog skilda åsikter. Om magistern är på gott humör, blir alla ämnen roliga, men om han är på dåligt humör, så äro inga ämnen roliga.

§:4.

Ordförande förklarar frågan öppen för diskussion, varpå mag. Eriksson framkastade ett förslag om att samtliga skolans lärare skulle avlägsna sig till klockan 1/2 10, vilket vann livligt bifall från elevernas sida.

-Margaretha framhöll, att alla ämnena voro nog roliga utom fysik och kemi.

-Erhard svarade, att det var inte endast fysik och kemi, som inte intresserade flickorna, utan det var nog de flesta andra ämnen också.

-Svea sade, att flickorna ändå inte voro så dumma att de trodde att hönsen härstammade från strutsarna.

-Margit understödde Viktors referat i den delen, att då magistern är ledsen är det inte roligt, utan då sitta alla som på knäppnålar.

-Greta Broman ansåg, att svenska och matematik *voro* både det nyttigaste och det roligaste.

-Erhard genmälde, att slöjd för pojkarna var nog det roligaste. Alf tyckte, att flickorna här på skolan inte voro intresserade *av* något.

-Margaretha svarade, att handarbetet var flickornas största intresse. Alf tyckte också, att prästtimmarna voro nyttiga och bra.

-Tor Sundblom framhöll, att svenska och matematik *voro* de nyttigaste ämnena, matematiken dock trevligast, emedan den var mera omväxlande.

-Margit sade, att kristendomstimmarna voro nyttiga -men Margaretha genmälde, att dessa var inga vidare att tala om, för dem förstå vi inte ändå.

-Då trodde Erhard, att Margaretha innehar dålig fattningsförmåga.

-Margaretha svarade, att inte heller Erhard förstår vad Pastor Cederqvist talar om, ty Erhard brukar vara mest upptagen *av* fysik och kemi på kristendomstimmarna.

-Tor Sundblom antydde då, att Margaretha blivit bibelsprängd.

-Erhard yttrade, att om man blir för mycket klok, är det lika illa som att bli för mycket tokig.

-Alf anmärkte att vi mera skulle hålla oss till ämnet.

-Runa-Lisa ansåg, att vävteori var skojigt, bara Fröken Engman skulle tala tydligare och diktera långsammare, ty man måste vara stenograf för att hinna skriva.

-Viktor tyckte, att litteraturtimmarna *voro* nyttiga och allra nyttigast, då Erhard ville *sova*.

-Alf understödde Viktor Sundman.

-Erhard sade, att litteratur var bra men matematik skulle vara lika bra i stället.

-Viktor antydde, att det borde vara litteratur två timmar först på måndagen.

-Gideon framhöll att första måndagstimmarna var den nyttigaste.

- Erhard understödde.

-Tor Sundblom ansåg att litteratur skulle hållas första timmen och svenska sista timmen på måndagen, emedan största delen av första måndagstimmen gå till s.k. högsvenska.

-Alf tyckte, att trädgårdslära också var nyttigt och bra, men framför allt annat skulle behövas mera kristendomstimmar.

-Erhard föreslog, att mera timmar i hälsolära skulle behövas.

-Alf sade, att hälsoläran var mest sömnsmedel.

-Gideon ansåg, att matematiken var nyttig, men slöjd och geografi var det roligaste.

-Gunnar tyckte, att geografi skulle strykas eller och beräknas till bara Åland i undervisning, ty när man kommer till Åbo, kan man ha en karta i handen.

-Greta ansåg, att geografi skulle strykas, ty studierna här på kartan glömmar man snart ändå.

-Runar sade, att det inte var meningen att diskutera vilket ämne som skulle strykas utan vilket som var nyttigast och vilket som var det trevligaste ämnet.

-Gunnar sade, att om man kan räkna, så kommer man vart som helst här i världen, men rättskrivningen är det inte så noga med.

-Runarframhöll, att om man bara kan matematik, så kommer man inte så långt, ty nog behöves rättskrivningen lika mycket.

-Gunnar svarade, att bara man kan läsa Ålandstidningen och Huvudstadsbladet, så behöver man ingen annan svenska.

-Runar höll före att både svenska och matematik voro lika nyttiga.

-Gunnar tyckte, att ifråga om svenska kunde man taga fram ordlista och formulärsböcker.

-Margaretha trodde, att skrivningen går framom räkningen, ty på en persons skrivning, ser man nog huru bildad denne är.

-Doris framhöll, att hushållslära är nyttigt för flickorna.

-Alf tyckte att flickorna borde kunna ge kalvarna dricka utan att läsa hushållslära.

-Viktor tyckte, att slöjden är nyttig, ty med den kan man även förtjäna sitt uppehälle.

-Erhard sade, att det hör också till allmän bildning att kunna räkna och skriva, svenska och matematik äro de nyttigaste ämnena och det praktiska arbetet var det trevligaste.

Ordföranden förklarade därpå diskussionen avslutad.

§:5.

Till ordförande för nästa möte valdes Tor Sundblom. Till sekreterare valdes Gerda Häggblom och Runar Åkerfelt.

§:6.

Till diskussionsfråga för nästa gång valdes bland tvenne förslag:

"Vilket är trevligare att gå i skola eller att utöva kroppsarbete".

Referenter blevo Alfred Sjöblom och Greta Broman.

I programkommitten invaldes samtliga skolans lärare.

§:7.

Mötet avslutades med avsjungandet av Ålänningarnas sång, varpå samkvämskommitten utförde ett omväxlande och trevligt program.

Å mötets vägnar

Axel Andersson

Ordf.

Lydia Blomroos / Ernst Friberg

sekr.

..OCH DET SENASTE KVARTSEKLET (1969-1995)

Att en folkhögskola liksom allt annat får anpassa sig till samhällsutvecklingen i övrigt, till nya villkor och nya krav, det framgår redan tydligt av den föregående översikten över Ålands folkhögskolas utveckling från 1895 till 1968. Lika tydligt är det också att vissa grundelement är bestående. Det finns en levande tradition.

För Ålands folkhögskolas del blir 1970-talet ett decennium präglad av utveckling och förnyelse. Det sammanhänger med förändringar i skolsystemet som förändrar folkhögskolans situation. Grundskole-reformen genomförs och yrkesutbildningen byggs ut i snabb takt. Med skäl präglas uttrycket "utbildningssamhället". Folkhögskolan måste som så många gånger förr ompröva sin roll. Anpassa sig och samtidigt försöka hålla i viktiga traditioner.

Förändringarna sammanhänger givetvis också med en stor förnyelse och förnygring inom lärarkollegiet. År 1968 utses ny föreståndare och ny husmor, Sten-Erik Fagerlund och Siv Eriksson, och under det kommande decenniet får skolan tre nya lärartjänster som besättes av språklärarna Christina Fagerlund (1972), Lillemor Griissner (1974) och historikern Bertil Johansson (1974) efter att alla tre kortare eller längre tid fungerat som timlärare. Mot slutet av decenniet anställdes konstnären Bror-Erik Elfsberg och dramapedagog Bodil Ehn.

Den frihet lagstiftningen ger folkhögskolan att själv välja sin väg och utforma sin pedagogik var givetvis för detta unga kollegium en utmaning till ett intensivt

utvecklingsarbete. I detta förenade sig också de som blivit kvar från det gamla kollegiet, skolans mångårige andre lärare Bernhard Wennström och textilläraren Ann-Britt Verho. För krönikören har det också med tiden framstått allt tydligare hur viktig deras insats varit som förmedlare av den tradition som måste bevaras - och som ju är fundamentet för utvecklingen. Förändringarna under 1970-talet gäller för det första skolans struktur. Verksamhetsåret 1971-72 införs en andra årskurs. Samtidigt tas det första steget till den linje som nu kallas Linjen för skapande verksamhet eller Konstlinjen. Verksamhetsåret 1977-78 införs en tredje årskurs, och därmed har Ålands folkhögskola också i praktiken blivit en folkakademi, även om den benämningen inte används i den nya åländska folkhögskolelagen från 1971. Det är också 1977 som skolan inför den linjedelningen som delvis ännu gäller: med vårdlinje, samhällsorienterande linje, linje för skapande verksamhet och fri linje.

Samma år inleds också försöksperioden med en hemslöjdsavdelning, där skolan återupptar den nedlagda hemslöjdsskoleverksamheten i Tosarby. Förutsättningen för allt detta var naturligtvis nya resurser i fråga om utrymmen. Och det var också 1977 som det nya skolhuset och det nya internatet togs i bruk. Med skäl talas alltså i verksamhetsberättelsen från det året om ett "märkesår".

Lägger man nu till den nya roll som Ålands folkhögskola fått som kursgård och mötesplats - med nordisk inriktning - så är den inledande översikten

Årskullen 1969-70. En ny period inleds.

klar och rubrikerna för framställningen i fortsättningen i huvudsak givna.

Landskapslagen om folkhögskolan från 1971

Den 1 januari 1970 träder en ny lag om folkhögskoleväsendet i kraft i riket och arbetet med en motsvarande åländsk lag var i full gång. Från skolans sida förser vi lagberedarna med underlag också från den svenska folkhögskolan och det medverkar till att Landskapslagen om Ålands folkhögskola, som trädde i kraft den 1 augusti 1971, kom att i en del avseenden skilja sig från rikslagen. Det gäller redan själva målparagrafen. Där heter det i resp. rikslag och tillhörande förordning och i landskapslagen:

"Folkhögskolan är en internatskola, som meddelar allmänbildande, social och yrkesutbildande undervisning och övning" - (lagen)

"- Undervisningen skall syfta till att höja studerandes allmänbildning och främja hans fortsatta studier samt fostra honom som individ och samhällsmedlem" - (förordningen),

"Ålands folkhögskola är en internatskola, som har till uppgift att meddela allmän medborgerlig bildning. Dess verksamhet bör särskilt syfta till att bibringa eleverna insikt om deras ansvar som människor och samhällsmedlemmar. Den bör utformas så, att elevernas samarbetsvilja stärkes, deras förmåga till självständigt tänkande och kritiskt omdöme utvecklas

samt deras mognad och studieintresse främjas." (Landskapslagen om Ålands folkhögskola)

Målparagrafen har som vi skall se verkligen också styrt skolans ambitioner när det gäller den pedagogiska utvecklingen.

En föregångare i landskapet och i hela Finland blev Ålands folkhögskola genom lagens stadgande om att eleverna skulle vara representerade i direktionen, med full rösträtt. Reformen fick efterföljd när det gällde andra skolor i landskapet, men i riket finns fortfarande inte någon lagstadgad representation för eleverna i skolornas direktioner. När det första valet av elevrepresentanter ägde rum den 27 november 1971 är Finlands TV på plats. Brage Jansson och Anneli Sundblom heter eleverna som blev pionjärer som elevrepresentanter i direktionen.

Ett annat stadgande i landskapslagen gällde rättigheten för lärare vid folkhögskolan att få fullgöra en del av sin undervisningsskyldighet såsom lärare vid någon annan av landskapets läroinrättningar, vid medborgarinstitut eller som ledare för studiecirklar. Stadgandet som inte fanns i motsvarande rikslag öppnar goda möjligheter för bl.a. insatser på vuxenutbildningens område.

Ett försök att markera folkhögskolan som vuxenskola återspeglas också i landskapslagens stadgande om 17 års minimiålder för eleverna - till skillnad från rikslagen som har 16 år som gräns. Här har dock utvecklingen gått i annan riktning. Landskapslagens stadgande om möjlighet att ta in yngre elever om "skäl därtill finnes" har i praktiken blivit en 16 års gräns.

Lagen möjliggjorde slutligen inrättandet av flere årskurser. I en promemoria från hösten 1970 motiverar skolan behovet av en andra årskurs. Bl.a. hänvisas till den åländska "begåvningsreserv" som av olika anledningar inte fått förmånen att gå i lärdomsskola. Den andra årskursen skulle ge dessa ungdomar

möjlighet att inlämna mellanskolans kunskapsstoff och därmed öppna vägen till högre fackskolor av olika slag. Det hänvisas också i sammanhanget till att Åland saknar ett kvällsläroverk, för litet vuxnare elever. Här skisseras också upp ett tänkbart samarbete med Medborgarinstitutet.

En andra årskurs införs

Skolan får landskapsstyrelsens godkännande av planerna och för verksamhetsåret 1971-72 antar skolan den första kullen till en andra årskurs, 15 elever. Tio av dem tenderar för mellanskolexamen med genomgående god framgång. Totalt har skolan detta år 47 elever. All tillgänglig golvyta får tas i bruk. Bibliotek och tidvis sällskapsrum används som klassrum, och en tom lägenhet i Kavaljersflygeln tas i bruk som internat.

Med inrättandet av en andra årskurs följer också en del nya ämnen. Förutom i samtliga mellanskoleämnena undervisas nu i tyska, psykologi och socialpsykologi, i statskunskap, bokföring och maskinskrivning. Början till den nuvarande samhällsorienterande linjen görs nu. Det samma gäller konstämnen och linjen för skapande verksamhet, (som framgår av en specialartikel i denna skrift).

En mycket viktig konsekvens av den andra årskursen var att det blev en större kontinuitet i skolans verksamhet, när det gällde elevernas möjlighet att påverka skolsamhället. Det fanns alltså nu vid skolårets början en grupp färdigt "inskolade" - och ett år äldre - elever. Det visade sig snart att detta var skolan till stort gagn. Det är säkert ingen tillfällighet att verksamhetsberättelsen från 1971-72 för första gången har en speciell rubrik för "skolmöten" sammanlagt 10 stycken, där lärare och elever diskuterat gemensamma angelägenheter; bl.a. försöker man gemensamt komma överens om samlevnadsreglerna. Om större kraft i elevkåren vittnar väl också att det är detta år som raden av riktigt

*En matlagningslektion med
husmor, Siv Eriksson. Eleverna
fr.v. Thomas Hellström, Michael
Fällman, Gudrun Jansson och Peter
Wideman från årskursen 1969-70.*

ambitiösa skolresor börjar, denna första gång till Krakow i Polen.

Kampen för nya utrymmen

Med större kraft börjar nu skolan åter driva på projektet med nytt skolhus. Här gäller det att kunna övertyga landskapsstyrelse och landsting om att skolan också på längre sikt kommer att ha en uppgift i landskapet. Skolan har härvid tidpunkten emot sig.

Den 1 augusti 1970 trädde landskapslagen om grundskolan i kraft och reformen börjar i snabb takt genomföras. Många ställer sig frågande till om folkhögskolan skall kunna rekrytera tillräckligt med elever sedan grundskolan genomförts.

I en PM från skolan framhålls det att "frågan gäller om landskapet skall ha en folkhögskola i framtiden" och argumenten kan återges:

- En anpassning till den nya situation som uppstår när grundskolan genomförs är inom ramen för nuvarande utrymmen omöjlig; inriktningen på konstnärliga ämnen förutsätter t.ex. nya utrymmen.

- Konkurrensen om elever skärps efter grundskolans genomförande. För att kunna få elever måste skolan erbjuda bättre standard ifråga om undervisningsutrymmen och internat. Skolan kan komma att behöva en vidare rekrytering i konkurrens med andra folkhögskolor.

- Skolan är nu för liten för att fungera riktigt ändamålsenligt under vinterkurserna och också för liten som kursgård. En nödvändig profilering är svår att åstadkomma.

Frågan om ett nybygge är alltså en fråga om framtida existens. Varför skall då Åland ha kvar sin folkhögskola. Jag återger (i förkortad form) huvudargumenten från 1975, giltiga idag som är:

- Skolan är en kulturinstitution med långa traditioner. Den är i hög grad en ålänningarnas egen institution, nära förknippad med självstyrelsens tillkomst. Verksamheten har alltid haft en inriktning på det egna landskapet och självstyrelsen. Uppgiften är lika viktig idag som tidigare.

- Skolan kan användas som ett instrument som kompletterar den obligatoriska grundutbildningen.

- Skolan kan användas för speciella utbildningsbehov som försummas av andra skolor eller snabbt dyker upp - och därmed kan mötas av folkhögskoleformens flexibilitet.

- Skolan har stora möjligheter att göra en insats i den vuxenutbildning som växer fram.

- Skolan kan bli en kursgård för landskapet.

Och till sist (i sin helhet) det som nog är huvudargumentet:

- En folkhögskola har alldeles speciella egenskaper som inte andra skolor kan ersätta: interna tsmiljön som möjliggör samlevnadsformer och arbetsformer mellan lärare och elever med en fostrande betydelse som kanske sist och slutligen är det främsta skälet till folkhögskolans existensberättigande.

Skolan bemöter också argumenten att folkhögskolan spelat ut sin roll när grundskolereformen införts. Behovet att komplettera den grundläggande allmänbildningen kommer att finnas kvar. Och här fick folkhögskolan snabbt rätt.

Ett svar på hur det skall bli efter grundskolereformen är också specialisering. I likhet med andra folkhögskolor vid den här tiden vill skolan profilera sig och införa linjer. Härvid vill skolan bygga på den grund som redan finnes. Elever som siktat på vårdyrken i framtiden har alltid varit välrepresenterade i skolans elevkullar. För dessa föreslås inrättandet av en vårdlinje. Gamla traditioner vid självstyrelsens skola har samhällsundervisningen. För den samhällsorienterande linje som föreslås erbjuder närheten till viktiga samhällsfunktioner på Åland en unik möjlighet. Så vill skolan ta steget fullt ut när det gäller undervisningen i konstnärliga ämnen, med

linjen för skapande verksamhet. Här kommer in något nytt i landskapets skolbild. Inte heller i de finlandssvenska folkhögskolorna finns vid den här tiden en konstundervisning av det slag som skolan tänker sig. Man kunde här hoppas på ett vidare rekryteringsområde, hela Finland och också de andra nordiska länderna.

Slutligen hänvisas till hemslöjdsavdelningen och de möjligheter den ger till en förstärkning av skolans inriktning på textilslöjd och konsthantverk. Här finns samarbetsvinster att göra både för den yrkesförberedande undervisning som skall bedrivas inom hemslöjdsavdelningen och för den friare folkhögskoleundervisningen.

I argumenteringen ingår också förslaget om att få inrätta en tredje årskurs och därmed skapa ett fullständigt folkakademistadium. Här hänvisas också till att studenter i allt större utsträckning börjat söka sig till folkhögskolorna för ett mellanår.

Slutklämman är: "uppenbart är emellertid att folkhögskolan behöver resurser att anpassa sig till en ny situation och att dröjsmål härvidlag kan bli ödesdigra".

Nybyggena

Första gången ett nybygge på allvar aktualiseras är i landskapets långtidsbudget för 1971-79. För 1973 hade beviljats en summa för planering och på sommaren reser en grupp bestående av direktionsordförande, rektor och husmor ut för att se på nyare folkhögskolor. Vid Kristliga folkhögskolan i Nykarleby finner man lösningar som väl motsvarar behoven på Åland. Arkitekten heter Carl-Johan Slotte.

Det blev också arkitektbyrå Hakala-Perttula-Schiitz-Slotte från Helsingfors som fick uppdraget att göra skissritningar för ett nytt skolhus och ett nytt intemat. Ett problem var placeringen av de båda byggnaderna på skolområdet. Man utgick först från att skolbyggnaden skulle placeras norr om den nuvarande

Nya skolhuset under uppförande 1976. Till projektet hör också det nya internatet norr om gamla skolhuset. Foto: S-E Fagerlund.

skolan. Med den placering som slutligen valdes, följde den fördelen att Kavaljersflygeln kunde få bli kvar.

Medel för bygget upptas först i 1975 års årsstat för landskapet. Efter omröstning i landskapsstyrelsen skjuts emellertid bygget på framtiden med hänvisning till det kärva ekonomiska läget. Ledamöterna Erik Sundberg, vice ordförande i Ålands folkhögskolas direktion, och Stig Holmberg inlämnar en skarp reservation. Beslutet leder också till många protester, inte minst förmedlade i tidningspressen.

Under hösten 1975 utreds finansieringsfrågan ytterligare och med positivt resultat. Medel tas åter upp i budgeten för 1976 och nu får bygget grönt ljus. I februari 1976 godkännes skissritningar och byggnadsprogram slutligt. Det omfattade då 1.300 m² undervisningsyta och 448 m² internatsutrymme. Samtidigt utsågs byggnadskommitté som fick i uppdrag att anskaffa huvudritningar och arbetsbeskrivningar.

I maj 1976 fastställdes byggnadshandlingarna, varefter byggnadsarbetena utbjöds på entreprenad i början av juni.

Den 23 juni antogs Mariehamns Byggcompany som huvudentreprenör, och strax därefter Huber Ab som VYS-entreprenör och Sundströms El som entreprenör för elarbetena. Byggnadsarbetet inleddes i augusti och skulle enligt kontraktet vara färdigt den 14 september 1977.

På grund av flere omständigheter, bl. a . ändringar som under byggnadstiden gjordes ifråga om skolbyggnadens grundkonstruktion samt förseningar av en del materialleveranser kunde byggnadsarbetet dock inte slutföras förrän i början av november. Internatsdelen togs dock i bruk redan vid höstterminens början. Skolbyggnadens utrymme kunde delvis användas i oktober. Först den 6 november var byggnaden klar att helt tas i användning.

Arkitektplaneringen hade alltså utförts av arki-

tektbyrå Hakala-Schiitz-Perttula-Slotte från Helsingfors med Carl-Johan Slotte som ansvarig. Konstruktionsarbetet hade Ingenjörbyrå Projekterings Ab i Mariehamn stått för. VYS-planeringen hade gjorts av Ingenjörbyrå Kurt Mickos och elplanering av Sundströms el. Inrednings-planeringen hade skötts av inredningsarkitektbyrå Sistem med arkitekt Helena Ypyä som ansvarig.

Byggnadskommitten hade bestått av kommunalrådet Olof Lindström, ordf. samt som medlemmar hushållsläraren Siv Eriksson, byggmästare Birger Lindholm, som emellertid under byggnadstiden på anhållan befriats från medlemskapet och ersatts med byggmästare Roland Danielsson, rektor Sten-Erik Fagerlund och läraren Bernhard Wennström. Den sistnämnde hade fungerat som byggnadskommittens sekreterare. Kommitten hade kompletterats med utbildningschef Lennart Winqvist.

Byggnadskostnaderna, som 1975 beräknades till ca 3.300.000 mk, uppgick till drygt 4 milj. rnk. Kostnadsökningar föranleddes av oms-och indextillägg på ca 250.000 rnk, en merkostnad på ca 200.000 mk för ett under byggnadstiden ändrat avloppssystem samt av inventarielkostnader om 200.000 rnk, som inte ingick i den ursprungliga kostnadsplanen .

I de skrivelser som tidigare citerats från folkhögskolan till landskapsstyrelsen hade skolan varnat för en rekryteringskris i samband med grundskolans genomförande. Denna kom också. Skolåret 1975-76 sjönk elevantalet till 31 elever (från normalt 40-45) och därpåföljande år var man nere i 26 elever på vinterkursen.

Hade inte besluten om nybyggnationen gjorts innan de dåliga åren på allvar kom, hade man med största sannolikhet inte vågat göra de stora satsningarna. Därmed hade skolan kommit in i en ond cirkel och dess framtid varit hotad. Nu blev det i stället snabbt bekräftat att investeringarna var riktiga, inte minst med tanke på elevrekryteringen. Till läsåret 1977-78 då byggnaderna togs i bruk sökte 80 ungdomar, varav 72 kunde antagas. Med stor tacksamhet minns

vi Olof Lindströms och Erik Sundbergs insatser då frågan om nybygge behandlades i landskapsstyrelse och landsting.

Nya skolan invigdes

Svenska Dagen, den 6 november 1977 kunde den nya skolan och det nya internatet invigas, på årsdagen av skolans start den 6 november 1895. Den "öppna" invigningen hade lockat ca 200 personer, av dem en stor del särskilt inbjudna gäster, och med skolfolket inräknat fanns över 300 personer i den nya festsalskombinationen, när den alltså för första gången togs i bruk.

Hälsningsanförandet hölls av direktionens ordförande Olof Lindström, som anknöt till den tid han själv haft som elev vid Ålands folkhögskola, för jämnt 50 år sedan. Han talade också om de många svårigheter man haft att övervinna innan detta bygge kunnat komma till stånd. Festtalet hölls av rektor Sten-Erik Fagerlund som anknöt dagens skola och dess verksamhet till olika skeden i skolans historia och starkt betonade folkhögskolans krav på frihet i sitt arbete. Hela festen hade inletts med Ålands Spelmansgille. I övrigt omfattade programmet sång av skolkören, solosång av f.d. eleven Marianne Häggblom, en diktsvit framförd av några elever kring temat "ta vara på din tid".

Först i raden av talare och gratulanter var lantrådet Alarik Häggblom. Därefter talade v.ordf. i Finlands folkhögskoleförening rektor Rainer Johansson, generalkonsul Erik Schulze, f.d. direktionsordföranden i Ålands kvinnliga hemslöjdsskola Fanny Barnberg, sekreteraren i Föreningarna Nordens förbund Åke Landqvist, rektor Curt Ohlsson från Sigtuna folkhögskola, fil.mag. Erik Bertell, vars far varit föreståndare vid skolan åren 1911-1924, landstingsman Ragna Sanders från Ålands Marthadistrikt, lärare Göran Hansen från Ålands Ungdomsförbund, direktör Tore Karlström från Mariehamns Byggcompany, arkitekt Carl-Johan

Den nya skolbyggnaden har äntligen kunnat tas i bruk hösten 1977. Utsikten ner mot Kyrkträsket är fantastisk. Foto: S-E Fagerlund

Slotte, som betonade det goda samarbetet mellan pedagoger och planerare och sist elevförbundets ordförande Bernhard Wennström, som underströk att en folkhögskola förvisso aldrig blir "färdigbyggd". Efter att invigningen pågått i 1 1/2 timme var det dags att flytta över till gamla skolan och kaffet.

Nya resurser blir en vitamininjektion

Att nya resurser blir en kraftig vitamininjektion visar verksamhetsåret 1977-78, det första i de nya

utrymmena. Det är nu strukturen med tre årskurser och hemslöjdsavdelning finner sin form, och det är nu som den pedagogiska utvecklingen tar stora steg mot något nytt. Undervisningen bör alltså enligt vår lag utformas så "att elevernas samarbetsvilja stärkes, deras förmåga till självständigt tänkande och kritiskt omdöme utvecklas ..."

Strävanden att ta konsekvenserna av den grundsynen präglar verksamhetsåret och huvudrubrikerna blir därvid: projektundervisningen, särskilt tredje

årskursens, den fria elevaktiviteten och elevernas påverkan av skolsamhället.

Projektundervisningen

I den s.k. projektundervisningen utgår man från något problemområde i stället för att systematiskt behandla ett enskilt läroämne; kunskap inhämtas inte enbart med hjälp av litteratur utan man tar reda på fakta också genom t.ex. intervjuer och studiebesök. De viktigaste vinsterna med dessa studier är att eleverna får arbeta med frågor som de är motiverade för, vidare att det ger självkännedom och självtillit att ta initiativ, planera och genomföra ett arbete och att grupparbete tränar samarbete med andra. Vid genomförandet av ett projekt får man så att säga på köpet en relevant träning i kommunikationsfärdigheter, dvs. att lyssna, intervju, tala, skriva, redovisa - alla viktiga mål för undervisningen i modersmålet. Projekten avslutas alltid med någon form av ambitiös rapportering, inom eller utom skolan.

Under vårterminen arbetar man inom ramen för ämnet socialpsykologi med ett projekt om åländska ungdomars situation ifråga om skola och fritid. Man ber eleverna på årskurs 9 i landskapets högstudier, och elever i Ålands yrkesskola och Ålands folkhögskola att skriva om sin situation sedd främst ur fritidssynvinkel. Materialet bearbetades och resulterade i en liten bok som fick titeln "Insyn i w1gdomars tankar om skola och fritid".

En nyhet för året är också systemet med s.k. huvudämnen på tredje årskursen. Eleverna har kwmnat välja ett av ämnena som huvudämne, vilket inneburit, dels att de haft en ganska omfattande litteraturkurs att läsa och tentera, dels att de gjort något självständigt arbete somt.ex. en uppsats eller en liten undersökning.

Eleverna tar också under året initiativ till bildandet av ett elevråd som "skall tillvarata elevernas intressen vid skolan", hjälpa till "att upprätthålla en levande

debatt om skolans målsättning" och "sträva att utforma en stimulerande studie- och fritidsmiljö", allt enligt rådets egna formuleringar.

En viktig fråga som får en omsorgsfull beredning i olika instanser är betygsfrågan. Frågan behandlas inom elevrådet och på elevstämma, samt på stormöte och slutligen på ett s.k. öppet direktionsmöte, där samtliga elever har möjlighet att delta och på vilket det definitiva beslutet om skolans intyg och betyg fattas.

Skolan har funnit sin form för en tid

En strävan att integrera olika delar av skolans verksamhet till en sammanhängande helhet, med närhet mellan teori och praktik och kontakt med det åländska samhället har fortsatt präglat kursuppläggning för skolans långa vinterkurs.

Ambitionen när det gäller projektundervisning har sjunkit inom de enskilda läroämnena. Men i stället har det vuxit fram ett antal återkommande aktiviteter - med god förankring i skolans traditioner - som har många av de positiva effekter som projektundervisningen har: att aktivera, att träna samarbete och självständigt arbete, att skapa kontakt med det omgivande samhället och ibland resultera i en produkt som kan ge ökat självförtroende.

Här kan, i kronologisk ordning, först nämnas lägerdagarna i skärgården i början av terminen. Där möter vi skärgården och dess befolkning i ett ömsesidigt utbyte, och där lär vi känna varandra under okonventionella former. Ett viktigt projekt är också det årligen återkommande valet av elevrepresentanter i folkhögskolans direktion - ett val där man i tillämpliga delar följer det som är stadgat om allmänna val, med kandidatnominering, listor osv. Eleverna väljer också så snart det lärt känna varandra det elevråd, som skall tillvarata elevernas intressen på skolan. Under hösten brukar också tidningen Reflexer färdigställas, delvis som ett resultat av modersmåls- och fotoundervisningen.

Tidningsmakarna arbetar med "Reflexer" under ledning av Bror-Erik Elfsberg

Tidningen säljes sedan runt om på Åland och förmedlar i 1000 ex. en viktig kontakt med det åländska samhället. En annan utåtriktad verksamhet står dramagruppen för. Man gör varje år en föreställning för barn i barnträdgårdar och lågstadieskolor. På hösten inleds också det basararbete i olika verkstäder som skall resultera i den traditionella påskbasaren, ett stort projekt också det. Basarinkomsterna skall bidra till finansieringen av skolresorna, som genomgående har varit mycket ambitiösa när det gäller resmålen: man har rest till Tyskland, Holland, Sovjet. Förberedelse och efterarbete har här givit många viktiga erfarenheter och kunskaper - för att inte tala om själva reseupplevelsen. Studieresor görs

också inom landskapet och till närbelägna centra. Omväxling och kontakter ger också de många besöken från andra nordiska folkhögskolor. En viktig fortlöpande och aktiverande projekt representerar väl slutligen systemet med dejourgrupper. En lärare och en grupp elever har veckovis hand om dels praktiska sysslor i samband med mathållning och städning. Man sköter också om att det finns program för morgonsamlingarna. Förvisso inga nya ting i skolans historia.

All denna aktivitet kräver tid och kraft av elever och lärare. Kanske av den anledningen kan man också konstatera att undervisningen i de olika läroämnena

efter hand åter fått en mer traditionell karaktär. Och när här skildrats aktiviteter som särskiljer folkhögskolan från andra skolformer är det skäl att nu till sist understryka den uppgift skolan haft och har att ge kunskap i centrala läroämnena som modersmålet, matematik, historia, språk. Här kommer man inte ifrån ett systematiskt arbete och en hel del innötning och övning - på vanligt skolmässigt vis. Inte så få har vid Ålands folkhögskola getts en chans till förkovran - också efter det grundskolan införts. Folkhögskolan har f.ö. numera också rätt att förrätta tentamen för grundskoleexamen och utfärda grundskolebetyg.

Så kommer ett nytt förändringsskede

Folkhögskolorna i Finland kommer på 80-talet in i ett nytt förändringsskede. Den traditionella långa vinterkursen rekryterar allt färre deltagare, och skolorna satsar på kortkursverksamhet. Här på Åland håller vi fast vid vinterkursen som skolformens viktigaste - och unika - bidrag till det samlade skolutbudet.

Men anpassningar måste göras. Läsåret 1986-87 finns inte mera underlag för en tredje årskurs och hemslöjdsavdelningen som på försök startade vid skolan 1977 läggs ner på grund av elevbrist. I fråga om rekryteringen av ungdomseleverna ger det nya mellanstadiet utbildningsutbud för vart år allt hårdare konkurrens, särskilt när årskullarna krymper. Läsåren 1989-90 och 1990-91 sjunker antalet elever på vinterkursen till 39, respektive 38 mot normalt ca 60. En positiv tendens i perspektivet att folkhögskolorna håller på att förlora sina unga elever är att antalet vuxenelever, litet äldre och med erfarenhet av arbetslivet, börjar växa i folkhögskolorna. Det sker dock bara i liten skala vid Ålands folkhögskola - några få per år. Försiktig är här också den utveckling mot kortkursverksamhet, som i Finland i övrigt tar fart. Mot slutet av 1980-talet utgör kortkurserna 30 %

av folkhögskolornas totala verksamhetsvolym räknat i elevveckor.

Profilerings, satsningar på vissa ämnesgrupper, har alltid varit en av folkhögskolornas åtgärder när elevtillströmningen till mer allmänt inriktade kurser sänks. Och man kan också i elevstatistiken se att skolans linje för skapande verksamhet är den som är minst känslig för förändringarna i det omgivande utbildningssamhället. Det är också inom den linjen som skolan bäst lyckas rekrytera de nya vuxeneleverna. Språklinjen, som senare får namnet språk/turismlinjen, visar sig också locka äldre elever med yrkeserfarenhet.

År av nedgång ger överhuvudtaget anledning till nysatsningar, Lärarkapacitet frigörs och framtiden måste säkras. Under arbetsåret 90-91 arrangeras tio kortare kurser inom ramen för skolans budget, s.k. ämneskurser. Därtill kommer flere inhyrningskurser. Utvecklingen fortsätter; i stort sett är skolans resurser ifråga om utrymmen utnyttjade även sommartid så när som på semestermånaden juli, och också under vintern blir kortkurser ett normalt inslag, vanligen som veckoslutskurser, men också som femdagarskurser. Under läsåret 1992-93 och 1993-94 åtar sig skolan en ny ämneskursverksamhet: sysselsättningsfrämjande kurser inom språk och turism, som en del av landskapsstyrelsens åtgärder i anledning av arbetslösheten på Åland och med stöd av särskilda budgetmedel. Verksamhetsåret 1994-95 blir vinterkursen så stor att skolan inte har kapacitet att fortsätta med dessa kurser; vi får helt enkelt inte rum för dem.

Vi bygger för framtiden

Under hela det senaste decenniet har satsningarna på reparation och ombyggnad av skolans byggnader fortsatt, också det en konsolidering inför hårdare framtidsutmaningar.

Under 1980 börjar grundrenoveringen av gamla skolhuset, med en ombyggnad av köket som blir färdig till januari 1981. Köksfunktionerna är under

*Renoveringen av den gamla skolbyggnaden blir klar hösten 1988. Också huvudingången till skolan byggs om.
Foto: S-E Fagerlund.*

tiden tillfälligt flyttade till Kavaljersflygeln. Under läsåret 1986-87 fortsätter renoveringsarbetena och till höstterminens början följande läsår kan vi flytta in i de nya utrymmena för textilslöjden, som upptar hela övre planet i det gamla skolhuset. Kavaljersflygeln har under ombyggnaden åter en gång gett möjlighet till en tillfällig lösning; denna gång har den tjänat som vävstuga. Följande år, när grundrenoveringen fortsätter med nedre våningen, inreds Kavaljersflygeln tillfälligt som skolmatsal. Under höstterminen 1988 kan vi flytta in i en stilfull och funktionell matsalsavdelning.

Renoveringen av gamla skolhuset var därmed fullföljd. En ledskärna hade varit att åter ge utrymmena en stil som svarar mot byggnadens ålder och dess ställning som historiskt monument i självtyrelsens historia. Vår uppfattning är att arkitekten Kristina Puhakainen lyckats synnerligen väl med uppgiften att efter 60-talsrenoveringen, med modernisering och nya material, åter gå tillbaka till de ursprungliga trägolven och panelerna, som revs

bort eller täcktes in med skivor och plattor vid den föregående renoveringen. Att huset ger våra elever och kursdeltagare en skönhetsupplevelse har vi som husfolk ofta fått anledning att glädja oss åt. I den glädjen kan förutom huvudarkitekten också delta Folke Wickström, som fungerade som konsult, projektören Bjarne Karlsson, som hade många problem att lösa i ett gammalt och tidigare ombyggt hus och sist men inte minst byggmästare Dennis Mattsson och hans timmermän från landskapets byggnadsbyrå, som har stor förtjänst i den kvalitet som utmärker arbetet.

Strax efter nyåret 1991 inleddes välbehövliga reparations- och ombyggnadsarbeten i "gamla internatet". Ingen grundrenovering har gjorts under de 30 år byggnaden använts. Nu förnyas alla ytor, möblerna byts ut och dusch- och WC-utrymmen förstoras och moderniseras.

Så återstår renoveringen av Kavaljersflygeln. En ombyggnad av den har aktualiserats flere gånger och

Då renoveringen är klar under vårvintern 1996 ser vi ljus i Kavaljersflygelns fönster igen.

med olika utgångspunkter. I början av 80-talet är avsikten att skapa utrymmen för hemslöjdsavdelningen: rih1ingar görs och arbetena bjuds ut. Anbudena överstiger dock kraftigt de beräknade kostnaderna och projektet genomförs inte. Nu undersöks i stället möjligheterna att genomföra ett nybygge för hemslöjdsavdelningen. När det gäller Kavaljersflygeln pekar vi på behovet av lärarbostäder, och vi framför också iden om att i övre våningen, där från början pojkinternatet var inrymt, skapa en gästrumsavdelning för bl.a deltagare i korta kurser.

Det tar emellertid ett decennium förrän beslut fattas om en grundrenovering av Kavaljersflygeln, och under den tiden har nya ideer om hur byggnaden skall utnyttjas mognat fram: Konstlinjen vid skolan har utvecklats; ateljéutrymmena har blivit trånga. Lagtinget beviljar 1992 medel för projektering av Kavaljersflygeln utgående från att övre våningen skall användas för bildkonstundervisningen och att vi i nedre våningen skall ha bostäder och ett nytt skolkök.

När Ålandslandskapsstyrelseundersommaren 1994 inbegär förslag till byggnadsprojekt som snabbt kunde sättas i gång för att skapa sysselsättning inom byggnadsbranschen har skolan alltså ett färdigt projekterat objekt. Ett anslag på 1,9 miljoner mk beviljas i tilläggsbudget 1994; arbetena inleds under sommaren 1995 med Byggmäster som huvudentreprenör och i februari 1996 skall byggnaden vara inflyttningsklar.

Det innebär att den nya nordiska konstlinjen kan ta utrymmena i Kavaljersflygelns övre våning i bruk under sin andra termin vid skolan. Det trånga undervisningsköket invid kosthållsköket i den gamla skolbyggnaden, som gett rum för grupper om högst 4-5 elever, blir nu bageri och undervisningen flyttar till Kavaljersflygeln och större och ändamålsenligare utrymmen. I övrigt har bottenvåningen planerats så att den skall kunna användas för olika ändamål enligt skiftande behov: som bostäder för lärare och personal och som internat. Det finns också utrymmen som är lämpliga för undervisningsändamål.

Det besvärliga sysselsättningsläget på Åland medverkar också till att ett annat länge uppskjutet projekt äntligen kan genomföras. Sedan skolan 1977 fick nya byggnader har vi upprepade gånger pekat på behovet att anpassa gårdsplanen och skolområdet till nybyggnaderna, men projektet har fått stå tillbaka för grundrenoveringsarbetena i byggnaderna. Under 1994 beviljas ur medel för sysselsättningsfrämjande drygt 500.000 mk för anläggningsarbeten på skolområdet. Skolan har anlitat stadsträdgårdsmästare Jiirgen Pastoor som planerare. Han föreslår att skolgården flyttas söderut för att anpassas till den nya skolbyggnaden; bilarna flyttas bort från skolgården till nya parkeringsplatser invid uppfartsvägen och bakom slöjdstugan. I stället skapas på det centrala gårdsområdet uterum och planteringar; likaså kring nya skolan och nya internatet. Under hösten 1995, i lagom tid före 100-årsjubileet den 6 november, har entreprenören Bo Blomberg färdigställt området. Skolan har fått en länge efterlängtd present till sin födelsedag.

Hemslöjdsavdelningen

Den ordinarie skolverksamheten vid Ålands kvinnliga hemslöjdsskola i Tosarby indrogs 1972, varefter följde en period med kursverksamhet. Hösten 1977 återupptogs skolverksamheten på försök vid Ålands folkhögskola som en hemslöjdsavdelning, efter att landskapsstyrelsen 1975 fattat beslut om saken. Man hade också i slutskedet av planeringen av den nya skolbyggnaden i viss mån kunnat ta hänsyn till de utrymmesbehov som härvid skapades. Tanken var överhuvudtaget att samordna och gemensamt utnyttja resurser, lärarkrafter och utrymmen. Folkhögskolan hade lärarkrafter i de allmänna ämnen som ingick i läroplanerna för hemslöjdsutbildningen.

Från folkhögskolans sida - och härifrån kom initiativet - hade man tänkt sig att hemslöjdsundervisningen helt skulle integreras i skolan; undervisning i vävning

och träslöjd utgör ju traditionellt en stor och viktig del av skolans verksamhet. Det bedömes emellertid från myndigheternas sida som angeläget att hemslöjdsutbildningen, dels skulle ge yrkeskompetens, vilket ju inte är folkhögskolekursernas avsikt, dels ingå som ett led i mellanstadieutbildningen. Hemslöjdsavdelningen fick därför en annan målsättning än den som folkhögskolan i övrigt representerade. Läroplanenkomihuvudsakaststyras av det som gällde för grundlinjer för hemslöjd och konstindustri i riket.

Den administrativa lösningen blev att utbildningen bedrevs inom en avdelning vid skolan, dock med gemensam direktion och gemensam rektor. Hemslöjdsavdelningen hade emellertid en särskild föreståndare, Kerstin Geust, tidigare föreståndare vid Ålands kvinnliga hemslöjdsskola i Tosarby, och hon hade ett självständigt ansvar för planering, ekonomi och undervisning. Hemslöjdsavdelningens föreståndare deltog också som sakkunnig i direktionens sammanträden, där hon för övrigt kunde förlita sig på den sakkunskap som tillförts genom att en direktionsmedlem särskilt skulle representera hemslöjden.

Lösningen visade sig fungera relativt väl; det var möjligt att bemästra de problem som uppstod vid samordningen av två verksamheter med olika målsättning, olika arbetsformer, olika längd på läsåret. Hemslöjdsavdelningens elever tog vanligen också, trots längre arbetsdagar och hårdare tempo, aktiv del i de olika aktiviteter utöver undervisningen som hör till en folkhögskolemiljö.

Med stöd av dessa erfarenheter föreslog den arbetsgrupp som utvärderade försöksperioden 1984 att hemslöjdsavdelningen skulle få en fast och lagstadgad ställning vid Ålands folkhögskola, med den organisatoriska status som ovan redogjorts för. I betänkandet föreslogs också att hårdslöjd - trä och metall - skulle införas. För att markera skillnaden

Julbasar i Mariehamn 1981. Catri Grönlund och Janet Karlsson från hemslöjdsavdelningen och Merja Nieminen från årskurs III säljer skoltidningen Reflexer.

mellan folkhögskolans mer fritt upplagda hemslöjdsundervisning och den yrkesinriktade undervisningen föreslogs också att avdelningen skulle få namnet Ålands hemslöjdsskola. Direktionen och landskapsstyrelsen ställde sig bakom förslaget. En lagproposition utarbetades och landstinget hade nu sista ordet.

Resultat av landstingsbehandlingen blev att lagförslaget förkastades. Dels torde det ha funnits tvivel beträffande det lyckliga i att sammanföra verksamheter med olika målsättning, dels hade det under utredningsarbetet framgått att förslaget skulle medföra betydande kostnader; bl.a krävdes nybyggen för både textilslöjden och hårdslöjden.

Betydelse för beslutet hade också svårigheterna att

rekrytera elever. Under de åtta läsår avdelningen arbetade med långa kurser (1977-85) antogs nya elever vartannat år, eftersom utbildningen var tvåårig och det inte fanns resurser för att ha två årskurser samtidigt. För respektive år, med alltså turvis första och andra årskurs, var elevantalet : 10 varav 6 fullföljde kursen, 5, 7 varav 6 fullföljde, 4 varav 3 fullföljde, 10 varav 7 fullföljde, 7, 8 och 5. Läsåret 1985-86 lyckades hemslöjdsavdelningen inte rekrytera elever till en ny lång kurs och arbetade året med kortare kurser. Inför det följande läsåret, 1986-87, lades hemslöjdsavdelningen ner.

Nya ideer och nytt utredningsarbete måste nu till, och lösningen blev att verksamheten återupptogs i Tosarby. Man har där frigjort sig från ambitionen att

erbjuda den samma fleråriga utbildning som hemslöjdsskolorna i riket, vilket har givit skolan en mer realistisk bas för sin verksamhet och sin rekrytering. Viktigt är också att skolan nu kan utveckla en egen identitet. Det mellanspel som perioden på folkhögskolan var hade som utgångspunkt att skolverksamheten i Tosarby var nedlagd och att det inte var realistiskt att räkna med att den skulle kunna komma igång igen som en särskild skola, vare sig i Tosarby eller på någon annan plats. Detta har lyckligtvis visat sig vara en för pessimistisk tanke.

Profilering - konst, hantverk, språk, turism, internationell miljö

Ett viktigt motiv när folkhögskolan erbjöd sig att ta över hemslöjdsskolans verksamhet var att en koncentration av resurserna inom landskapet kunde förstärka skolans hantverksinriktning. Efter nedläggningen av projektet kvarstod alltså behovet av särskilda satsningar som kunde förstärka skolans profil. En naturlig målsättning var att vidareutveckla skolans konstlinje. Här fanns verkligen något att bygga på, i hög grad tack vare Bror-Erik Elfsbergs entusiastiska och energiska insats under det decennium som det förunnades skolan att ha denna mångkunniga och personligen charmerande lärare i sitt kollegium. När efter hans död nya lärare skulle ta över konstlinjeundervisningen gick skolan in för att besätta två lediga tjänster med lärare som kunde verka inom den konstnärliga sektorn. Inför läsåret 1991-92 knöts Isa Hällström till skolan som ledare för konstlinjen och Andy Horner som kombinerad språklärare och konstlärare, med foto som specialområde. Konstlinjen förstärktes också när keramikern Peter Winqvist blev timlärare vid skolan läsåret 1990-91. Verksamhetsåret 1991-92 inleddes också ett samarbete med Ålands hantverkscentrum i Tosarby som innebär att elever från folkhögskolans konstlinje har möjlighet att i Tosarby få undervisning i metallhantverk medan eleverna från hantverkscentret får undervisning i teckning vid Ålands

folkhögskola. Linjen har utvecklats för varje år och inför jubileumsåret 1995-96 var vi mogna för projektet Nordisk konstlinje, som beskrivs i en annan artikel i denna skrift.

De andra satsningsområdena gällde språk och turism. Inför läsåret 1986-87 anställdes Karin Nordberg med kapacitet att undervisa i tre språk: engelska, tyska och franska. Isa Hällström visade sig också vid sidan av huvuduppgiften inom konstlinjen kunna utveckla undervisningen i turism. Undervisningen i engelska kunde kompletteras och förstärkas med en "native teacher" - Andy Horners modersmål är engelska.

Att det finns en lärare med fullständig behärskning av svenska och engelska vid skolan har också varit en stor fördel när skolan stått inför uppgiften att skapa undervisning för elever som vid skolstarten helt saknat eller haft bristfälliga kunskaper i svenska. En strävan att skapa en viss internationell miljö har under 90-talet ingått i profileringen av Ålands folkhögskola.

Kontaktytor breddas och cirklar vidgas

Folkhögskolorna är från alla första början nordiska i sin inriktning, och ett nordiskt samarbetet börjar tidigt. Kontakterna med den svenska folkhögskolevärlden har gamla traditioner vid skolan. De var livliga under Jan Erik Erikssons fyra decennier långa period och de har fortsatt därefter. Själv kom jag, som hans efterträdare, att under tre år i slutet av 1970-talet verka i centrum av det nordiska folkhögskolesamarbetet - som Finlands lektor vid Nordens folkliga akademi och som sekreterare i Nordiska folkhögskolerådet - vilket medverkade till att kontaktytorna breddades till också de andra nordiska länderna.

En första viktig kontakt med en dansk folkhögskola fick skolan 1976 när vi arrangerade en Ålandskurs för organisationen Fri nordisk folkhögskola. Sådana

Keramikläraren Peter Winquist kommenterar en utställning. I bakgrunden eleverna Peter Rosvik, Raina Clemes och Mieke de Vries.

Ålandskurser för folkhögskolefolk och andra skulle komma att bli återkommande uppgifter. Sommaren 1976 arrangerar vi också den första i raden av kurser i svenska språket, med Medborgar- och arbetarintitutens förbund som samarbetspartner. Skolan har årligen besök av grupper från andra nordiska skolor och vi gör svarsbesök; det utvecklar sig till ett nät av vänskolor som vi samarbetar med eller bara håller kontakt med: Snoghøj, Elbæk Silkeborg i Danmark, Sigtuna, Vaddö, Kungälv, Biskops-Arnö, Marieborg i Sverige; Seljord i Norge, Finns folkhögskola och Viittakivi internationella folkhögskola i Finland, för att nämna dem som vi haft mest samarbete och utbyte med.

Det blir under en period på 1970-talet, efter att vi

infört den andra årskursen, ganska vanligt att elever från Ålands folkhögskola går ett tredje år i Sigtuna, Marieborg eller Biskops-Arnö. Detta ger, genom den kvot som folkhögskolorna har till utbildningsplatser vid högskolorna, möjlighet till fortsatt utbildning i Sverige. Litet senare börjar det också finnas elever från andra nordiska länder på våra vinterkurser. Läsåret 1983-84 är alla nordiska länder representerade och dessutom Färöarna.

Kontakter med ett engelskt universitet och en organisation för internationellt ungdomsutbyte i Holland leder också till att vi under nästan varje år under 80-talet har engelska och holländska elever. Och på olika vägar fick vi också enstaka elever från andra håll i världen.

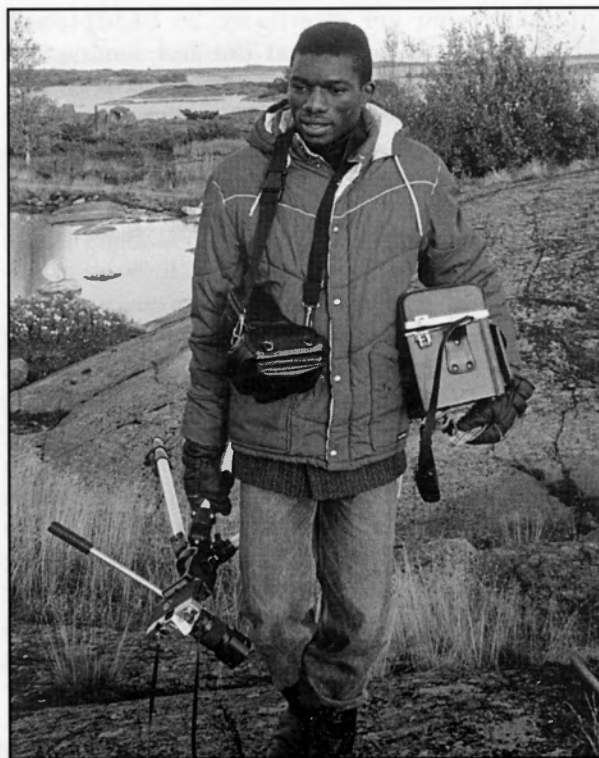
En ny kategori utländska elever fick skolan då vi till kursen 1991-92 för första gången fick tre estländska elever. Sedan dess har vi årligen haft 3-4 elever från Baltikum, ester, så när som på en elev från Litauen, och en från Lettland.

Det blir en viktig uppgift för skolan att låta eleverna från andra länder få uppleva vad Åland är och att ge dem kunskaper om vår historia, vår självstyrelse, vårt kulturella liv. Det är fråga om ett nytt och litet annorlunda kapitel i skolans strävanden att skapa intresse för, och medvetenhet om Åland. Skolans undervisning i historia, samhällskunskap, litteratur har alltid haft en inriktning på Åland. De ambitioner och den kompetens skolan har i den undervisningen har fått en ny målgrupp. Elever som kommer utifrån gör givetvis de årliga projekten som går ut på att föra eleverna i närkontakt med det åländska samhället än mer meningsfulla. Många av de utländska eleverna har vittnat om vilken upplevelse skärgårdskommunerna givit dem under de lägerdagar vi brukar förlägga till Käkar, Brändö eller någon annan skärgårdskommun.

Kursgård och "Ålandsinstitut"

Från sina allra första verksamhetsår har Ålands folkhögskola utnyttjats för olika evenemang under sommarhalvåret: kurser och andra sammankomster; ideella föreningar som ungdoms- och Martha-föreningar, lärarorganisationer och andra anhöll om att få använda skolans lokaliteter under den tid vinterkursen inte pågick. Det förekom att skolan själv stod som arrangör, men vanligen skötte organisationen själv sina kurser. Styrelseprotokollen vittnar om en välvillig hållning: utan att skolan krävde annan ersättning än för de direkta utgifter som arrangemanget vållade fick kursisterna överta skolans lokaliteter och själva arrangera kosthåll och andra praktiska frågor.

Allt eftersom skolan fått mera resurser ifråga om internatsplatser och undervisningsutrymmen har

Nick Imudja från Nigeria på fotoutflykt till Käkar. Foto: Andy Horner

intresset för att utnyttja skolan sommartid vuxit. Skolan får nya samarbetsorganisationer: I början av 1970-talet börjar Ålands sommaruniversitet förlägga kurser till skolan. Skolan arrangerar de första Ålandskurserna för Norden-föreningar och står som arrangör under ett antal år för sång- och musikveckor. Enstaka kortare kurser arrangeras också under läsåret: hösten 1984 genomförs t.ex. en veckokurs i "skapande verksamhet" som kom att få betydelse som inspiration för skolans linje för skapande verksamhet.

Sommaren 1978 har skolan tillgång till helt nya resurser för kursverksamhet: en ny skolbyggnad, från början planerad också så att den skall kunna fungera som kursgård; härtill kommer det nya

internatet som ger ytterligare 26 bäddplatser. Sommarprogrammet upptar det året seminarium om barn- och ungdomslitteratur, ett skrivarseminarium om kvinnor och litteratur, en kurs i skapande verksamhet enligt levande verkstadsmetoden och en kurs i hur man reparerar gamla hus.

Det är också nu de nordiska arrangemangen börjar växa i antal: Föreningarna Nordens förbund arrangerar samma sommar ett seminarium om ungdomsarbetslösheten. Följande sommar samlas de nordiska folkhögskolelärarna till ett seminarium på Åland i anslutning till det stora nordiska folkhögskolemötet i Finland i augusti 1979.

Sommaren 1982 arrangerar vi en kurs för föreningen Fritt Norden. Samma sommar håller Pohjola-Norden den första i en rad kurser i svenska på skolan. Den sommaren samlas också nordiska centerungdomar till en konferens på skolan. Sommaren 1983 håller Nordiska folkhögskolerådet Nordens kristliga lärarförbund, föreningen för de danska friskolorna och nordiska regionplanerare kurser och konferenser på skolan. Sommaren 1984 utgörs det nordiska inslaget av Nordiska folkhögskolans elevförbunds sommarmöte, Nordenförbundets kurs i nordiskt samarbete, den nordiska föreningen Le Crau du Saps sommarkurs och Pohjola-Nordens språkkurs. Sommaren 1985 tar vi bl.a emot en konferens för nordiska naturvårdare. Under tiden för grundrenoveringsarbetena i gamla skolbyggnaden blir vi under några år tvungna att inskränka på sommarverksamheten, men sommaren 1989 arrangerar vi en Ålandskurs för organisationen Ældrepå højskole och följande sommar en Ålandskurs för nordiska folkhögskollärare med temat "Örike med identitet i framtidens Europa". Sommaren 1992 samarbetar vi med Nordiska språk- och informationscentret om en kurs i svenska för finska tjänstemän och samma sommar förlägger Nordiska Ministerrådets styrningsgrupp för folkeoplysning och voksenundervisning ett möte till Ålands folkhögskola - med bl.a studiebesök och information om Åland på programmet. Sommaren 1993 samlas folkrättsforskare

som sysslar med Åland till ett seminarium på skolan och sommaren 1995 tar vi emot en kurs för nordiska doktorander i historia - med autonomier och identitet som ett huvudtema.

Ringarna sprider sig och man får konstatera att Ålands folkhögskola utvecklats till en nordisk mötesplats och en viktig inkörsport för många grupper som intresserar sig för åländska frågor. Det var en utveckling som hade pågått redan i ett decennium när Nordens institut på Åland startade. Och det är naturligt att man redan första gången institutstanken aktualiseras i Nordiska Rådet hänvisar till Ålands folkhögskola som samarbetspartner; här fanns en lämplig förläggningsplats för nordiska kurser och konferenser.

De tankarna realiseras också när institutets verksamhet 1985 kommer igång. Kurserna i stråkmusik blir från 1987 under en period nordiska, med den välkända musikprofessorn Peder Elbæk som huvudlärare. Nordens institut och folkhögskolan samarbetar också om kurser i folkligt möbelmåleri, en kurs för nordiska bibliotekarier i isländsk, grönländsk och färöisk litteratur; en kurs i svenska för tjänstemän med finska som modersmål och en kurs i svenska och nordisk kultur för estniska deltagare.

Läsåret 1985-86 inleds ett samarbete med Ålands konstförenings som sedan fortsatt. Under tre veckoslut arrangeras en kurs i skulptur med lärare från Konstakademien och Nyckelviksskolan i Stockholm, avsedd dels för konstlinjens elever, dels för Ålands konstförenings medlemmar. Samarbetskursen i skulptur upprepas sedan årligen. På liknande sätt samarbetas senare med konstföreningen om kurser i porträttmålning mm.

Skolan samarbetar med Medborgarinstitutet och Ålands spelmansgille om musikkurser, såväl under terminerna som sommartid.

Skolans lokaliteter har också utnyttjats för t.ex körövningar och dragspelskurser. Finströms kul-

I augusti 1979 hölls Nordiskt folkhögskolemöte i Finland. I anslutning till det samlades ett 80-tal nordiska lärare till ett seminarium på Ålands folkhögskola. Värden, rektor Sten-Erik Fagerlund, informerar. Foto: Gottfrid Siren.

turnämnad har förlagt programkvällar till skolan och ordnar sedan mitten av 1980-talet en konstkurs för barn under en sommarvecka. En ny tradition blir enligt nämndens planer Finströmsdagar med kulturellt innehåll. Skolans lokaliteter har under de två senaste åren under en dag på hösten befolkats av hantverkare och konstnärer som arbetat med temat färg och form. Det var också på folkhögskolan som Ålands kulturråd höll det första "kulturtingen" med början från 1982. Skolans lokaliteter fylldes då med kulturaktiva från hela Åland.

Läsåren 1986-87 och 1989-90 arrangeras kurser för utvecklingsstörda elever i samarbete med Backaskolan. Kurserna är något längre än kortkurserna normalt; de omfattar tre veckor och avsikten är att delvis kunna integrera deltagarna i folkhögskolans övriga verksamhet.

Längre engagemang innebär också de sysselsättningsfrämjande kurser som vi åtar oss att arrangera under läsåret 1992-93 och 1993-94: "Information och service med inriktning på turism-näringen" som pågår i 17 veckor och "Språk och kultur i Europa" under 11 veckor. Skolan får en ny typ av vuxna dagelever, som inte integreras på vanligt sätt i folkhögskolemiljön. Erfarenheterna är i huvudsak positiva; lärarna stimuleras av en elevgrupp med yrkeserfarenhet och hög motivation.

Sommaren 1991 inleds ett samarbete med Fortbildningscentralen vid Åbo Akademi och Ålands sommaruniversitet om kurser i svenska och nordisk kultur som sedan dess resulterat i fyra intensivkurser i svenska för främst universitetsstuderande från många olika länder.

Kurser som presenterar Åland har blivit en årligen

återkommande verksamhet. Ett större samarbetsprojekt kan särskilt nämnas: På begäran av studieförbundet Vuxenskolan i Skaraborgs län arrangerade vi 1991-92 åtta kortare kurser för pensionärer som arbetat med studiecirklar om Åland. Andra organisationer som vi genom åren samarbetat med om Ålandskurser är folkhögskolor och folkhögskoleorganisationer, pensionärsorganisationer samt Nordenavdelningar från Sverige och Danmark.

En vägledande princip när skolan åtagit sig kurser utöver vinterkursen har varit att kursernas syfte skall stå i överensstämmelse med skolans målsättning och bildningsuppdrag och att de organisationer som vi samarbetar med skall vara skolor och organisationer som i vid mening arbetar med fritt folkbildningsarbete. Gärna har vi också åtagit oss arrangemang som syftar till nordiskt samarbete. En annan ambition har varit att vi, också när skolan inte har ett direkt ansvar för kursen, velat medverka till att kursdeltagarna får uppleva folkhögskolemiljön och bereds möjlighet att lära känna Åland. I de kurser där skolan själv är arrangör, de "ämneskurser" lagen talar om, har vi tagit fasta på den kompetens vi utvecklat inom skolan och lärarkollegiet - kurser i svenska, i främmande språk, i konstnärliga ämnen och kurser som presenterar Åland. Ämneskurser och andra arrangemang utöver vinterkursen skall om möjligt vara en integrerad del av skolans verksamhet; vi nöjer oss inte med att blott hyra ut våra kurslokaliteter och våra internat. Deltagarna skall känna av att det är på en folkhögskola och att denna skola har som uppgift att ge kännedom om Åland. Ekonomiskt har sommarverksamheten varit fördelaktig för skolan, som kan bokföra betydande belopp på inkomstsidan.

Vinterkursen kommer att förbli stommen i Ålands folkhögskolas verksamhet, men skolan måste också kunna svara mot det stora intresset för att förlägga kurser till skolan. Somrarna blir arbetsamma, i stort sett är det bara tre-fyra veckor i juli, då lärare och

personal samtidigt har semester, som skolan står tom. I övrigt är den under tillgängliga veckor mer eller mindre fylld med kurser och andra arrangemang. Dessa sommaraktiviteter breddar våra kontaktytor och ger oss ofta nya impulser och stimulans inför vinterkursens mer vardagliga tillvaro.

Inför framtiden

Medan det knappast kan råda något tvivel om att Ålands folkhögskola med lätthet kommer att kunna fylla sina somrar med verksamhet - kurser i språk, konst, kurser om Åland mm -, är framtiden och framgången inte lika självklar eller lättvunnen ifråga om vinterkursen.

Skolans placering i rofylld landsbygdsmiljö, som av många kortkursdeltagare kan ses som en fördel under någon sommarvecka, blir en nackdel när vinterhalvåret kommer. För åländska elever är avstånden inte något avgörande hinder, även om man också av dem får höra att skolan ligger isolerat - på obekvämt avstånd från t.ex stadens utbud av aktiviteter och invanda umgängesformer. Men ett uppland på 25.000 ålänningar räcker inte mera till som rekryteringsområde för Ålands folkhögskola, i synnerhet som konkurrensen om de åländska årskullar som varje år går ut grundskolan blivit allt hårdare.

Elever som kommer utifrån har långa och kostsamma resor under en vinterkurs i Finström; först skall man över hav till Mariehamn, och sedan med bristfällig glesbygdstrafik ut till Strömsvik. Och livsstilen idag är tydligt den att man inte vill avstå sin normala tillvaro - med vänner, intressen, familj - för en sammanhängande längre tids vistelse i en folkhögskolerniljö. Man väljer att pendla mellan skolan och den hemvanda miljön. Här är det verkligen fråga om en annan värld än den folkhögskolan verkade i ännu för några decennier sedan - vi har fått en annan folkhögskolemiljö.

"Hemmet vid vägen" har förlorat en del av sina beboare och av sin stabilitet och enhetlighet. De

flesta lärare bor utanför skolan, och dagelevernas - pendlarnas-andel växer. Med det stora antalet elever uppdelade dessutom på linjer, är det inte mera möjligt att skapa den sammanhållning som utmärkte årskurserna ännu på 60-talet; vi har fått en pluralism i folkhögskolekursen när det gäller intresseinriktning, ambitioner, ålder. En mycket viktig utgångspunkt för verksamheten är att skolan har elever i olika åldrar. En stor del av eleverna kommer direkt från grundskolan - för ett mellanår innan de söker sig till yrkesutbildning; andra i 20-årsåldern, tar ett mellanår efter gymnasiestudier. En tredje kategori är de äldre med yrkeserfarenhet som söker sig till skolan, tex i samband med arbetslöshet eller en ny start i studie- eller yrkeskarriären. Härtill kan man lägga att eleverna kommer från olika länder och att en del av utlänningarna ofta har bristfälliga eller obefintliga kunskaper i svenska vid kursstarten.

Men fortfarande gäller principen att det är ett slags hemmiljö som skolan skall skapa. Och samtidigt skall den utgöra ett samhälle som kan hantera problem som uppstår och vara en miljö där alla utifrån sina förutsättningar har något att lära. Det är en miljö där eleverna får ta ansvar för mycket annat än sina studier; en miljö där intressen väcks och stimuleras; där man lär sig samarbeta med och ta hänsyn till andra. Självtillit, ansvar och handlingsberedskap kan bli resultatet. Särskilt viktigt blir det i så fall för människor som efter tillkortakommanden i utbildningssystemet fått en ny chans i folkhögskolan.

Brokigheten i elevgruppen vid Ålands folkhögskola är en naturlig följd av skolans speciella rekryteringssituation - många bäckar måste rinna till för att en vinterkurs skall fyllas. Detta kommer knappast att förändras inom överskådlig tid, och det får vi rätta oss efter. Vår erfarenhet säger dels att vår elevsammanställning innebär en pedagogisk utfordring som kan bemästras, dels att sinsemellan mycket olika elevkategorier alla kan utvecklas och trivas under en gemensam folkhögskolevinter. Någon

onaturlig situation mänskligt sätt är det ju heller inte att man möts över åldersgränser och nationsgränser och att människor med olika utbildningsbakgrund blandas.

Ålands folkhögskola ligger där den ligger. Den utgångspunkten för en framtidsdiskussion är i varje fall odiskutabelt klar. Och när det gäller den diskussionen i övrigt brukar det ofta vara så att framtiden redan har givit sig till känna - i förändringar som smugit sig på, i lösningar av enskilda, akuta problem som vi varje år står inför.

Vi kan alltså med den utgångspunkten sammanfattningsvis se på funktioner skolan har idag. Ofta utgår man ju därvid från att försöka placera in en folkhögskola i skollandskapet. Vilken uppgift fullgör den i det stora system vi har för fostran och kvalificering inför framtiden?

Etablerad och allmänt känd är den kompletterande funktionen i förhållande till allfartsvägarna inom systemet - idag grundskolan, gymnasiet, de nya utbildningsprogrammen. Brister i den allmänbildande grundutbildningen kan rättas till vid folkhögskolan. Och den uppgiften består nog; när grundskolan infördes hördes många pessimistiska röster om folkhögskolans framtid, men behovet av en ny chans för många elever existerar fortfarande i hög grad.

På ett annat sätt kompletterande i skollandskapet är folkhögskolan genom sin satsning på konst och hantverk. Folkhögskolan har här utvecklat en sektor som i övrigt är sparsamt företrädd i skolorna på Åland, och nya satsningar görs nu för att utveckla denna skolans specialisering. Och det är nödvändigt för folkhögskolan att kunna erbjuda undervisning av en kvalitet och ett omfång som gör att folkhögskolan kan hävda en specialitet och kanske en nisch i en situation när ungdomarna har mer och mer skolbakgrund.

Skolans påskbaser har blivit en tradition. Den första hölls 1972. Här är "basargeneralen" Ann-Britt Verho påsksöndagen 1991. Foto: S-E Fagerlund.

En anpassning till förändringar i näringsgrundlaget för Åland är det fråga om när skolan byggt ut undervisningen i språk och och turism - förr skulle ungdomarna leva i ett jordbrukssamhälle; nu vet vi att det är turism- och servicenäringar som har utvecklingsmöjligheter. Och som en anpassning till det nya mer gränslösa Europa kan man se det internationella inslaget i elevkåren. Framtiden kommer att kräva mer språkkunskaper, förståelse för andra kulturer och medvetenhet om egen identitet. På ett utmärkt sätt kan detta uppnås i en folkhögskola med dels åländsk, dels också internationell rekrytering.

I ett målsättningsprogram som de nordiska regeringarna antagit för folkbildningen och vuxen-

utbildningen sammanfattas de kvalifikationer människor kommer att behöva i framtiden som internationell förståelse, kunskaper i språk, samarbetsförmåga, flexibilitet, förmåga att tänka mer tvärgående, öppenhet och motivation för ständig utveckling. Ålands folkhögskola kan ställa sig bakom en sådan målsättning och ser viktiga uppgifter för skolan när vi här på Åland skall kvalificera oss för en framtid med öppnare gränser, större rörlighet och krav på ständigt lärande.

Utan att anpassa sig till människors utbildningsbehov vid olika tid punkter kan folkhögskolan inte säkra sin existens, men den måste samtidigt slå vakt om det som är dess unika resurser i det stora samlade utbud av skolor som man idag kan välja mellan.

Gårdsplanen dominerades av Bertel Jungs skolkolhus från 1898. Till det ansluter sig Kavaljersflygeln från 1910. Västerut begränsas gårdsplanen av den internatsbyggnad som uppfördes 1960 med Ruben Lindgren som arkitekt. Längst till höger en del av Nya skolan och vänster om Kavaljersflygeln det nya internatet. Byggnaderna blev färdiga 1977. Arkitekt var Carl-Johan Slotte. Sedan fotot togs har gårdsplanen byggts om och blev klar lagom till 100-årsjubileet.

Foto: Olle Strömberg

Hänsynstagande till utbildningsbehov räcker inte; en miljö som är lärande och livgivande - och "an-norlunda" - är en andra grundförutsättning.

I 1979 års folkhögskolekornmissions betänkande sammanfattas folkhögskolans särdrag som "internatskoleformen, ideologisk och pedagogisk frillett, rätten och möjligheten att söka sin uppgift på eget ansvar". Att vår skola lever, och att den lever gott beror på att dessa särdrag och livsbetingelser med framgång kunnat hävdas vid Ålands skola - under ett helt sekel.

Min redogörelse gäller det senaste kvartseket. Och tankarna går när jag nu skall avsluta den till den långa raden av förtroendevalda och medarbetare som burit ansvaret och gjort arbetet - och till alla elever vi mött under 25 år. Tankarna går också till föregångarna under tre kvartsekel, till dem som startade skolan och lyckades driva den trots knappa villkor och till dem som gav den en så central position i åländskt medvetande - allt skolfolket tänker jag på med tacksamhet.

Växtfärgningskursen hösten 1993. (ovan t.v.)

Sångfest på Folkhögskolan. (ovan)

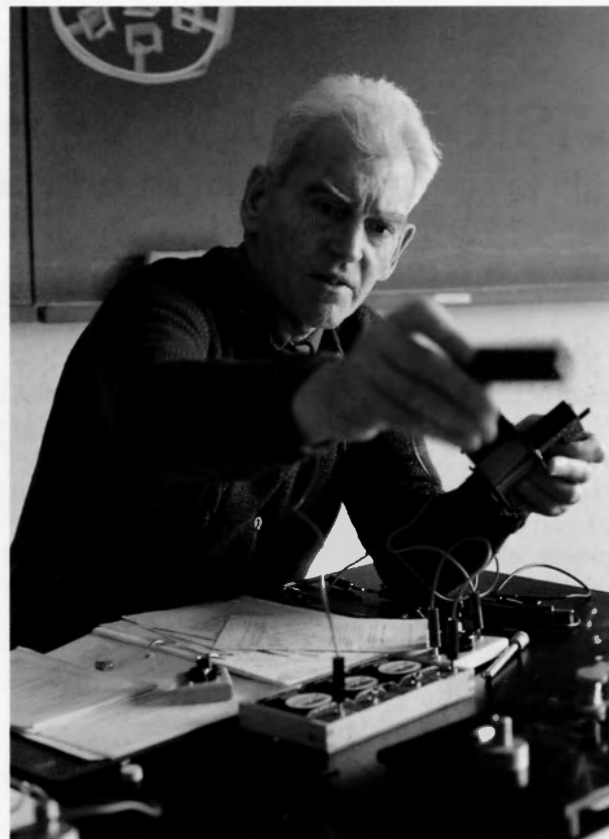
På skärgårds/äger 1985. (t.v.)

Aktivitet i biblioteket. (nedan)

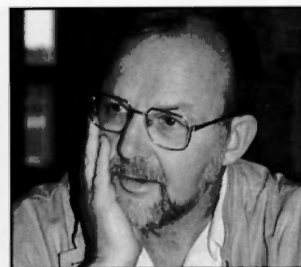

*Karin Karsten håller porträttkurs (ovan)
Fysiklektion med Bernhard Wennström. (t.h.)*

*Kerstin Klix, Berlin, målar porträtt.(nedan) Konstlinjen
och Bror-Erik Elfsberg målar kulisser 1982. (nedan t.h.)*

VISIONER OCH VERKSAMHET

- ett försök att följa hur en skola förvaltar ett idearv

"Ni har ju en ide bakom vad ni gör!", sade den gästande studiehandledaren med erkänsla, när vi efter informationen för hennes elevgrupp talades vid. Jag hade förhört mig om intresset för folkhögskolan bland hennes elever, och vi hade kommit in på vad den aktuella reformeringen av yrkesutbildningen efter grundskolan kunde innebära för vår rekrytering. Yrkesutbildningen på Åland organiseras från och med hösten 1995 i treåriga program; åter en förändring i det utbildningslandskap som omger folkhögskolan.

Högstadiееleverna hade först vandrat runt i grupper med folkhögskoleelever som ciceroner - och fått intryck av en skolmiljö som bör ha berett jorden för den halvtimme där folkhögskolans rektor skulle berätta om ett "annorlunda skolar"; uppgiften är att försöka förklara ett annat skolbegrepp än det som hittills styrt elevernas föreställningsvärld; där ordet "skola" inrymmer mycket mer än de ämneslektioner och den läsläsning som indelar grundskoleelevernas dagar.

Dagens verksamhet vid vår folkhögskola grundar sig på skolidéer som inplanterades på Åland för drygt 100 år sedan. Innan man kom så långt att en folkhögskola kunde startas här, hade ideerna realiserats och utvecklats under ett drygt halvsekel i Norden, först i Danmark och snart också i de andra nordiska länderna. År 1844 hade R. Odning folkhögskola i Danmark genomfört den första folkhögskolekursen, inspirerad av Nikolaj Frederik Severin

Grundtvigs tankar om en "folkelig højskole". Tankar som Ålands folkhögskolas miljö och verksamhet bär vittnesbörd om än i dag som är, och som många gånger under det sekel som gått visat sig ha bärkraft - i skolans anpassning till tidens förändringar.

Min avsikt är i fortsättningen att följa hur Ålands folkhögskola förvaltar det ideologiska arvegodset - sett mot bakgrunden av huvudkonturerna i verksamheten och de förändringar den genomgår med tiden. Jag börjar med den målbeskrivning som görs vid skolans start, följer det första decenniet och uppehåller mig sedan vid viktiga vägmärken och vägval fram till den punkt där vi står idag.

Programmet formuleras och sättes i verket

Ålands folkhögskolas första decennium har fått en insiktsfull och utförlig beskrivning av Alfans Takolander som var skolans föreståndare under åren 1903-1911. "Tioårsberättelsen" 1895-1905 (om "Ålands folkhögskola jämte Landtmanna och husmodersskola") är ett dokument som ger en ideologisk grund att stå på.

Historiken återger skolföreståndaren Karl Julian Karlssons tal vid invigningen - en programförklaring som är typisk och väl uttryckt folkhögskoleideologi. Då 1895 är man nära förebilderna i Danmark. I hemlandet fanns inte mycket erfarenhet att ta fasta

på. De första folkhögskolorna hade startat i Borgå och Kangasala 1889.

Karl Julian Karlsson tar i sitt tal utgångspunkt i den historiska situation som föder de första folkhögskolorna. Han nämner Rödning folkhögskola, som startade i Nordslesvig invid gränsen till Tyskland 1844 som en försvarspost för det danska. Efter det för Danmark olyckliga kriget 1864, då man förlorade Sönderjylland, får den första skolan snabbt efterföljare. Det behövdes en andlig och materiell återuppbyggnad i landet. Nu skulle man odla det land man hade kvar desto intensivare, ett nytt starkt danskt folk skulle skapas genom folkhögskolornas arbete. Dessa skolor, säger talaren, besökes årligen av 5000 ungdomar "hvilka efter genomgången kurs återvända till sina förra sysselsättningar men med en vidgad synkrets, med ett hjärta som klappar för allt ädelt sant och rätt och med en glödande kärlek till fosterland och modersmål"

Det är inte långsökt att bakom dessa starkt nationella tongångar se den oro man i Finland kände under det ökade tryck från Ryssland som man på 1890-talet var utsatt för. Den andliga mobilisering som de danska folkhögskolorna eftersträvade måste starkt ha tilltalat sinnena i Finland.

Den nyblivne föreståndaren gör också klart att det är allmogen skolan främst vänder sig till:

Redan länge nog har vår allmoge nödgats framsläpa sitt lif i ovetenhet utan några vicsfräcktare vyer, utan andra intressen än dylika som närmast beröra det dagliga lifvet och dess behof af och bekymmer för föda. Man vill klaga öfver allmogens egoism, men huru vore det möjligt, att förhållandet skall vara annorlunda, såsom sakernas tillstånd hittills varit. Nej, må man gifva allmogen äfven andra intressen, någonting flögt och ädelt att leva för, och jag försäkrar, att han icke så lätt skall låta denna uppflammande hänförelse slockna.

Talaren understryker att skolan skall tjäna moderniseringen. Det skall inte vara så att begåvade allmogebarn utan vidare skall söka sig till den lärda skolan

"för att efter många besvär och bedröfvelser komma sig till statens brödkaka". Landsbygden behöver också sina "ljushufvuden" och dessa kommer bäst till sin rätt i den omgivning där de är uppvuxna; "vi behöfva särskilda skolor för bönderna, för allmogen på det de icke skola bli främmande för sin omgivning och sin egentliga sysselsättning".

Programförklaringen, tidstypisk i sin höga idealitet, avspeglar dels de vid denna tid förhärskande allmänna folkbildningsideerna, dels Grundtvigs tankar om "folkelig oplysning". "Den folkelige lwjskole" skulle ge allmogeungdomen "livsoplysning", ge dem redskap att dels bättre förstå och styra sitt personliga liv, dels göra dem till självständiga, engagerade och ansvarstagande medborgare.

Med dagens terminologi kan man säga att målet var att hos allmogen skapa kulturell identitet och därigenom ge den styrka och kunskap att hävda sin livsform och sina intressen; inte minst viktigt var detta med tanke på de krav och möjligheter som den framväxande demokratin innebar. För att allmogen inte skulle "bli främmande för sin omgivning och sin egentliga sysselsättning" skulle undervisningen och skolmiljön överhuvudtaget vara sådan att landsbygdseleverna kände hemkänsla och trygghet. Här erbjöd kostskoleformen och internatsboendet med dess från hemmen välbekanta arbetsrutiner en gynnsam inramning. Anpassad till bondekulturen var också muntligheten i undervisningen, där man tydde sig till "det levande ord", i enlighet med Grundtvigs uppfattning om det talade ordets överlägsenhet:

Nar vi sammenligner folkesang og tale og skrift på modersmålet mea sol og måne og stjerner, da ligner b0gerne (selv når de er skrevet allerbedst og naturligtst) månen og stjernerne; -den oplysning, man får av dem, er både mat og kold. Sang og tale fra levende folkemunde ligner åerimot sofskinnet, der falder alle forn0jeligt og opliver samtidigt med at den oplyser.

I skolsalen lyssnade man till väckande föredrag, men lika viktigt var att man samtalade. Ett nyckelbe-

grepp hos Grundtvig är ordet "vekselvirkning": det är endast våra erfarenheter som vi verkligen kan lära oss något av; "Först kommer Begivenheden og saa Beskrivelsen". Och vi skall byta våra erfarenheter med varandra i en öppen, likvärdig, fri och kärleksfull anda: "hvis ikke menneskehjertet er med, så er menneskelig oplysning aldeles umulig"

Avståndet mellan lärare och elever minskade genom samvaron också utanför lektionssalarna. Kring matborden, i de dagliga praktiska sysslorna med uppvärmning av husen, med matlagning i kosthålllet och städning av lokalerna fördes lärare och elever i ett naturligare och mer likvärdigt samspel än vid föredragstimmarna. Inte bara muntligheten utan också

munterheten kunde verka förlösande. De högt svävande ambitioner som formuleras i Karl Julian Karlssons och andra folkbildningsivrares tal fick sin behövliga vardagliga motvikt.

Dessa tidstypiska högtravande anspråk på att vara förmedlare av högre bildning står inte helt i samklang med Grundtvigs folkupplysningstankar, som de uppfattas idag. Grundtvig utgick från existensen av en egen folklig kultur, men den var undanträngd eller omedveten, visste inte sitt värde och kunde vara nedvärderad och undertryckt. Den kultur som hade prestige var den klassiska, akademiska, representerad av universiteten, ämbetsmännen, latinskolan - "den sorte skole". Det var en främmande kultur,

Fanny Sundström:

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 1919-20

Fanny Sundström (1883 - 1944) var vikarierande förståndarinna på folkhögskolan under läsåret 1919-20. Texten är en del av verksamhetsberättelsen, som troligen föredragits vid skolavslutningen.

Arbetet på klass vidtager klockan halv åtta. Klockan halv sju ljuder morgonsignalen på Strömberga. Då gäller det att vara rask ur sängen. Ty varje timme på dagen har sin bestämda uppgift. Den som inte börjar sin dag rätt har föga utsikt att under dagen vinna vad den förlorat. Klockan sju inmundigas "silverte" i matsalen och redan då är ungdomarna vid friskt humör. Klockan halv åtta ljuder signalen till första lektion och pågår så lektionerna till klockan sju e.m. endast med avbrott för frukost halv åtta till nio och mellan ett och tre e.m. för middag. Arbetet för dagen inledes med en kort andakt.

Onsdagseftermiddag avslutas arbetet i klass klockan sex. Denna afton har använts till kommunalstämmor,

Foto Ålands museum

diskussioner och studiecirklar. Under kommunalstämmorna har ledningen innehaft av andra läraren herr Lundberg, som under kommunallärore-timmarna undervisat gossarna uti den nya kommunallagen. Strömberga har i år haft kommunalfullmäktige i stället för den tidigare kommunalstämman. Tidsandan har dragit in även här. Fullmäktige har varit sammansatt av tre skarpa

uttryckt på ett språk som inte var allmogens och därför alienerande och förkvävande.

Vad Grundtvig såg och upplevde som en stor fara för det framväxande folkväldet var en kulturklyfta; den ville han överbrygga med sin folkelige h0jskole: "...Izege bro mellan Lyset hos de Lzerde og Livet hos Folket...". Av hans ideer om Sornakademin, en aldrig genomförd folkhögskoleplan, framgår också att han tänkt att unga människor från olika stånd skulle mötas på skolan "for Livets Tarv" dvs. , där man lärde sig det som alla, oberoende av samhällsställning och yrke, behövde; de blivande ämbetsmännen och folket skulle lära känna och respektera varandra. Skolan skulle lägga en bro över kulturklyftan, "hvor Tunge og Pen, hvor Folket og de Bok-Lzerde kan

m0des, lzere at forstaae og agte hinanden...". En grundläggande ide i Grundtvigs tankar om sin skola för "livsoplysning" är att lärd och olärd står lika inför de existentiella frågorna, "Livets Gåde"; i samvaron och samtalet på den folkelige h0jskole skulle man lära av varandra.

Grundtvigs planer på Akademin i Sorn realiseras aldrig, men inspirerar till startandet av andra skolor, bl.a just R.0dding, den skola som Karl Julian Karlsson hänvisar till i sitt öppningstal. För första gången formuleras där (av Christian Flor) ett folkhögskoleprogram som också sättes i verket:

Det maal, vi have sat os for 0je era tt grundlcegge en Anstalt, hvor Bonde og Borger kunne ernolde saadanne Kundskaper og Fcerdigheter som kunne

partier, borgare, socialister och emellan dem en förmedlande center. Fullmäktigemötena har varit synnerligen eldiga. Socialismen hotar helt och hållet att ta överhanden. T o m vapen har varit synliga. Strid är liv heter det och såsom ett gott omen må framföras att i bildningsfrågor har partierna haft lätt att ena sig. Såsom ett stort uppsving inom kommun får vi anteckna att Strömberga begåvats med ett kommunalt bibliotek. Donator är den mäktige sågfabrikanten Danielsson.

Diskussionsmötena har även de varit synnerligen givande. Det var under dem det nya Strömbergafolket först lärde känna varandra. Det har inte varit gott att få enighet till stånd i diskussioner sådana som: "Vem har mera arbete, mannen eller kvinnan i ett hem på landet?" Tydligt har man kunnat märka att kvinnans tid allt mera närmar sig. Frågan: "Vilket husdjur är det nyttigaste?" var också segsliten då det redan bland våra tjugoråringar finnas så utvecklade anlag, att katten ansågs vara den nyttigaste. -Var och en har sökt använda alla lovliga vapen under diskussion för att egga kamratskapet till vakenhet, pigghet och hövlig intelligens. Stämningen efter diskussion, det kamratliga skämtet, den

ungdomliga livlighet om vad den sagt och hur den och den sett besvärad ut har gjort att Strömbergabarnen känt sig höra samman, mitt uppe i arbetet att vässa sin andes plog för kommande kulturarbete.

Studiecirklar har arbetat med tre ledare. Detta arbete har i år prövats för första gången. Meningen med studiecirkelarna är att skänka eleverna möjlighet att fortsätta sitt andliga arbete ännu sedan de lämnat skolan. I spetsen för varje cirkel har stått en studieledare vald av och bland eleverna själva. Eleverna: Alonzo Lindqvist, Zaida Mattsson och Karl Eriksson har varit studiecirkelledare. Under läsningen av den gemensamma boken, ha många av livets mest allvarliga frågor kommit fram. Dessa har av eleverna med intresse behandlats. Frågor sådana såsom: Stats- eller frikyrka, civilt eller kyrkligt äktenskap, ungdomen och dansen, ungdomen och de nuvarande föreningarna, bonden och jorden m.m. - Stora förhoppningar ställer skolan på de i år utgående eleverna och studiecirkelarbetet i bygden. Måtte folkhögskolans elever möta förståelse, då de hemma i bygden söka förverkliga, vad de här på skolan så vackert drömt.

være till Nytte og Behag, ikke saa meget med Hensyn till hans særegene Næringsvej og Bedrift som med Hensyn till hans Stilling som Landets Søn og Borger. Anstalten skulde altsaa have en velgørende indflydelse saa vel paa hans huslige og private som paa hans offentlige og borgerlige Liv. Vi kalde den en Højskole, fordi den ikke skal være nogensædvanlig Drengeskole, men Undervisningsanstalt dels for unge Mennesker efter Konfirmationsalderen, dels for fuldvoksne Karle og Mænd, og vi kalde den en Folkehøjskole, fordi Medlemmer av enhver Stand kunde faa adgang til den.

Eleverna skall ha behållning av skolan oberoende av framtida näringsfång; man vänder sig till både "bonde och borger". Det är människors alla olika sfärer och roller man har i åtanke: i hemmet, i yrkeslivet och i samhällslivet. Upprätthållandet av skiljelinjen till yrkesutbildning, som här formuleras för första gång-

en, är ett av de perspektiv man skall ha med sig när man följer folkhögskolans historia, på Åland liksom på andra håll i Norden.

Det första verksamhetsprogrammet för Ålands folkhögskola har tagit modell av föregångarna i hemlandet, och i det sammanhanget kan man genast fastslå att Ålands folkhögskola under sina första decennier arbetar ungefär på samma sätt som de andra skolorna i landet. Också i fortsättningen är utvecklingen vid skolorna likartad; betingad av statsstödsvillkor och av att skolorna samtidigt får kännning av förändrade verksamhetsförutsättningar också i övrigt. Härtill kommer den enhetlighet som främjades av samarbetet och sammanhållningen i folkhögskolerörelsen under denna tid. Idag är situationen en helt annan; den gemensamma folkhögskolekulturen i

Ungdomarnas egen tidning "Hoppet" har under läsåret utkommit i sex nummer. Ut i tidningens spalter har mer än eljest elevernas tankar och känslor kommit till synes. Ungdomens starka friska livssyn som uppmanar kamrater till kamp för sanning och rätt, ungdomens tunga sorgsna melankoli som oupphörligt inför livets många gåtor skjuter fram sitt bevekande "varför". Ungdomens glada skämt i annonser, krönikor m.m. Tidningen "Hoppet" har i år såsom förr skänkt husfolket mycken glädje.

Flere möten och fester ha hållits på skolan. På hösten firades Svenska dagen och så pågick under tre dagar instruktion för studiecirkelledare. Dessa dagar höra till de trevligaste under hösten, då samtidigt ungdomsföreningarnas representantmöte ägde rum. Ingenting är så upplivande för folkhögskolearbetet som då bygdens ungdomar samlas under folkhögskolans tak. Det är som om man hörde källor av kristallklart vatten sorla fram, då ungdomar från åländsk byggd samlas omkring det ideella. Husfolket känner sig icke stå ensamt, det känner att ute i bygden finnes mången som tänker och känner såsom vi. Husfolket känner att bygden väntar på sina söner och döttrar där våren och sänings-

tiden är inne. Husfolket vet att det gäller att växa sig stor och stark här inne i friden under "Hemmet vid vågens tak." Arbetet i bygden väntar på deras armar och deras tankar. Till alla dem som hörsammar folkhögskolans kallelse att samlas under ljusets fana några flyende timmar, skolans varma tack.

Under vårterminen hölls här sju dagars dirigentkurs under kantor G.W Nordlunds ledning. Även dessa dagar präglades av sann folkhögskolestämning. Sång och ungdom höra samman. Sannerligen det sjöngs på Strömberga under den veckan. De blivande dirigenternas vackra önskan att genom en fest sammanbringa medel till folkhögskolan, misslyckades oaktat tvenne försök. Vädret var oss icke bevåget. Kanske kan man även tolka detta såsom en lycka för skolan, spanska sjukan grasserade just då ytterst häftigt. Genom en stor fest hade man kanske löpt fara att dra in smittan i skolan.

Runebergsfesten och elevförbundsmötet är ju alltid Strömberga stora märkesdag. Solljus och i full vinterprakt grydde dagen. Årets elever emotsågo densamma

Finland har upplösts och ersatts av en pluralism, där det ibland kan vara svårt att finna andra förenande drag än de allt mer generellt formulerade statsbidragsvillkoren.

Så här lyder den höga målsättningen inför skolstarten 1895 i stadgar godkända av Kejserliga senaten: "Folkhögskolans ändamål är att befordra en högre allmøgebildning. För ernåendet av detta mål söker skolan verka till karaktärens förädling och förståndets utveckling samt bibringa praktiskt nyttiga insikter och färdigheter"

och så sättes planerna i verket

En särdeles viktig utgångspunkt för verksamheten var de elever som samlades på skolan, i medeltal 18

per vinter under det första decenniet. De kom alla från den åländska landsbygden och var i genomsnitt 19 år gamla; flickorna var i flertal, ungefär dubbelt fler än pojkarna. En tredjedel av eleverna hade under denna första period inte alls gått i folkskola; dessa skolor är ju på Åland inte mycket äldre än folkhögskolan.

När det gäller elevernas bakgrund konstaterar Takolander i sin historik med tillfredsställelse att skolan "undgått ödet att urarta till en läroanstalt för nästan enbart den besuttna allmogens barn, ett öde som drabbat flera av de nordiska folkhögskolorna". Var tredje elev under skolans första decennium tillhörde den obesuttna allmogen.

Elevåldern är under denna första tid i genomsnitt högre än den någonsin senare kommer att bli. Tako-

Årskullen 1920-21.
Theodor Bertell mitt i
bilden. Husmor Fanny
Sundström sitter som
tionde fr. v. i samma rad.

med stor spänning. Nu skulle gamla Strömberga folket draga upp till sitt hem. Det låg högtidsstämmning i luften. Det var som hemmet ständigt stod och väntade

på denna dag. Vilka äro de som komma. De hålla ännu fast vid Strömberga ideer och tankar. Den och den som var här i fjol, har också han eller hon förlorat taget och

lander finner att "erfarenheterna gifvit vid handen att tiden omkring det tjugonde året, och hällre då öfver än under varit den lämpligaste folkhögskole-åldern".

Hur såg då arbetsåret ut under den vinter man var tillsammans. Man anpassade kursstart och kursavslutning till bondens arbetsår: man började kring första november, efter plöjningen, och slutade till första maj, varefter eleverna skulle hem och hjälpa till med vårbruket. Dagarna bestod förutom av lektioner av gemensamt arbete med praktiska nödvändiga sysslor: pojarna högg och bar in ved som värmde kakelugnarna; flickorna tillredde under husmors ledning dagens huvudmål.

lämnat sig borta. De äldsta leden, kommer någon som representerar dem eller känna de sig främmande för det gamla hemmet? Årets telningar se med forskande blickar på dem som denna dag träda in *över* hemmets tröskel. Ligger där ännu i ögonvrån något kvar *av* glansen från folkhögskoletiden, är pannan ännu lika hög och ljus såsom då, ryggen har den krokadt under trycket, eller kan man leva därute såsom man har under vintern drömt?

Den finske violinkonstnären Sulo Hurstinen *gav* den två mars en konsert under medverkan *av* fru Lindelöv-Hurstinen. För husfolket *var* detta kärrkommet. Det är icke ofta så god musik stått Strömberga till buds. Värdefulla besök har "Hemmet vid vägen" fått mottaga såsom *av* nyssnämnda konstnärspår, tidningskrivare från Sverige och från tidn. Åland, sjuksyster Agnes Berglund, rektor Uno Stadius, föreståndarinnan för Verhalla husmoderskola frk. Thyra Lindholm, Finströms klockarför, elevernas föräldrar f.d. elever m.fl. Till alla våra gäster stå vi i stor tacksamhets skuld för allt det vackra de lämnat oss i föredrag, berättelser, samtal och sång. Eckerö och Hammarlands ungdomsföreningar ha även

Tidigt vittnas om vilken glädje - och människokännedom - som de gemensamma sysslorna ger. Arbetsfostran bör ha varit ett påtagligt resultat, till stöd för skolans huvudsyften, i historiken formulerade av Takolander sålunda:

Den vill skänka de unga det ökade vetande, som bäst bör kunna gagna dem i lifvet. Den vill odla deras tanke, värma och rena deras hjärtan och rikta deras vilja mot det goda och det rätta. Därför ämte eller kanske *därigenom* - sträfvat folkhögskola an att sporra dem till större företagsamhet äfven på rent praktiska områden, på det att samhället framdeles må ha så mångsidig nytta av dem som möjligt. *Arbets-* det är *iga*, *sträfsa* *in* *ma* och *piiktrosna* *arbetets* - *ära* och *välsignelse*, se där det 'evangelium' folkhögskolan främst vill förkunna.

Undervisningen, skriver Takolander, "äsyftar i främsta rummet att utveckla och uppfostra eleverna,

varit inbjudna till skolan. Den tidiga våren, som bröt isarna, förhindrade dock dessa ungdomar att göra ett besök i skolan. Helt säkert hade ett sådant möte medfört rikt utbyte och skolan hoppas livligt att ungdomarna i västerled i nästa år fullföljer sitt beslut.

Söndagsaftnarna har i år använts till läsning *av* någon mindre berättelse, varefter lärare och elever lekt, sjungit eller samspråkat. Nyheter från bygden har då smugit sig in i kamratlivet. Elever som haft sina hem nära skolan hava under söndagen avlagt besök hemma och vid återkomsten till skolan har frågorna haglat: "Huru står det till i Saltvik? Hur mår Gustaf? Är Anna förlovad *o.s.v?*" -Husfolket ha gjort flere utfärder till någon *av* elevernas hem. En sådan färd *var* till Pehrssons i Kroklund, en annan till Danielssons i Svartsmara och den sedvanliga till Örnäs. Visiterna har naturligtvis rikligt bidragit till folkhögskolans arbetsglädje. Känslan *av* att veta sig *vara* förstådd *värmer* och ger styrka. Eleverna hava även varit varmt tacksamma mot de hem och kamrater, som öppnat sina dörrar för den stora syskonringen. Skolans *värma* tack till alla dem, som förstå vår strävan.

medan inhämtandet av ett visst kunskapsmätt, huru stor vikt än äfven härvid fästes, får träda i andra planet". Läxläsning finner Takolander att bör vara utesluten. Böcker förekommer i undantagsfall. De kunskaper man hinner inhämta "på vetandets olika områden" under den korta lärokursen skall inte förbises, konstaterar Takolander, men han prioriterar skolans uppgift att inspirera och väcka intresse: "Blir en gång hågen och lusten för ökad vetande, för rikare lifsupplysning rätteligen väckt, skall nog sedan själfallet kunskapsinhämtandets tid icke vara ändad med den korta lärokursen".

Utbudet av undervisningsämnen i de första folkhögskolorna är likartat men dock inte enhetligt. I en

utförlig rapport, Berättelse öfver folkhögskolornas i Finland tillstånd 1906-1907, gör Gustaf Lönnbeck, inspektör för Öfverstyrelsen för skolväsendet, principiella kommentarer till denna avsaknad av en bestämd norm för antalet ämnen och deras omfång. Skolornas "lifsprincip" finner han vara den,

att hvarje skola söker afpassa sig efter sina elevers behof af och intresse för vetancfe, som kan vara i någon mån kvalitativt olika på skilda orter och tider, på det sätt att hvar och en lärare ger det bästa han har, det som kan sägas vara i inre mening hans 'specialitet'. Noggrant fixerade kurser, med fordran på ett visst kvantum positiva kunskaper, kunna ej heller begäras av bildningsanstalter, hvilka som sitt mål ställa förnämligast att verka väckande åt många olika håll, för att sålunda tillmötesgå w1gcfofsnaturens kraf på att få utredning och klarhet i uppdykande lifs och tidsfrågor.

Folkhögskoleflickor på tjugotalet. Fr.v. Aina Eriksson, Elsa (Jansson?), Ester Karlsson, Hilma Eriksson, Karin Cederberg och Nanny Lindblom. (Foto: Ålands museum)

Skolans städning har omhänderhafts av skolans egna elever. Två av gossarna ha varje vecka burit vatten och eldat i skolsalarna. Nog har vattesån ibland känts tung,

då det gällt "vitt vatten" från Strömsvik, men tanken: det gäller det stora gemensamma hemmet, det gäller mina kamrater, har lättat bördan och det hela har gått som en

Först i ämnesförteckningen för Ålands folkhögskola står *Religion* - i enlighet med förväntningar från samhälle och myndigheter och markerande att den kristna livssynen skulle vara en grundpelare i folkhögskolekursen, på Åland liksom annorstädes. Men bara en veckotimme anslås för kyrkoherden i Finström (som nästan utan undantag stått för religionsundervisningen också i fortsättningen), till att framställa "kristendomens grundsanningar".

En diskussion hade i folkhögskolekretsarna förts om huruvida kristendomsundervisningen skulle ha en särskild plats på schemat; i föregångslandet Danmark var så inte fallet; tron var "ingen skolesak" enligt Grundtvig. Folkhögskolan skulle inrikta sig på det liv som ungdomarna skulle leva: "förmå

hjälpa dem till en förtrolig bekantskap med sig själv, sitt folk, sitt modersmål, sitt fädernesland och alla dess livsvillkor"- med Takolanders grundtvigska formulering. Det räckte till som skolprogram ansåg man i danska folkhögskolekretsar. När människan så var väckt till liv, var det trons tur: "Menneske først, kristen så".

Därnäst i förteckningen kommer de ännu som allmänt räknades som folkhögskolans huvudämnen: *Modersmålet*, *historia*, *litteraturhistoria* och *läsning*. *Sång*, som kommer längre ner i raden, kan också tas upp i detta sammanhang. Ett kärnbegrepp i Grundtvigs skoltankar är "historisk-poetisk". För Grundtvig var skalderna de bästa lärarna för folket, och de gamla myterna och den stora litteraturen följaktligen

dans. Flickorna ha fyra i grupp ombesörjt städningen. Intressant har varit att uti dessa hemsysslor skåda de olika flickornas naturel. En har omsogsfull vattnat golvet och sopat samt tidigt på morgonen varit i farten med dammtorkningen. En annan åter finner sådana sysslor mindre viktiga och har råkat ut för att få göra om. Men se, det är först en sak som kostar på. Skolans storstädning hör till det bästa i skollivet på Strömberga, då lär man riktigt känna sitt folk. Gossarna skörta på sig stora förrkläden, ja ibland t.o.m. någon gammal kjol. Riddaren inom honom lever uppe i all sin glans. Allt som är högt och svåråtkomligt, det skall han och ingen an utföra. Han sopar på kakelugnen, han blänker ventiler och sopar tak. Men det tyngsta är också hans. Han ligger på knä och skurar så det yr om honom. Det är minsann inte gott att hålla borsten på Strömberga. Flickornas art kommer även fram. Den ena ställer behändigt så, att tyngsta bördan faller på kamraten, en annan tycker ständigt att kamraten har för tungt. På lördagaften då allt är putsat och rent, då husfolket själva ha blivit badade och fina och brasorna spraka, medan vintern står kall i full stjärnprakt utanför de stora fönstren, det ärdå söndagsfriden smugit sig in på Strömberga.

Det är som om de släkter vilka gått förut under sådana aftnar smugit sig in till oss. Pratet går endast två och två emellan, harmoniet spelar stilla och dämpat och en grupp sjunger sakta och vekt den ena sången efter den andra. Lördagseftermiddagen har var och en använt efter eget förgott finnande.

Till storstädningen kunna vi även föra trädgårdsdagarna. I år har gamla trädgården och parken nedanför skolan fått sig en äkta storstädning. I två dagar arbetade 30 unga män och kvinnor med den brinnande iver som endast ungdom kan skänka den sak ungdomen älskar, ute i trädgården. Gamla äppelträden sågades ur: all oreda som insnärjt sig i skolträdgården måste ut. Rosenbuskarna vaknade yra upp ur vinterdrömmen då de kände försiktiga händer plocka vitroten ur deras rötter. Det synes som om Strömberga-trädgården ginge en förnyelse tillmötes. I trädgården bjöd på plättar och äppelmos åt husfolket och nu väntar Strömberga unga släkte blott att trädgården skall kläda sig uti sin fagrade högsommarskrud, då skall syskonskaran samlas under trädgårdens kronor för att minnas det som hänt och planera allt som hör dem till att i framtiden utföra.

källor att ösa livskunskap ur. Den enskilda människans liv är dels något enastående "et gudomligt experiment av stöv og ånd". Men det är samtidigt någonting man delar med andra; man föds in i ett bestämt folkligt och historiskt sammanhang - och detta är en väsentlig del av ens identitet och mänsklighet. Poesin är berättelsen om folkets visioner och drömmar; historien är berättelsen om hur det gick att realisera drömmarna. Den historiskt-poetiska upplevelsen borde genomsyra hela människolivet och prägla all undervisning, vara en kompass för den kurs som människan skall följa genom livet.

För de finländska folkhögskoleivrnarna är det det nationella, fosterländska perspektivet som framhävs ifråga om historieämnet; den historiska kunskapen och medvetenheten blir ett värn mot trycket från Ryssland. Kärleken till modersmålet och delaktigheten i kulturen överhuvudtaget tjänar samma syfte, och är i det svenska Finland samtidigt minoritetens värn mot majoritetsspråket. *Geografin* som därnäst följer i Takolanders ämnesförteckningen är också ett ämne som står i den nationella självkännedomens tjänst: man koncentrerar sig på fosterlandets "politiska och fysiska" geografi. Vid sidan av denna studerar man också de nordiska länderna.

I ett mycket väsentligt avseende tar folkhögskolorna i Finland från början en annan kurs än föregångarna i Danmark; I Finland får de ämnen som ansluter sig till lantbruksnäringen en mycket större plats. En krass orsak till detta är att myndigheterna vid denna tid gärna stöder undervisning i ämnen som är praktiskt användbara i landsbygdens näringar, medan man är njugg och t.o.m direkt misstänksam mot den allmänbildande undervisning som folkhögskolorna ansåg som sin huvuduppgift. Av denna orsak infördes i anslutning till undervisningen i *naturlära*: *lantmannaämnen*, *fältmätning*, *folkhus-hållningslära*, *hälso-lära*, *räkning*, *ritning*, *bokföring*, *kommunalkunskap* (i Takolanders förteckning nämns också för året 1901-02 *Handels och sjöfartsämnen*). Också *manlig slöjd och*

Magister K.J. Karlsson.

kvinnlig slöjd och hushållsgöromål med dess omedelbara tillämpning och användbarhet i självhushållningssamhället får en anseelig del av veckans undervisningstimmar.

Genom att kunna knyta an till en gemensam kulturlandsbygdens jordbrukskultur av självhushållskaraktär - fick folkhögskolan under denna första tid ett pedagogiskt utgångsläge som man idag kan avundas den. Det var givetvis helt naturligt att folkhögskolan skulle ta sikte på att ge praktiskt användbara kunskaper för blivande husbönder och husmödrar. Men det var också mycket tacksamt sett ur pedagogisk synvinkel att ha möjlighet att tydliggöra sambandet mellan studier och framtida verklighet, teori och praktik, lärande och liv. Och mest åskådligt ser man sambandet just i lantmannaämnen och andra praktiska ämnen.

Men folkhögskola - och inte jordbruksskola - blev skolan alltså till följd av en ideologiskt betingad satsning på humanistiska ämnen. Historieundervisningen är som framhållits ett bärande ämne, som normalt sköttes av skolans föreståndare. Huvudvikten ligger på fädernelandets historia, men man gör också utblickar till världshistorien.

Från läsåret 1908-1909 finns en mycket utförlig och välskriven verksamhetsberättelse av folkskolläraren Erik Lindfors, som det året vikarierade Takolander: Av perioder han uppehöll sig vid nämner han reformationstiden och 1800-talets mitt "med dess väckelserika händelser och målmedvetna stormän". Han nämner också allmogens liv och villkor, särskilt här på Åland. I allmän kulturhistoria har man tagit fasta på kulturbärare som är representativa för sin tid, "och inhemtat de lärdomar för livet dessa genom sitt föredöme givit samtid och eftervärld".

Under vissa av dessa tidiga verksamhetsår sker undervisningen i kulturhistoria inom ramen för fosterlandets historia eller inom litteraturhistorien. I den senare koncentrerar man sig på "den inhemska och svenska litteraturens stormän": Runeberg, Topelius, Tegner, Wecksell, Rydberg, Lagerlöf, Tavaststjerna, Aha. Vid sidan av undervisningen hade man också särskilda timmar för uppläsning, enligt Erik Lindfors "en synnerligen viktig del" av litteraturundervisningen:

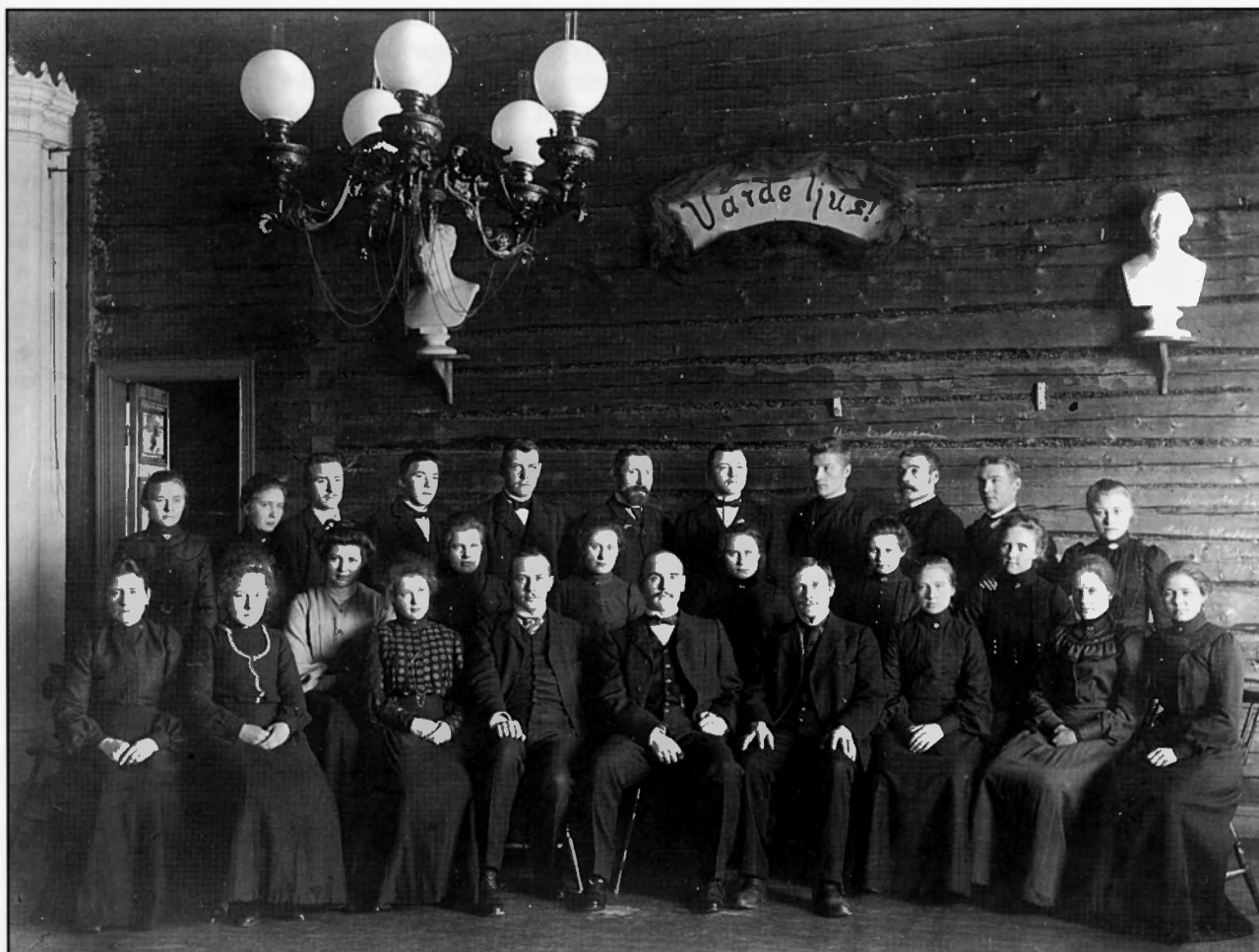
Under detta år likasom de närmast föregående fyra åren har Selma Lagerlöfs "Jerusalem" lästs. Detta förträffliga verk med sitt ämne hämtat ur allmogens eget liv och skrivet så enkelt och lättfattligt samt på samma gång så fantasirikt och känsligt, att var och en lätteligen kan förstå innehållet och njuta därav, har i hög grad intresserat eleverna. Samtalsvis har under timmarna avhandlats de livsfrågor och stämningar läsningen av boken i rikt mått givit anledning till.

Litteraturläsningen skall väcka kärlek till läsning och till modersmålet, som man med Takolanders

formulering skall lära sig att "rätt förstå" och att "redigt och klart behandla" både i skrift och i tal. Takolander nämner också grammatikundervisningen, som han vill tona ner samt rättskrivning och uppsatsskrivning. Erik Lindfors får åter komplettera:

I rättskrivningen ha de olika språkljudens beteckning genomgatts samt genom skrivövningar fästs i minnet. Vid dessa övningar har dessutom behandlats skiljetecknens användning och satsernas arter, varför den kombinerats med Grammatikundervisningen, vars närmaste uppgift varit att tillgodose undervisningen i uppsatsskrivning. Som lärobok har använts V. Sjögrens lärobok i modersmålet. Uppsatsskrivningen har omfattat såväl reproduktioner som självständiga uppsatser, vilka disponerats å klass men till större delen utarbetats i hemmen. - Följande uppsatser har skrivits: Natur och dressyr (reprod.). Min resa till folkhögskolan eller Digerdöden, En skördedag, En dag på skolan, Baldersbål, Nordbornas jul, Mitt hem, om jag får ett eget, Sokrates, Morgonstund har guld i mun el. Vilken sport behagar mig mest?, Vilket av människans sinner är det förnämsta? En återblick eller Flyttfåglarna samt dessutom några efter eget val.

Ett praktiskt nyttobetonat mål för undervisningen i modersmålet var att ge eleverna språkliga redskap och språklig självtillit för ett framtida aktivt deltagande i föreningsliv och kommunalt arbete. *Kommunalkunskap* finns med på skolprogrammet från början. Man går igenom förordningen om kommunalförvaltning på landet, och snart har man också en lärobok att följa, "Kommunalmannens handbok", skriven av Johannes Klockas som var föreståndare vid folkhögskolan i Karleby och föregångsman inom den finländska folkhögskolerörelsen. Intressant ur pedagogisk synvinkel är de fingerade kommunalstämmor som folkhögskolorna vid den här tiden använde för undervisningen. På kvällstid om onsdagarna sammanträdde här i Finström "Strömberga kommun" för praktisk handläggning av kommunala angelägenheter gällande folkskolefrågor, fattigvårds- och hälsovårdsfrågor, vägars och broars byggnad, jakt och fiskerifrågor mm. Eleverna fungerar i tur och ordning som ordförande eller protokollist. I

Årskullen 1904-05 i skolsalen. Föreståndare är Alfans Takolander.

skolans verksamhetsberättelser intygas att eleverna aktivt deltar i detta rollspel. Vikarien Erik Lindfors skriver att övningarna "har omfattats med synnerligen livligt intresse" och frågorna har diskuterats "med liv och lust".

Kommunalstämorna alternerar på onsdagkvällarna med ett annat program som kräver aktivt delta-

gande och medför språklig träning. Takolander beskriver programmet på dessa onsdagssamkväm: det brukar bestå av sång, deklamation, uppläsning av elevernas handskrivna tidning, ett föredrag, något mindre teaterstycke eller en dramatisering och framför allt diskussioner i "ekonomiska, moraliska o.d. ämnen". Syftet med dessa diskussioner, där på förhand utsedda inledare skall göra inlägg och pro-

tokollister dokumentera det sagda är att "bibringa eleverna ökad förmåga att enkelt och klart uttrycka sina tankar i ord".

Undervisningen i modersmålet är som man kan konstatera i hög grad integrerad i aktiviteter som ger praktisk träning och- inte minst viktigt-själv tillit och mod att ta till orda också i större sammanhang än vid de interna samkvämen. En möjlighet att uppträda

för en större publik hade man på de sk. "storonsdagarna", då gamla elever och bygdens folk deltog i samkvämen. De årliga elevförbundsmötena är ett annat sådant tillfälle: "Då håller vanligen någon av lärarena ett föredrag, ungdomen själv deklamerar, sjunger och diskuterar med lif och lust". Takolander ger också en inspirerad skildring av den fria aktiviteten under kvällarna på internatskolan:

Foto Tidningen Åland

Aili Nordgren:

BREV TILL MIN GAMLA SKOLA

Aili Nordgren, född 1908 i Vårdö, var elev vid Ålands folkhögskola åren 1925 - 1926. Hon är syster till Sally Salminen och är, även hon, en uppmärksam författare. Brevet nedan publicerades i "Reflexer" 1976-77.

Kära vänner,

som tog kontakt med mig en dag och bad mig skriva för er tidning. Jag lovade men märkte snart att det inte är så lätt att skriva om min gamla skola. Mera än 50 år har förflutit sedan jag intogs som elev - och hur mycket har inte förändrats sedan dess!

Men något har *vi* kvar, som vi kan beundra gemensamt, *vi* veteraner och ni ungdomar som nu studerar vid Ålands folkhögskola: huvudbyggnadens vackra arkitektur och naturens skönhet kring skolan.

För mig har livet, tiden, alltid *varit* en ständig, spännande rörelse. Därför undrar jag *vad* den förändringarnas vind, som sveper fram *över* Ålandsöarna, skall innebära för min gamla skola? I hela Svensktinland har folkhögskolorna stora problem att brottas med, men tidningen Åland skriver så sällan om ålänningarnas egen skola. Kanske det ingenting finns att oroa sig *över* - jag erkänner att jag själv ingenting gjort för att taga reda på hur livet gestaltar sig på Ålands folkhögskola.

Varför känner jag då denna odefinierbara ängslan inför framtiden?

Därför att jag fått så mycket från denna skola. Den som på 20-talet *var* lycklig nog att få gå genom en folkhögskola glömmer det aldrig. Särskilt om det *var* fråga om landsbygds ungdomar som kom från fattiga och mindre bemedlade hem och som endast hade den ambulerande småskolan och den fyraåriga folkskolan som underbyggnad när studierna inleddes. Ni ska *veta* att min barndom *var* mycket fattig, men hemmiljön

Verksamheten för dagen har emellertid långt ifrån varit slutförd med de ordinarie skoltimmar. Flera af eleverna ha i regeln efter lektionernas slut kvarstannat i skollokalen, där lamporna brunnit till kl 10, för att antingen på egen hand eller under lärarens ledning öfva sig i skrifning och räkning, läsa skönlitteratur eller bereda sig för följande dags lektioner, renskrifva "kommunalstämmo-" och diskussionsprotokoll, författa bidrag till skolans handskrifna tidning, syssla med sina handarbeten eller annat dylikt. Mycket extra arbete har äfven kräfts av eleverna vid förberedelserna till

aftonsamkvämen och "kommunalstämmorna". Rättvisligen måste man därför erkänna att eleverna använt sin tid så väl som möjligt. Ibland ha de, några i sänder, på lediga stunder, stuckit sig in till lärarens hem, varvid icke sällan smärre uppläsningar förekommit eller samtalet från dagens krömka sökt sig in på lifvets högsta och allvarligaste frågor.

På ett konkret sätt målar Takolander i sin historik här inte bara en verklighet - som säkert också under

präglades av en omättlig bildningshunger. Tonåren blev en enda längtansfull tillvaro.

Föreställ er en flicka som nyss fyllt 18 år (den tiden var 18-åringarna inte så utvecklade och tidsmedvetna som nu) från en skärgårdskommun och som plötsligt får veta att hon genom en penninggåva har möjlighet att genomgå Ålands folkhögskola. Det var Vårdö ungdomsförening som gav henne denna möjlighet och knappast fanns det många föreningar på Åland som var så kulturintresserade. Men Vårdö kommun har alltid varit litet "annorlunda". Flickan hon gav sig iväg, dåligt klädd men gränslöst nyfiken och öppen för lärdomar. Det var trångt på skolan på den tiden, lantmannaskolan var under samma tak det året och hon placerades tillsammans med tre välbärgade bondflickor från Saltvik i ett stort rum i en mindre byggnad bredvid skolan. Och så började livet!

Flickan, det var jag och från mina anteckningar från den tiden märker jag med vilken hänförelse jag öppnade mitt hjärta för allt som hade med litteratur att göra. Jan Sundberg var vår lärare och hans litterära smak stod på en särskilt hög nivå - han tog oss i handen och ledde oss varsamt mot allt högre och krävande mål i vår läshunger. *Min* läshunger borde jag väl skriva, för säkert fanns det många elever som hellre satt vid vävstolen eller stod i köket och lärde sig koka god och hälsosam mat. Sundberg var också lärare i svenska och här gick det undan med fart, det minns jag. Tänk vilken glädje det var att kunna skriva utan fel, fabulera utan hämningar,

skriva uppsatser som han tyckte om. Känna, att nu har jag tömmarna om grammatiken, nu är det jag som styr och den skrämmer mig inte. Jag undrar, finns det någon möjlighet för er, med vår tids undervisning, TV och radio, att alls sätta er in i en sådan situation? Det är väl ett stycke kulturhistoria som här serveras och jag gör det med tanke på alla de framsteg som gjorts på samhällslivets olika områden sedan jag var elev i vår skola.

Mitt senaste besök på skolan var sommaren 1944. Det var i andra världskrigets slutskede, Julius Sundblom talade till festpubliken och förberedde oss på eventuella evakueringar till Sverige om öriket skulle bli krigsskådeplats. Jag satt med ett av mina barn i famnen, min man var ute vid fronten. Måtte ni ungdomar aldrig behöva uppleva den sorg och oro vi då kände. Vi behövde inte evakueras men Europa låg i ruiner. Bara i Sovjetunionen dog tjugo miljoner människor under andra världskriget. Min generation blev märkt för livet. För oss är freden, världsfreden, det dyrbaraste som finns.

Jag har varit länge borta från min hembygd men alltid så nära att jag ständigt följer med vad som där händer genom Ålandstidningen och genom besök hos släkt och vänner. Hur glad skulle jag inte vara om min gamla skola kunde leva och verka så att den motsvarar tidens krav. Inte fastlåst vid stelnade traditioner utan levande och öppen för vår tids ideer och strävanden, lika inspirerande för dagens ungdom som den var för mig 1925-1926. Jag önskar er alla friska tag och kärlek till vår gamla skola.

Alfans Takolander undervisar årskullen 1909-10 i skolsalen.

gynnsamma omständigheter kunnat se så här förebildig ut - utan också huvuddrag i en folkhögskoleideologi. Att det är fråga om en sådan tyder väl det faktum på att verksarnhetsberättelserna med någon varia tian upprepar ovanstående skildring år efter år; när den omsorgsfulle och uppenbarligen saklige Erik Lindfors vikarierar Takolander uttrycker han temat med egna ord och understryker en annan viktig aspekt av internatsskolans bruk av hembesök hos lärarna för "uppläsning och tankeutbyte": "Dylika

stunder kunna bli rätt innehållsrika, och de bidra i hög grad att närma elever och lärare till varandra och lämna kanske också en och annan lärdom för livet."

Att försöka åstadkomma ett slags totalpedagogik, en lärandemiljö som inte i onödan skiljer undervisning och tillämpning, lektioner och fritid, studier och arbete är alldeles tydligt en medveten, väl genom-

tänkt målsättning vid Ålands folkhögskola under detta första decennium.

En annan tydlig strävan är att skapa större helheter och sammanhang mellan kunskaper genom ärnnesintegrering. *Naturvetenskaperna* och de till *lantbruket hörande ämnena* behandlas i ett sammanhang: kunskaper om "växternas lif och näringsförhållanden, kemins och delvis fysikens elementer samt jordarternas uppkomst och daning" blir basen för *jordbruksläran, skogshushållningen, trädgårdsskötsel, hönsskötsel och biskötsel*.

Studierna i geometri åter tillämpades i form av *fältmätning* med uppmätningar och kartritning på skoltomten eller Strömsviks åkrar. Kunskaperna i geometri kom också till användning i *ritning*, där undervisningen också tog sikte på praktisk tillämpning; Eleverna ritade bl.a byggnader som hör till ett jordbruk.

I manlig slöjd och *kvinnlig slöjd* tillverkades möbler och redskap, kläder och vävnader som senare skulle vara till nytta och glädje i elevernas hushåll. Samtidigt har undervisningen, som Takolander skriver om den kvinnliga slöjden, "äsyftat att utveckla elevernas sinne för ordning och smak".

Undervisningen i *matlagning (och hushålls/ära)* var i högsta grad integrerad i skolverkligheten och inriktad på framtida husmorsplikter; de kvinnliga eleverna hade under husmors ledning i grupper ansvaret för tillredning av maten, dukning etc. När Fanny Sundström under fem år, 1918-1923, innehar husmorstjänsten inför hon nyordningar som ytterligare kombinerar teori och praktik och som låter eleverna pröva på självständigt ansvar. Kosthållet skötes som ett andelslag. Eleverna har möjlighet att bidra med sin andel i natura och flickorna som har matlagning och hushållslära på schemat följer genom täta inventeringar och noggrann bokföring med kosthållets inkomster. Iverksamhetsberättelsen för 1918-19 finns antecknat:

Likasom under föregående läsår ha äfven i år fyra flickor i sänder hjälpt till i köket med matlagningen. En av dem har därvid tjänstgjort som värmdna och haft skyldigheten att sköta och väga allt det, som åtgått för det d gliga hushållet, göra ostna sberäkning samt via slutet av veckan uti värmdneboken införa veckorapport. Månadens samtliga värdinnor ha en av dagarna i följande månad hos husmor haft revisionsammanskrifning samt på grund av veckorapporterna fastställt månadspriset för maten.

Varje grupp på fyra flickor har haft dejourskap i köket 4 ganger under läsåret. Under den sista veckan ha de så alldeles på egen hand skött matlagningen och av husmor endast utfått matordningen för dagen.

Hälsolära finns från början med som ett nyttigt läroämne. Förutom människokroppens fysiologi och anatomi behandlar man födoämnen, sunda bostäder och kläder, renlighet och första hjälp. Fanny Sundström är också här ambitiös, med en målsättning som liknar dagens friskvård:

...hos ungdomen väcka intresse för att redan i unga år tänka på hälsans bevarande genom gymnastik-, idrott och regelbundenhet ... I samma syfte har påpekats födoämnenas inflytande på kroppens välbefinnande och framför allt har ungdomens uppmärksamhet fästs på de s.k. njutningsmedlens, tobakens, kaffets och alkoholens dåliga inflytande på hälsan och därigenom på andens krafter.

Om *gymnastiken* konstaterar Takolander att endast fristående övningar förekommit, eftersom skolan saknar gymnastikredskap. Erik Lindors berättar om "stavgymnastik och" s.k. pyramider". Flickorna som har skild undervisning har sysslat med "friövingar utan stavar, svingning i ringar, lekar och bollkastning"

Om undervisningen i *räkning* meddelar Takolander kort att "hela aritmetiken i allmänhet hunnit genomgås". Verksamhetsberättelserna berättar ofta om behov av nivåindelning i ämnet. *Enkel bokföring* är en "för lantmän anpassad kurs" med avsikt att vara till hjälp på de privata praktiska planet. En veckotimme

undervisning i *folkhushållningslära* var avsedd att ge vidare perspektiv på ekonomi.

Med kritisk blick

Denna genomgång av vad som stod på folkhögskolornas program vid tiden kring sekelskiftet och vad man skriver i verksamhetsberättelser föranleder en del konstanteranden och väcker en del frågeställningar. Det finns ett viktigt samtida dokument, från 1907, som underlättar en analytisk genomgång. In-

spektören Gustaf Lönnbeck har besökt alla folkhögskolorna och avger den utförliga "Berättelse öfver folkhögskolornas i Finland tillstånd 1906-07" som jag redan en gång citerat.

Någonting som ju genast faller i ögonen är folkhögskolornas vidsträckta ambitioner; läroämnena är påfallande många. Den viktigaste anledningen till det är den dubbla ambitionen att vara dels folkhögskola, dels lantmanna- och husmodersskola. Man tvingades, som framhållits, för statsbidragets skull

Olof M. Jansson

MITT FOLKHÖGSKOLEÅR

Skribenten var elev i skolan under åren 1930-31. Olof M Jansson satt under många år i landstinget, fullgjorde kommunala uppdrag och skötte samtidigt sin hemgård i Strömme, Hammarland.

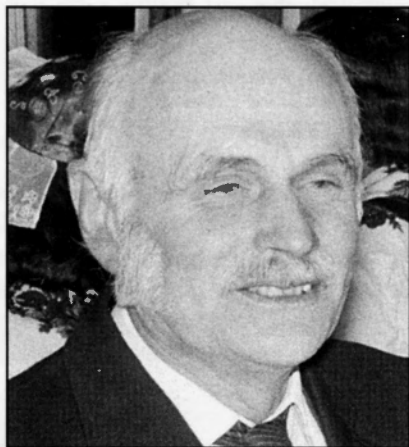

Foto Tidningen Åland

I min uppväxttid fanns folkhögskolan med som en naturlig del i det åländska samhällslivet. Min far, Albert W M Jansson, besökte skolan läsåret 1898-99. Han

hade året före gått i Haga jordbruksskola men fann sin teoretiska bakgrund för tunn. Han hade inte haft tillfälle att gå i tolkskola, endast besökt en privatskola som hölls i Skarpnåtö med handlanden Reinhold Eriksson som lärare och där lärt de första grunderna i skrivning och räkning. Även en stor del av mina anförvanter hade besökt folkhögskolan, varför det var självklart att jag skulle gå där.

Målsättningen för folkhögskolan var att höja ungdomens bildningsnivå och att skapa känsla för hembygden, den egna stammen och modersmålet. Det senare hade särskild betydelse under en period då makthavarna på allt sätt försökte utplåna särdragen hos för dem besvärliga folkgrupper.

Skolan hade under sin första tid svårt med ekonomin, men hade samtidigt förmånen att ha energiska föreläsare och samtidigt även goda lärare, entusiastiska inför sin uppgift. Säkert hade folkhögskolan en andel i den åländska befolkningens hållning under första världskriget och dess dramatiska slutskede, och inte minst under Ålandsrörelsen. Trots att dylika saker är svåra att belägga hade nog skolan och dess samtida, ungdomsrörelsen, en avgörande betydelse för vår konstitutions utveckling och funktion. Detta påstår jag med stöd av personlig erfarenhet.

Under min uppväxttid i en liten, avlägsen ort hade jag ett fåtal jämnåriga kamrater. När jag började på folkhög-

att inrätta en särskild avdelning för den delen av verksamheten.

Lönnbeck konstaterar i sin rapport att dessa särskilda avdelningar innebär en konstlad uppdelning. All undervisningen bör ingå i en helhet och under benämningen folkhögskola. Han tar avstånd från att folkhögskolan "jämte fullföljandet av sitt ändamål" också skulle försöka fungera som en lägre jordbrukskola. Han konstaterar att jordbruket behöver en särskild fackskola: "folkhögskolan kan icke ens med

betydligt och skadligt intrång på sitt egentliga program motsvara en sådan fackskola".

Folkhögskolans uppgift i fråga om landtmannaämnen anser han vara att arrangera föredrag av kompetenta personer" som rikta sig endast på någon punkt, som för tiden kan hafva intresse och vara väckande".

Här registrerar man nog, för det första, ett stöd för misstanken att skolorna tagit sig en för stor bit när det gäller de kunskapsområden man skulle presentera under 22 arbetsveckor. Samtidigt står Lönnqvist för

skolan fick jag kontakter med kamrater som **var** litet äldre än jag själv och som hade mera livserfarenhet. Jag kände mej kanske lite bortkommen i den **ovana** miljön, men samtidigt **var** nog den kontakten en nödvändig del i min utveckling till vuxen människa. Jag erkänner dock att jag inte fullt förstod värdet **av** mitt läsår på folkhögskolan förrän ett antal år senare.

Läsåret 1930-31 när jag besökte folkhögskolan **var** Jan Erik Eriksson första året föreståndare. Han undervisade i de humanistiska ämnena. Sannolikt grundades då mitt intresse för historia. Jag minns att han uttalade vid läsårets sista historiektion att det behövs ett hundraårigt perspektiv för att kunna ana och förstå de historiska sanningarna. Kursen slutade med händelserna 1808-09. Hans ledning **av** skolan genomsyrades **av** en känsla för hembygden, de åländsk-nationella aspekterna underströks mer indirekt. Jag minns hur han med inlevelse uppläste Erik Mattsons dikt "Till Ålands ungdom", en dikt som kanske **även** idag kunde få utrymme.

Som andra lärare fungerade, likaså första året Hugo Johansson som undervisade i naturvetenskap och geografi m.m. En populär lärare som uppskattades **av** eleverna. Johansson kallades senare till olika förtröendeuppdrag och slutade som lantråd.

Rut Lidfors innehade tjänsten som husmor och undervisade **även** i sång, och Valter Danielsson hade uppdra-

get som slöjdlärare/vaktmästare. Han bodde i Kavaljersflygeln och **var** väl samtidigt som en kamrat med oss pojkar. **Av** de olika anställda, de flesta nämnda i skolans 50-årshistorik, får inte Ved-Karlsson glömmas. Ett verkligt original **av** en typ som det inte verkar finnas utrymme för i vårt rationaliserade samhälle.

En sak som är värd att anteckna från det läsåret är att på skolan fanns fem fioler. Något spelmanslag blev det inte trots det, ledare saknades och dessutom **var** väl kunnandet ganska ojämt.

Folkhögskolan besöktes detta läsår **av** 31 elever, 18 kvinnliga och 13 manliga. Senast **vi** träffades **var** vid elevförbundsmötet 1991.

Vi var sju som då mötte upp efter 60 år. Kamrater vid Folkhögskolan har alltid visat en sammanhållning, och att mötas vid elevförbundsmötena **var** åtminstone i ett tidigare skede något man såg fram emot. Antagligen är typen **av** internatskola med den **samvaro** detta innebär **av** lika stor betydelse som själva undervisningen. Ännu idag känner **vi** samhörighet när **vi** träffas, och jag **vet** många **av** oss som fortfarande håller en viss kontakt.

Under läsåret förekom **även** en del aktiviteter utöver vardagsrutinen, som Svenska dagen den 6 november, elevförbundsmötets skidtävling mot Lantmannaskolan, körtalka (det kördes jord till gårdsplanen), slädparti till Tjudö, bondedagen 1933 och utfärd till Hemsjöds-

ett principiellt ställningstagande i en frågeställning gällande folkhögskolans uppgifter och plats i utbildningssystemet som senare flere gånger skall komma på dagordningen, nämligen folkhögskolans förhållande till yrkesutbildningen.

Kravet på koncentration är genomgående i Lönnqvists kommentarer gällande undervisningsämnen: I fråga om litteraturundervisningen avråder han från "en krönikeartad revy av språkets alla kända

författare", och lika litet finner han den "den krönikerartade fullständigheten" ändamålsenlig i historieundervisningen, där han också varnar för att göra framställningen alltför allmän och abstrakt:

Ett strängare urval, en större koncentration af hvarje timmes framställning, denna belyst av ett tillräckligt antal konkreta tidsbilder, skulle visserligen taga i anspråk mera förberedelser av läraren och föreläsaren. Men genom ett sådant förfarande skulle ock åt eleverna fannas i behåll mera än nu och

skolan i Gutterp. Att beröra alla dessa tillfällen skulle föra för långt, varför jag inskränker mig till fastlagstisdagens färd till Tjudö. Initiativet togs nog av lärarna och flickorna anlitade hästskjuts. På Tjudö trask hade man traditionsenlig slängkälke. Man hade också släpat dit en rishög för fastlagsbrasa. Tyvärr hade högen hunnit fyllas med yrsnö, varför man måste ta till torrved och fotogen för att få fart på brasan. Årets husmor, Rut Lidfors kom från Tjudö skola, så vi fick komma till skolan på kvällen för traktering och samkväm. Ett lite ovanligare inslag i skolåret.

Vid körtalkan transporterades fyllning till skolgården framför Kavaljersflygeln från ett jordtag söder om Storbacken. På kvällen hölls "Storons-dag" med diskussion och program för deltagarna. Liknande körtalka hölls flere år. Jag minns att jag var där och körde mull också följande år.

Under Valter Danielssons ledning bildade folkhögskolans manliga elever en gymnastikgrupp under läsåret. Det övades gymnastik såväl fristående som med stavar. Inför elevförbundsmötet skaffades vita gymnastikdräkter, och gymnastikuppvisning ingick i årsmötets program. Senare på våren höll skolan en fest på Breidablick med gymnastik på programmet. Rektor Eriksson höll ett anförande om idrotten i det klassiska Hellas.

Gruppen ansåg att programmet vore värt att uppföras flere gånger, varför det beslöts att på försommaren

företa en resa till de östländska skärgårdskommunerna. Resan genomfördes i medlet av juni. Vi samlades i Godby på söndagen och avreste från Färjsundet med Åland II till Kumlinge, därifrån vi följde med en postbåt till Brändö. Uppvisning hölls i Brändö skola, där läraren Jean Törnroos var värd. Spelmän fanns bland oss och det blev dans i en bondgård. Nattkvarter erhöi vi på olika gårdar i byn.

På onsdagen fortsatte färden till Sollunga. Vi förvånades litet över hur utvecklat detta lilla samhälle tedde sig. Samtidigt såg jag en gubbe som trädde i potatislandet själtossor på fötterna. På kvällen blev det så repris på programmet i Brändö.

Nästa etappmål var Kökar. Rektor Eriksson rekvirerade en lite större motorbåt för för resan, en båt som väl nog var avsedd för "affärer" av den art som inte var ovanliga vid den här tiden. Under färden gjordes halt vid Finnö, där gruppen utfodrades med färska abborrar. Sjön suger, så vi gjorde nog heder åt anrättningen. På Kökar, där uppträdandet hölls på Hellsö skola hade vi rätt stor publik. Den avslutande dansen förlades denna gång till en utedansbana.

Turnen fortsatte till Föglö och Vikingaborg. På vägen gjordes strandhugg på Klåvskär, där stora ejder-flockar imponerade. Framme i Föglö inkvarterades vi i hemmen till kurskamrater. Eleven från föregående årskurs, Fjalar Helin, skjutade oss med båt vidare till Degerby. Där var det inte planerat något uppträdande, men vi

deras intresse för historisk läsning på egen hand säkerligen ökas.

Samma kritik får undervisningen i naturvetenskap, där också bristen på experiment och åskådlighet som skulle ge eleverna möjlighet att själv dra sina slutsatser påpekas:

Man läser naturkunskap ur böcker, och naturen själv förblir en sluten bok!
- I alla folkhögskolor tyckes man ej heller hafva klart för sig, att det under en sådan sex månaders

vinterkurs vore av större vikt för eleverna och stode mera i öfverensstämmelse med folkhögskolans ide att - beroende på respektive lärares egna studier och specialämnen - gifva eleverna något mer i ett naturvetenskapligt ämne, högst två eller tre, än att gifva dem en hten smakbit av ""alla"" naturvetenskapens grenar.

Undervisningsprogrammen för de första folkhögskolorna är som framhållits digra och ambitiösa. Av en kunnig och analytisk iakttagare som Lönnqvist blir man påmind om att utfallet i verklighetens klass-

De manliga eleverna hade en gymnastikgrupp. Här en uppvisning i skolsalen.

fann att Brandkårshuset var ledigt den lördagskvällen, och vi improviserade en uppvisning även där, den sjätte kvällen i rad. Medan vi väntade på "Delet" som skulle föra oss tillbaka till Färjsundet blev vi litet hungriga och

väckte därför upp en gammal bagare som villigt ställde upp med bullar och läsk, För att vi skulle komma till folkhögskolan rekvirerades Johns mjölkbil. Den var nära att kollapsa på färden, men vi kom i alla fall till

rumsvardag säkert tett sig annorlunda - liksom vi idag också hela tiden lever med samma oöverensstämmelse mellan målsättningens teori och vardagens ofta mer komplicerade - och ibland desillusionerande praktik.

Pedagogisk omvärdering

Lärarens personliga resurser var då, liksom de är nu, avgörande ifråga om vad eleverna fick med sig; men arrangerandet av inlärningsituationerna, och strukturen på skolverksamheten överhuvudtaget ger ju mer eller mindre gynnsamma förutsättningar. Intressant är att följa förändringen i synen på det "väckande föredragets" roll efter hand som erfarenheterna växer.

Undervisningen skall främst "utveckla och uppfost-ra eleverna" förkunnade Takolander; ökat vetande är viktigt men kommer i andra hand och läsläsning är utesluten. Undervisningen ges under hans tid i form av föredrag, med endast den efterbearbetningen att man följande undervisningstimme har ett kort samtal om vad man senast sysslade med.

*Mag. Theodor
Bertell.*

En ny föreständares tillträde innebär ofta omprövningar av tidigare uppfattningar, och en sådan situation får skolan 1911 när Theodor Bertell inleder en föreständarperiod som varar fram till 1924. Efter att i sina första verksamhetsberättelser ha upprepatTako-

Strömsvik. En ganska trött skara unga pojkar lade sig att vila i de kända rummen i skolans Kavaljersflygel.

Det samhälle vi levde i när jag besökte folkhögskolan, var ett helt annat än dagens. Även undervisningssystemet har genom grundskolans införande ändrats väsentligt. Många ansåg att folkhögskolan inte hade någon uppgift längre i nuvarande situation, vilket ledde till att skolorna sökte nya verksamhetsformer med växlande framgång. Vi kan konstatera att Ålands folkhögskola fortfarande har ett betryggande elevunderlag med sin förändrade framtoning. För egen del vill jag framhålla satsningen på ett mer internationellt elevunderlag och olika slag av kurser.

Som avslutning ett försök till värdering av folkhögskolans betydelse. En dylik blir naturligtvis helt subjektiv. Sammanfattningsvis har skolan betytt en hel del för vårt åländska samhälles utveckling och bidragit till förståelse för självstyrelsens betydelse och värde. Något som vi hoppas skall gälla även framledes. En inte obetydlig del av skolans tidigare elever har gjort en betydande insats inom olika samhällsfunktioner. För mej personligen hade nog vintern på folkhögskolan stor betydelse. Det finns all anledning att stöda skolan och dess utveckling framöver. En skola byggd på Grundtvigs ideal och mål-sättningar kommer sannolikt att behålla sin plats i ett samhälle som ständigt förändras.

landers ståndpunkt i fråga om den "föredragsvisa" undervisningen kommer han efter hand till en annan uppfattning: Det framgår att man börjar använda frågor under själva föredraget; något år senare talar han om att föredraget "övergått till samtalet och lektionen", och att där föredraget behållits, detta "alltid föregåtts av en grundlig utfrågning". Ytterligare något år går och det framgår att läroböcker används i alla ämnen.

I en översikt över skolans utveckling under dess första kvartsekel sammanfattar Theodor Bertell sin pedagogiska syn:

Det är en mångfald av läroämnena, med vilka folkhögskolan skall göra sina elever bekanta. Det kan ej förnekas, att den inblick i alla dessa ämnen, som eleven kan erhålla under den korta tid av blott något över fem månader, en folkhögskolekurs omfattar, måste bli alltför ytliga, då till den korta tiden ännu kommer den omständigheten, att de flesta elevers förkunskaper äro skäligen små. De allra flesta unga äro dessutom fullkomligt ovana vid allt tankearbete, då de på hösten börja skolarbetet. Det är visserligen sant, att vi ej i främsta rummet sträva efter att meddela våra elever ett visst kunskapsmått utan i första rummet ha dess utveckling och uppfostrande till sann mänsklighet till ögonmål, men just detta syftemål främjas ej av en yttlig kunskap i en mångfald av olika ämnen. En inskränkning av läroämnenas antal vore därför högst nödvändig. Under folkhögskolans första år meddelades undervisningen i en hel del ämnen i form av föredrag. Då det visade sig, att den behållning eleverna hade av dessa föredrag, var rätt liten, har man mer och mer övergivit detta undervisningsätt. Läroböcker används, till vilka eleverna hänvisas för befästande av sitt vetande. Hänvisningar till litteraturen i skolans rätt rikhaltiga bibliotek göras.

Av översikten över skolans 25 första år framgår också en viss tendens när det gäller elevåldern. Man har inte kunnat upprätthålla minimiåldern 18 år, utan sänkt den till 16 år. Ett bekymmer är också pojkarnas låga andel av elevkullarna. Fortgår tendensen, skriver Bertell, "synes konsekvensen böra bli den, att Ålands folkhögskola förvandlas till

enbart flickskola". En positiv förändring är däremot att andelen elever som tidigare genomgått folkskola växer: den är nu efter 25 år 90 % mot att under den första tioårsperioden ha varit 58 %

Theodor Bertells skolsyn bör alltså ses mot bakgrunden av att skolan fått yngre elever, till övervägande del flickor och att dessa har något mer skolbakgrund, även om han konstaterar att "de flesta elevers förkunskaper är skäligen små". Säkert bör man också beakta den nya föreståndarens folkskolläraryrkesbakgrund.

Närmare jorden

Till samma ambition att undervisningen skall ge synliga resultat kan man knyta nya ideer och strävande vid skolan under Bertells tid. År 1913 hade skolföreningen förvärvat Strömsviks gamla säteri-byggnad med dess gårdstomt, och på våren 1914 inleddes utvidgad undervisning i trädgårdsskötsel och huslig ekonomi. Lärarna var skolans husmor Jenny Lindfors, jordbrukskonsulenten Fridolf Sundberg och andre läraren Werner Eker. Under tre dagar i första hälften av maj hölls grundkursen, där man lärde sig beredning av jorden, sådd och plantering, skötsel av fruktträd och bärbuskar, köksväxter och blommor. I juni samlades man till en rensnings- och gallringsdag och i augusti och september hölls två kurser i konservering av grönsaker, bär och svamp. Man fick då också undervisning och övning i det arbete som skulle utföras under hösten. Dessa första kurser hade 40 deltagare, varav 10 kom från årets folkhögskolekurs. Kursen upprepades 1915, och man gjorde upp ett program för årliga husmoders- och trädgårdskurser, som delvis skulle genomföras under vinterhalvåret, delvis sommartid. Då man emellertid inte fick det statsbidrag för verksamheten som man förväntat sig genomfördes inte planen. Kvar blev dock traditionen att husmor sommartid som komplettering av undervisningen i hushållslära höll

en konserveringskurs för de kvinnliga eleverna. I anslutning till denna kurs fick man också under ledning av handarbetslärarinnan lära sig växtfärgning.

Satsningen på utvidgad undervisning i trädgårds-skötsel och huslig ekonomi innebär som vi ser också en breddning av skolans verksamhetsformer och kontaktytor. Vinterkurselever deltar, men de utgör

blott en fjärdedel av kursdeltagarna. Det måste ha varit stimulerande att på detta sätt upplösa gränser mellan skolgång och praktisk verklighet: Undervisningsinsatserna rättar sig efter odlingsårets villkor genom korta kursinslag under sommarhalvåret; man gör vinster i form av en mer konkret och motiverande undervisning, och man knyter närmare till sig skolans "bakland" av bygdefolk, med eller utan egen erfarenhet av en vinterkurs på folkhögskolan. Att

Foto Tidningen Åland

Rut Lindfors:

MINNEN FRÅN STRÖMBERGA "SLÄKTGÅRD"

Rut Lindfors (1902-1979) var t.f. biträdande husmor i folkhögskolan 1930-31. "Ålands-Rut" var en känd kulturpersonlighet och aktiv inom Ålands ungdoms-för-bund. Texten ingick i "Reflexer" 1978-79.

Man föds ju med anknytning till en släktgård, och det kan jag kanske säga att jag gjort beträffande mina relationer till Ålands folkhögskola. Med ett kärt smeknamn kallad Strömberga av sina vänner.

Min far, Erik Lindfors, hade genomgått folkhögskolans första årskurs året 1895-96. Genom hela livet var sedan denna skola hans intressecentrum. Under mina första barnaår tjänstgjorde han för längre och kortare perioder som vikarierande lärare vid skolan. Oftastförden legendariske Alfons Takolander, då denne var tjänstledig för egna studier eller examina. Ibland hade han vakans för andralärartjänsten.

Att vara lärare vid folkhögskolan var något man bara kunde göra under ungdomens första entusiastiska ungkarlsår. Det var dåligt betalt, ingen utsikt till pension och bostaden var i bästa fall ett elevrum i den nybyggda skolan, som ännu idag står kvar som huvudbyggnad på skolområdet. Far kände sig nog många gånger frestad att emot anbudet om en lärartjänst på folkhögskolan och övergå till verksamhet bland ungdom, men förståndet måste få råda över känslorna. På Tjudö skola hade han, utom den lilla men säkra lönen med pensionsförmån, en stor lärbostad, kobete och åkerjord. Vi levde bokstavligen på dessa natura löneförmåner, som alltså inte hade någon motsvarighet på folkhögskolan. Han fick nöja sig med den stimulans vikariatverksamheten gav honom. Det var lätt att få en vikarie till Tjudö. Jag minns i raden Oskar Granskog, som nybakad lärare, kaptenskan Irene Melander med examen från Ekenäs, men då för tiden hemmafru, Bergö-läraren Erik Mattsson m fl.

nyttiga och användbara kunskaper i trädgårdsskötsel sprids i bygderna är ett resultat, ett annat och för folkhögskolans vidkommande betydelsefullt är att skolan stärker sitt folkliga stöd och främjar sin rekrytering av ungdomar till vinterkursen.

Folkhögskolan är redan sedan tidigare en naturlig samlingsplats för möten och kurser som gäller modernäringar som lantbruk och fiske. Av 50-årshisto-

riken framgår att här på 1910-talet hålles årliga lantmannadagar, månadsmöten och föredrag; år 1921 arrangeras Ålands första bondedag på skolan. Den intensiva aktivitet man registrerar i kontakten med jordbrukarbefolkningen har säkert samband med lärarkrafter som vid den här tiden är knutna till skolan: Fridolf Sundberg var timlärare i jordbruksämnen 1906-1913, en undervisning som under perioden 1913-19 övertogs av skolans andre lärare Wer-

Tack vare fars vikariatverksamhet kom det sig att jag som mycket litet barn fick komma till folkhögskolan på kortare och längre besök. Mitt allra första minne därifrån måste ha hört samman med någon fest. Jag kan se för mig, som på en bild, den stora salen fylld av folk. Väggarna var nakna stockar med "moss-sot" emellan. Det var inte bara fattigdom som gjorde att det inte var tapetserat. Det var brukligt denna tid att timmerhus skulle stå något år för att sätta sig innan man kunde "pappra".

Vad jag minns allra bäst är en grupp sångare uppställda mot norra väggen i salen. Troligen årets elever. Jag minns dem inte för sångens skull, utan för de två unga lärarinnorna. Jag vet inte vilka de var, då jag inte är säker på vilket år detta hände. Men de två skiljde sig från elevskaran som om de varit av en annan ras. De hade fina mjuka köptygsklänningar med oförlömliga garneringsband, då flickorna i kören bar styva hemvävda hemsydda halvylleklänningar. Även pojarna var förstas hemsydda och hemsydda, men dem minns jag mera som en mörk bakgrund. Det är allt jag minns från detta, troligen det första, besöket.

Något år senare, jag var väl sex, sju år då, gick min kusin Beda från Lemland som elev vid skolan. Hon skulle ta hand om mig, så jag fick stanna några dagar. Det var uppgjort att jag skulle sova med Beda i hennes säng i Lemlandsflickornas rum.

Far hade ett rum på södra gaveln, det som sedan blev bibliotek. Där hade han en säng och ett skrivbord.

Rummet var fyllt med stora boklådor, Alfens Takolander hade visst något slags bokagentur. Jag vet att far köpte mycket böcker under dessa vikarieperioder.

Mitt besök på skolan skedde troligen i samband med Runebergsfesten/elevförbundets årsmöte. Jag minns att det var en scen uppbyggd framför södra fönstrena. Jag tror att det spelades något teaterstycke, men det minns jag inte något av. Däremot minns jag helt tydligt en tablå: KÄLLAN.

Skalden Runeberg satt helt tankfull, klädd i stråhatt och spatserkäpp, och tittade ned i en blänkande källa. En sångkör sjöng: Jag sitter källa vid din rand-. Vid orden i andra versen: Där kom en sky hon log så röd som rosenknoppen ler- svävade en skön fe (trodde jag) hölj i rosenröda slöjor fram till källan, förmodades spegla sig- och försvann. Vid nästa vers kom en gyllengul beslöjad dam och gjorde detsamma. Så sjöng kören: Nu åter en, den vill ej fly- och in svävade en svartslöjad gestalt, den mörka skyn. Den stannade och utbredde sina svarta slöjor över källan.

Jag förstod väl inte anledningen, men tyckte det var ett sagoland jag såg. I synnerhet då man brände av "bengalisk eld". Det gav tablån de märkligaste ljuseffekter. Men samtidigt fyllde en stickande rök festsalen. Alla hostade och torkade tårar- men njöt av skönheten på scenen.

De flesta av dem som hade kommit till Runebergsfesten den 5 februari stannade över natten till elevförbundets årsmöte dagen därpå. Folk och hästar och

ner Eker. Viktiga roller hade också Jenny Lindfors och Fanny Sundström, föreståndarinnor för husmodersavdelningen 1914-18, respektive 1918-1923 och Lydia Holmberg, som var handarbetslärarinna 1918-1923.

Fridolf Sundberg, som för övrigt redan från sommaren 1908 på sin gård på Örnäs hade arrangerat som-

markurser i lantbruk och trädgårdsskötsel för folkhögskolans manliga elever, var också jordbruksinstruktör, anställd av Finska hushållningssällskapet. Jenny Lindfors hade, innan hon knöts till folkhögskolan, fungerat som instruktis anställd av Ålands ungdomsförbund och Ålands Marthadistrikt. Lydia Holmberg åter hade motsvarande erfarenheter ifråga om hemslöjd, innan hon anställdes vid skolan. Fanny Sundström, hade åren 1908-15 varit anställd

slådar härbärgerades i gårdarna runt om i skolans närhet. Där var redan de flesta av skolans manliga elever inhyrda. Grannsämjan med skolan var god och hjälpsamheten stor. Skolans liv och intressen hade fört in så mycket nytt och händelserikt i de förut så långa tysta och vardagsgrå vintrarna. Även för folkhögskolans elever var dagarna 5-6 februari vinterns största händelse.

Jag minns kvällarna efter festligheterna. Jag förmodades sova i Bedas säng. Alla flickorna satt på sängkanten och viskade och fnittrade på flickors vis. Fotogenlampan var släckt, men man satt och väntade ut brasan, som ännu lyste rött i kakelugnen. Alla rum värmdes med kakelugnar som eleverna själva skulle elda. Tänk att det aldrig blev eldsvåda!! Jag kan ännu höra fnittret och knastrandet när de samtidigt tuggade hårt hembakat hålbrot med smör på, förning hemifrån, som de förvarade i korgar och lådor ute på vinden. Smörgåsarna var ett tillskott till den billigast möjliga allmänna matsedeln, tillredd i tur och ordning av en grupp "köksflickor".

Ungefär vid denna tid, i 6-7 års åldern, upplevde jag också en oförglömlig sommarfest vid Folkhögskolan. Vi åkte dit från Norrfinström i lövskrinna. Jag minns den glada sommarstämningen med servering ute i det fria och ringlekar på den gröna gräsplanen. Och jag fick minsann gå med i ringen. När sommarkvällen skymde fick vi uppleva den allra skönaste tablå nere i skogsbrynet bakom bastun. Där satt publiken tyst i förväntan på berghällarna. En röst läste dikten om Ljungby horn. Och

då de färggranna bengaliska eldarna lyste upp skogskanten så satt där en ståtlig riddare med plymer i hatten på en stegrande häst. Framför honom stod självaste skogsrådet och höll frestande fram ett gyllene horn med trolldrycken. Skulle den ädle riddaren låta sig förledas? Nej - han svängde om sin häst och red ifrån henne. Hon sänkte hornet. Mörkret föll. Allt var borta. Det tycktes dröja länge innan applåderna brakade lös. Alla satt trollbundna av den stämning som tablån framkallat.

Inför 1922 års sångfest kom jag med i Finströms folkdanslag. Den legendariska sångfesten fick en kunglig fortsättning. Svenska Ungdomsringen i Sverige inbjöd ett åländskt folkdanslag att delta i uppvaktningen av drottning Viktoria på Stockholms slott den 2 december samma år. Då var Fanny Sundström husmor på folkhögskolan. Hon sammankallade åtta par folkdansare från sångfestens uppvisningslag - enligt principen att de skulle vara ljuslätta, långa och resliga. Hon skulle visa stockholmarna var de verkliga svenskarna fanns! - Jag hade lyckligtvis längden inne, så jag kom med i laget. Vi kallades till folkhögskolan för tre dagars övningar. Spelmän var Johannes Larsson från Emkarby och Emil Bryggman från Finby. Karl-Ersen i Bjärström och Karl-Ersen i Svartsnara var instruktörer och lärde oss buga och niga och bjuda upp med hovmässig finess. Då vi flickor grät av trötthet, sa spelmännen: Det här är väl inte värre än ett tredagars bröllop?

Folkhögskolans egna elever hade fösts ihop, så vi fick disponera några av deras rum. Jag har efteråt ofta

som lärare och rektor vid Svenska Katharinaskolan i S:t Petersburg. När hon kom hem därifrån och blev föreståndare för husmodersavdelningen vid Ålands folkhögskola engagerade hon sig på bred front i samhälls- och kulturarbete på Åland: Hon blev snart ordförande i Ålands Marthadistrikt, där hon bl. a kraftfullt engagerade sig för hemslöjden, hon blev också en drivande kraft i Ålands ungdomsförbund och 1922 valdes hon in i Ålands landsting. Läger

man därtill att hon också skötte ett mönsterjordbruk i Guttorp är det helt klart att de bästa förutsättningar fanns för att skapa kontakt mellan skola och omgivande samhälle, och att förutsättningarna för ett brett och meningsfullt folkbildningsarbete förelåg. Att hennes år vid folkhögskolan innebar vitalisering och förnyelse av undervisningen har jag redan givit exempel på - och när det gäller engagemanget kommer hon själv till tals på en annan plats i denna skrift.

funderat på var lektionerna hölls. Troligen i föreståndaren Theodor Bertells egen bostad.

Den gamla åländska kadriljen har en oändlig massa turer. Den tog en timme att dra igenom. Då vi kom till Stockholm och dansade upp den för den "stockholmska" folkdansledaren fick vi beskedet: dansen får ta bara fem minuter. Vi fick stryka vissa turer helt. Inte hann vi öva igenom den nya versionen heller. Men det gick fint.

Sen följde några år med livligt arbete i ungdomsföreningen och senare i Ålands ungdomsförbund. Och folkhögskolan var självfallet platsen för kurser, möten och fester. En höstdag kom föreståndaren Jan Erik Eriksson och "Bartsgålin" körande i gul schäs till Tjudö skola. De ville att jag skulle hoppa in som vikarierande husmor för läsåret 1930-31. Min duktiga mamma fnös. Hon visst allt för väl hur lite husmoderlig hennes dotter var. Men far kände sig stimulerad som i ungdomens dar, då det kom önskemål från folkhögskolan. "Bartsgålin" lugnade mor med att socknens kalaskokerska, Edla Svensson, vidtalats att komma och lära köksflickorna tillreda maten.

Resultatet blev att mina klasser i Tjudö fick vikarie och jag kom in i folkhögskolans kollegium.

På inskrivningsdagen var jag blek och darrig av spänning. Men skolans ekonom, Fridolf Sundberg från Ömäs, tröstade mig. "Ta det lugnt du flicka, det ordnar sig nog."

Det rådet har jag tagit med mig genom resten av livet. Att inte oroa sig i förväg. Det "ordnar sig" för det mesta. Handarbetslärarinnan Agnes Engman var den av oss i kollegiet som hade den längsta tjänstgöringstiden på skolan. Det var hon som lärde oss att föra traditionerna vidare. Det blev en arbetsam, men glad vinter. Varje onsdagkväll var det ju möte med diskussion eller annat program. Jag minns att eleven Olof Jansson från Strömma var duktig på att diskutera - men så blev han ju också landstingsman!

En kväll var diskussionsämnet: "Var är det bättre att leva och bo - i skärgården eller på fasta Åland?" Diskussionen spårade ur och blev ett gräl. Skärgårdsborna steg upp och marscherade ut. Magister Eriksson lät dem vara ute en stund, så sammankallade han alla och höll en oförglömlig lektion om att man ska lära sig skilja på "sak och person, skärgård och prästgård", som han uttryckte sig. Jag har många gånger kommit ihåg den lektionen då jag läst, i mitt tycke, onödiga gräl i tidningens inständarspalter.

Efter den vintern knöts jag "på riktigt" till folkhögskolan. Jag gläder mig alltid åt att komma dit. Åt nybygget, elevtillströmningen och alla nya ämnen. Visst har jag suckat vemodigt ibland och känt mig "utsläktad" där. Men nu känner jag mig som gamla mormor i Strömberga, som sitter vid spisen och berättar för barnbarnen - den nya generationen - om hur det var förr i världen.

Imponerande bredd och engagemang visar också Werner Eker, som undervisade i naturlära och lantmannaämnen, skogshushållning, fältmätning, geografi, ritning, bokföring och gymnastik. Valdemar Nyman har i en boken "Joels brev till Werner Eker" givit en skildring av Ekers mångsidiga intressen och hans insatser som "härold för nyväckt folkkultur", med många strängar på sin lyra: "skönanden", "trädgårdsivraren", "Rösiöaposteln", "inpiskaren", "ungdomsledaren", "Språkman och litteraturvän", "filosofen". Valdemar Nyman har också skildrat det samtida kulturlivet på Åland- och vittnat om hur han själv, som inflyttad österifrån, imponerades av ett levande patos för folkkulturen.

Werner Eker som utdimitterades som folkskollärare från Nykarleby 1909, hade fyra års erfarenhet som lärare vid folkhögskolan Breidablick i Vörå, när han knöts till Ålands folkhögskola 1911. Han engagerade sig Ålands ungdomsförbund, där han var styrelseordförande 1920-21; han medarbetade flitigt i tidningen Åland och redigerade kulturtidskriften Åländsk Odling 1920-1922. Efter folkhögskoleperioden blir han 1922 kamrer vid landskapsstyrelsen.

I det samma festnummer (Okt., Nov., Dec. 1920) av Åländsk Odling, där Theodor Bertell ger sin historik över Ålands folkhögskolas första kvartsekel och sammanfattar sin egen syn på folkhögskolan, ingår också Werner Ekers artikel "Ålands folkhögskola och det fria folkbildningsarbetet på Åland", som innehåller först kritik och sedan en rad konstruktiva förslag.

Eker konstaterar först att man knappast ännu kan tala om ett fritt av skolor och läroplaner obundet folkbildningsarbete på Åland. Det arbete som utföres av ungdomsföreningarna kunde bättre betecknas som "folkhyfsning", och inte heller den uppgiften fullgörs på ett tillfredsställande sätt. Det skulle behövas ett ingrepp utifrån "av någon som har ungdomens aktning och förtroende". Här pekar Eker på folkhögskolan, "självskrivnen till just denna ledare

och nyskapare av den åländska ungdomsrörelsen"; han finner att både skolan och ungdomsarbetet skulle gagnas av detta: "Folkhögskolan bleve vår ideella ledare med ungdomen överallt i våra bygder som män i ledet, som verkställare av dess ideer och värnare av dess verk". Folkhögskolan skulle kunna utveckla en föredragsverksamhet, som kunde nå också den ungdom som inte kommer till folkhögskolan och lära den att "följa med tiden, men ej med strömmen". Eker utvecklar så tanken med följande utförliga bildspråk:

Hur ofta är det icke som nutidens ungdom gör intryck av att vara en fint polerad birong med skramlande tomma lådor. I gång sätt en så organiserad föreningsverksamhet, att något innehåll, värt att förvaras i birongslådorna, skapas, något att älska och vårda, vore det så blott en gammal sidenduk, ett dikthäfte, en akvarell, en kristusbild, en båt, en diskus, en mjölkko eller ett tröskverk, en trädgårdskanna eller en stålplog. Det är den verkliga kärleken till och det levande intresset för en sak, som höjer och förädlar och frigör. Det är ock de, som driva oss till att göra det bästa möjliga av våra andliga råvaror och följaktligen är det de, som främst skola odlas och omhuldas

I fortsättningen av artikeln propageras sedan för pedagogiska hjälpmedel och några konkreta projekt. Skioptikonbilder "drar publik", och "det bästa bildningsmedel vi ha är måhända biografen". En biografapparat kunde anskaffas för gemensam användning av ungdomsföreningar och skolor, och initiativet borde folkhögskolan ta. Man skulle visa film om konst och åländsk natur och därigenom "binda en och annan mera vid hembygden". Mest verkningsfullt kunde man dock göra något för spridande av kunskap om natur och naturskydd genom att starta ett naturhistoriskt museum vid folkhögskolan. Ett sådant skulle ha stor betydelse för det fria folkbildningsarbetet. En given uppgift för detta är slutligen: "hem- och hembygdsvård och hembygdsforskning". Även här borde ungdomsrörelsen och folkhögskolan dra åt samma håll. Vid skolan borde hembygdsarkivet finnas, och här borde hembygdsforskning bedrivas. Andra institutioner får sköta yrkesut-

bildningen; folkhögskolan skall vara förkämpe för de ideella strävandena: "Ty utan en sådan, som helt ställer sig i detta strävandes tjänst, kommer trampet i grottekvarnen att fortgå med alltjämt stigande fart". Artikeln avslutas sedan med frågan om man kan skapa en gemensam organisation för folkhögskolan och ungdomsrörelsen, en organisation som också skulle medföra en bättre ekonomisk bas för skolan.

Verner Ekers artikel är både visionär och konstruktiv, och även om hans förslag inte kommit att realiseras fullt ut, finns i de tankar som här förs fram mycket sådant som kommer att synas i Ålands folkhögskolas framtida strävanden och som kommit att

ingå i dess ideologiska arv. Sett ur dagens åländska samhällsperspektiv kan man också peka på den nu alltmer utbredda insikten om vad naturen, kulturmiljön och kulturarvet ö.h. betyder för oss ålänningar; i en internationaliserad värld blir det allt viktigare att vara medveten om och kunna värna och utveckla egen kultur och identitet. På Werner Ekers tid framhävdes inte den turistiska, ekonomiska aspekten; i dag börjar vi bli allt mer klara över vilket trumfkort natur- och kulturvärden utgör. Om Ekers folkbildningsvision här hade realiserats fullt ut kanske vi idag på Åland hade haft mer av eget kulturarv att identifiera oss med, och mer att erbjuda i en växande konkurrens om turisternas intresse.

Folkhögskolans principiella frihet att välja och förnya sin verksamhetsinriktning utmanar kreativa människor som Eker.

Beträffande hans förslag får man ju - med facit i hand - konstatera att mer professionella resurser än vad man kunnat utveckla inom ramen för folkhögskolan med tiden skulle visa sig behövas för hembygdsforskningen och hembygdsvården. Och detta kan nog tillämpas mer generellt; folkhögskolor som funnit nischer av olika slag, kan med tiden få se sin uppgift övertagen av andra mer specialiserade institutioner.

Den samverkan mellan folkhögskolan och ungdomsföreningsrörelsen som Eker pläderar för förverkligas heller inte på det formella planet, men nog på ett informellt sätt: Jan Erik Eriksson kommer att under tre decennier förena rollerna som folkhögskoleförestandare och ordförande i ungdomsförbundet.

I standardverket Suomen kansanopisto 1889-1979, där huvudlinjerna i den finländska folkhögskolans utveckling tecknas, konstaterar M - O Karttunen, att man på 1910-talet efter den första tidens idealistiska strävanden nu möter en mer nyttobetonad målsättning; tex framhävs undervisningen i jordbruk, och det är inte bara på Åland som man försöker anpassa sig till odlingssäsongen med kurser som är förlagda till andra tider än vinterhalvåret. Det förs också en diskussion om att införa en andra årskurs vid folkhögskolorna just med tanke på jordbruksundervisningen, som vid denna tid är i stöpsleven. Här på Åland framförs 1913 tankar om att den tilltänkta lantmannaskolan skulle förenas med folkhögskolan, och samma år var också planerna på en trädgårds- och hushållsskola aktuella.

Man kan också se den inriktning på hembygden och hembygdkulturen som Werner Eker så starkt framhäver som ett annat utslag av en mer jordnära hållning; Karttunen visar att historieundervisningen vid

folkhögskolorna i Finland på 1910-talet inriktar sig på den egna hembygdens öden.

Ekonomin sätter gränser

Stimulerande visonära texter - av intressanta personligheter - finns att tillgå från tiden kring skolans 25-årsdag. Deras författare blev inte länge kvar vid skolan. Theodor Bertell blir 1924 folkskoleinspektör; Werner Eker har redan 1922 lämnat skolan för att bli landskapskamrer. År 1923 meddelar Fanny Sundström och Lydia Holmberg att de vill lämna sina befattningar. Av styrelseprotokoll framgår att man försöker med övertalning. Men denna ger alltså inte resultat.

Valdemar Nyman:

MÖTEN PÅ FOLKHÖGSKOLAN

(ur boken "Joel Petterssons brev till Werner Eker")

Valdemar Nyman undervisar på 1950-talet.

Man ville önska sig Joels pensel eller hans anlag för skulptur - det han lade i dagen vid modelleringen av ett otal lergubbar som skulle bli ett galleri över Ålands folk

Som en allmän bakgrund till denna lärarflykt och bristen på kontinuitet i lärarkåren kan man säkerligen se skolans ekonomiska svårigheter. Det knappa statsbidrag som folkhögskolorna erhållit reduceras ytterligare under tiden för första världskriget. Under några års tid måste skolan, dels låna för driften, dels försöka skaffa medel genom garantiteckning, insamlingar och ansökningar riktad mot fonder, kommuner och ungdomsföreningar. Mycket välkomna blir vid denna tid donationer i samband med testamenten. Protokollboken ger en kärv bild av denna kamp mot penningknapphet: man behandlar ofta initiativ för att få fram nödiga medel och lärares yrkanden om löneförhöjningar p.g.a. "dyrtid"; man kan också läsa om hur ideer som lärarna för fram inte kan genomföras på grund av brist på medel. Fanny

Sundström vill för att utveckla hushållsundervisningen få en särskild skolköksavdelning. Gubbarna i styrelsen ger henne rätt beträffande behovet men konstaterar att man inte har råd. I själva verket står skolans möjlighet att överhuvudtaget fortsätta verksamheten på spel; den 17 mars 1917 konstateras: "Bestyrelsen beslöt att även för kommande läsår söka upprätthålla skolan, hvarför lärarpersonalen vildalades att kvarstanna i sina befattningar".

Den 20 augusti samma år möts en annan grupp av förtroendemän till möte i samma skolbyggnad och fattar beslut som får historiska konsekvenser. Den 6 december förklarar sig Finland självständigt. En ny tid gryr för Åland och Finland, och det ljusnar snart också för landets folkhögskolor. Som tidigare fram-

- för att med hans skarpa iakttagelse kunna återge det festligt ålandspatriotiska vimlet på Folkhögskolan vid något av de antydda tillfällena. Stora salen är öppen till matsal och vävsal och tambur, ändå är där packat av folk. Stämningen är från början laddad positivt med värme och förväntan. Och minst 25 Celsius. Iallas ögon möter oss hundrade och åter hundrade hjärtans polyfoto av Fanny och Lydia och Werner.

För att nu ta kvinnfolket först. Fanny är ännu inte kommen. Men huvudet högre än andra - än både Ruth och Ann i och Gärda, och det är ändå femininer man inte skulle ta sig det osmakliga orådet före att kalla "tjejer" - reser sig de båda amazonerna Lydia Holmberg och Sigrid Granfelt. Se bara Lydia, en vikingamö, skarpskuren profil, stolt näsa, vackert, mjukgrått hår, ögon rena som de himmelsspeglade fjärdar i Geta, manligt fasta, ärliga, insiktsfulla. Gången värdig. Hela hon utstrålade auktoritet. Ändå med något doftfint lyriskt som återfinns i hennes utsökta små broderier i färg med ersmäsas, linnea, nyponros på finaste linneväv. Och Sigrid Granfelt - något av majorskan på Ekeby - kommunal- och kyrkostyre på ekonomiens område - hedrande sin

Mammonstjänst genom att i kyrkan värdigt och ödmjukt gå med kollektbå och altarkärl.

Blickarna förlorar sig under väntan i den stora tavlan av Viktor Westerholm med utsikt över Knutsboda bergen (en lyckad kopia). Vem är det som tröttnar på att gå på de rödgrå bergflackorna bland vresiga tjurtallar med havets bleke långt vid horisonten? Man hinner uppleva orrufflog och orm, studsande harfjät i dallrande solånga, ängsullens barnmjuka silkesvimplar i davarna, hjortron på vitmosskuddarna. På sidan om ödesvidden har man Gummerus och Aren som vakande fyrar mot botten.

Fine, bräcklige, landshövdingen, Dr. Fagerlund, är själv som ängsull i snålblåst, med de vita hårtofsarna. Fru Fagerlund följer, landsmoderlig och trygg, enklare klädd än kaptenskor och bondvärdinnor och lärarinnor men så obegripligt förnäm, Julius Sundblom med blankkal hjässa, äppelröda kinder, isblå blick gör följe och visas på plats.

Och nu - nu kommer hon! Nu kommer Fanny Sundström! Ålands okrönte drottning! Den hederstiteln kän-

hållits kom skolorna till som en del av det nationella försvaret mot ett ryskt tryck; att deras insatser skulle vara obehövligen när man lyckats frigöra sig från bundenheten till Ryssland skulle visa sig inte vara fallet. Och på Åland skulle folkhögskolan efter hand få en ny lojalitet - gentemot det självstyrda landskapet.

Med självstyrelsen följer att folkhögskolan från 1922, liksom andra åländska skolor, kommer att underlyda landskapsförvaltningen. Beträffande statsbidragsbestämmelserna gäller liksom tidigare rikets principer. Fram till 1908 då grunderna för statsanslaget för folkhögskolorna fastställdes första gången, hade man varit beroende av från år till år varierande bidragssummor. Från 1906 fick man statsunderstöd också

för folkhögskoleverksamheten, och inte som tidigare bara för lantmanna- och husmodersavdelningarna. År 1925 stiftas den första lagen om statsunderstöd åt folkhögskolor; förutom med grundbidraget bidrar staten med ett belopp per elev och ett belopp för underhåll, som beräknades på 1 % av byggnadernas värde. För nybyggnader kunde man få 20 % av kostnaderna i stöd. Man fick också medel för elevstipendier.

Skolans ekonomi börjar förändras till det bättre; skulder betalas bort och reparationer som länge fått vänta genomförs. År 1930 förnyas folkhögskolelagstiftningen igen, och i samband med detta får Åland en landskapslag om understöd åt folkhögskolan. Beträffande de offentliga bidragen gäller samma

ner alla redan, men viskar den ändå till varann. Hon skall tala först, efter vederbörlig sång - "Hur härligt sången klingar - " som får fädren att krypa i ryggraden på en från "ljuvlig barndomstid" till "gravens frid" i den utdragna hjärton med *sträv* harmonisering som slår över en som en stormvåg - följd av hälsningsord som ingen hör på och deklamation som är bara som den skall vara. Nu - nu står Ålands märkligaste kvinna i talarstolen - magnetiskt fokuserande den andhämtande folkskaran, slutet i sig själv. Rak, med starka blå ögon - vackra ögon - på ett manligt sätt, inte smäktande, inte insmickrande, smeksamt kattspinnande. De smala läpparna är inte hårda men medvetna - som gårdsgårdströder som ligger där det skall och inte släpper några löskerharar okontrollerat igenom i ordens behärskade lopp.

Man går inte miste om något i hennes framträdande. Den fasta, *välsvarvade* människan, i något matt blankt mörkblått, bystmodellerande, midjebetonat - som att lägga armarna om för den som vågade - med det orientaliska fullmånsansiktet inom mörka strama hårgardiner från benans vita mönsterritning och den stora

sköldpaddskammens pärlor över bakhjässans sjömansknop, får alla att strama upp sig.

Fanny Sundström låter åskådningspausen klinga ut i exakt tidskänsla. Så talar hon. Rösten är behagligt sonor. Orden kommer exakt. Entydigt. Behärskat. Långsamt. Den starka övertygelsen innanför det tillsynes asketiska utanverket. Vad säger hon? Man lyssnar till sitt eget inre, får själv ge ord åt det hon blott antyder, stämmer sin själs strängar efter hennes blotta anslag. Man är bara närvarande - i henne - man får blicka in i en som känner, tänker, vill som vi, men som har sig själv under bättre kontroll, ser klarare möjligheterna - och hindren - ger inte upplevelsen men är vägvisare, en tydlig och klar anvisning på milstolpen - 24 mil till Stockholm - Hon slutar. Alltför snart. Tystnaden är laddad.

Andra talare stiger upp. Kanske är man orättvis mot dem. Det är svårt att hellyssna efter Fanny Sundströms framträdande. Inte alla i skolsal, *vävsal*, tamburfaller för Sundbloms demagogi - och varför gråter han? - det gjorde inte kvinnan Fanny. Litet för ordälskande är nog

grunder som i riket: skolan får 65 % (procenttalet kommer dock senare att justeras neråt) av de verkliga kostnaderna på de väsentliga utgiftsposterna och också på hyresvärdet av egna byggnader. Skolan är dock fortfarande betjänt av de fondmedel som skapas i samband med att personer som varit skolans pionjärer och stöttepelare går ur tiden: Fridolf Sundberg 1934, Alfons Takolander 1935, Johannes Eriksson 1939, Mats Jansson, efterträdare till Sundberg som skolans ekonom, 1941.

Medborgarbildning

Lagarna om statsunderstöd 1925 och 1930 föregicks av debatt och kommittéarbeten. Där kan man få en

lärare Lindfors och Häggarin och Johannes Eriksson - och ibland slås kullerbyttor i den finare ordlistan - för tyvärr kom den och den gästtälaren från Sverige trots det dåliga sjövädet - men allt detta gör ingenting - Fanny har visat sig, Fanny är den obestridligt suveräna - ärsuveränen. Man är slagen av framtidsynen: Åland under matriarkaliskt styre med en Fanny Sundströms like som landsmoder. Helguten, välsvärd till kropp och själ, inte någon partipolitisk döderhultarskrika.

Det hela är så värmande, gripande, in under huden gående, att när man avslutar festen med att sjunga Du gamla du fria - före Ålänningens sång om åländska kvinnor (alla tänker på Fanny) och män - ja, det vare en annan gång, men jag var närvarande - så var kantom så itagen att han fortsatte av bara farten med versen *Här sprang jag som barn* - (obs. samma melodi!) och Kunglige Svenske Konsuln viskade: "den versen har jag inte hört för i vår nationalhymn". Men det var konsekvent - det var hemkänsla, svensketskärlek som talade och för den betyder tillfälliga politiska gränsdragningar och protokollbeslut platt intet.

allmän bakgrund också till de omprövningar och försök till linjedragningar som dokumenten i Ålands folkhögskolas arkiv berättar om.

När Theodor Bertell angriper "mångläseriet" i folkhögskolan har han meningsfränder i landet. Den första folkhögskolekommitten har samma ståndpunkt och föreslår i sitt betänkande 1923 som lösning att varje folkhögskola skall satsa på en av tre ämnesgrupper: en humanistisk, en naturvetenskaplig eller en samhällsekonisk. Vid Ålands folkhögskola, liksom vid merparten av skolorna, blev imiktningen närmast humanistisk.

När det gäller "mångläseriet" sker dock inte ännu på länge några större förändringar. Theodor Bertell avstår, hänvisande till utrymmesskäl, från att lägga fram ett program i jubileumsartikeln 1920, så när som på en viktig linjedragning: Folkhögskolan "måste bli ren folkhögskola". Yrkesundervisningen - och dit räknar han också slöjd och handarbete - bör folkhögskolan arrangera i form av kurser.

Med tillfredsställelse bör Bertell ett drygt decennium senare - å tjänstens vägnar (som folkskoleinspektör i landskapet) - ha granskat och förordat det reglemente som Ålands folkhögskola - efter modell från skolöverstyrelsen - får fastställt ilandskapsstyrelsen 1932. I målparagrafen stadgas:

Ålands folkhögskola har till uppgift att höja den vuxna ungdomens medborgarbildning, sålunda att i dess verksamhet huvudvikten lägges på en väckande och för det självständiga tänkandet och den sedliga karaktären utvecklande undervisning.

Man noterar att formuleringen "bibringa praktiskt nyttiga insikter och färdigheter" som ingick i det första programmet nu utgått och att begreppet "medborgarbildning" införts. Det konstateras dock i en följande paragraf som gäller läroprogrammet att det förutom den humanistiska ämnesgruppen, som bör vara den förhärskande - samt den samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga förekommer "öv-

ning i färdigheter behövlige i det praktiska livet". Kanske skakade Bertell på huvudet när han läste förteckningen över undervisningsämnena; de är nästan lika många som tidigare, (och läsåret fortfarande kort, dock nu 24 arbetsveckor mot 22 tidigare):

Religion, modersmålet och dess litteratur, Sveriges och Finlands historia, allmän historia och den kristna kyrkans historia, samhällskunskap och nationalekonomi, geografi, naturvetenskap, lantbruk, räkning, bokföring, affärskorrespondens, hälsolära, hushållning och födoämneslära, matlagning, slöjd och handarbete, dans, gymnastik och sång.

Det skall ännu gå ett par decennier innan en strukturmöjlig grundligt förändrat landsbygden och Jordbruksnäringen och därmed rekryteringsgrundlaget för folkhögskolorna. Vid Ålands folkhögskola undervisar man ända fram till 1960-talet - med en elevkår bestående av ungdomar nästan uteslutande från landsbygden och skärgården - i jordbruksämnen, - iskeilra och trädgårdslära, byggnadsritning och färdm. Anknäytningen till skärgårdsnäringarna förstärks genom att båtbyggeri införs på 1950-talet. Slöjden, både den manliga och kvinnliga, liksom hushållning och matlagning blir kvar som integrerade viktiga inslag i vinterkursens "medborgarundervisning" - och inte som Bertell tänkte sig i form av särskilda kurser.

I skoltidningen "Hoppet", som undantagsvis kommer ut i tryckt form 1930, ingår en artikel med rubriken "Folkhögskolan en medborgarskola". Det är konsulenten Walfrid Eriksson, tidigare elev nu verksam i elevförbundet och skolans styrelse, som tolkar de tidstypiska tankarna om behovet av "medborgarbildning". Han hänvisar till de krav demokratin ställer på oss att som väljare ta ställning i allt mer komplicerade samhällsfrågor.

Det illkommer medborgaren av i dag att med vid och öppen bhck och med djupt ansvar kunna framträda och utföra sitt värv, och - vad som är lika

viktig - att han med djup och med rätt förståelse för de mre goda och uppbyggande krafterna i livet och samhället gör det, och att han gör det såsom manruska och personlighet. En sann och god medborgare, är framför allt behövlige, en hjärtats bilfning såsom det på folkhögskolespråk heter.

Artikelskribenten vill här placera folkhögskolan mitt i bilden: "såsom samhällets kraftkälla" - och det gör han på basen av egna erfarenheter av en folkhögskolekurs och 40 års livserfarenhet.

"Mitt i bilden" kan verkligen vara ett användbart uttryck för skolans position under den era som inleds just 1930. Då utses hemmasonen Jan Erik Eriksson till t.f. föreståndare. (Ordinarie innehavare av tjänsten blir han 1932, efter att de två föregående åren ha skött först tjänsten som andre lärare först som tillförordnad och sedan som ordinarie). Jan Erik Eriksson har gått allt att öm tidigt tagit sikte på tjänsten som föreståndare vid Ålands folkhögskola - och förbereder sig genom lämplig utbildning och engagemang i ungdomsarbete. Och på skolan har styrelsen gjort sitt för att bereda vägen för honom.

När det gäller skolans kontakter med ungdomsverksamheten finns gamla traditioner att bygga på för Jan Erik Eriksson; ungdomsförbundet har ofta förlagt sammankomster, årsmöten och midvinterting till skolan, med början redan från 1908. Skolans lärare anlitas för festtal och föredrag, och skolan utnyttjas för ungdomsledarkurser och representantsammanmöten. Det är givet att skolan och ungdomsforenmgarna har ömsesidig glädje och nytta av sina nära kontakter. Viktig blir Jan Erik Erikssons dubbla roll som föreståndare och ordförande i ungdomsförbundet ifråga om spridandet av medvetenhet om folkhögskolan och dess syften; Han tar ofta tillfället i akt i sina tal vid ungdomsföreningarnas sammankomster.

Jan Erik Eriksson, med etnologi som huvudämne i sin magisterexamen från Åbo Akademi, blir snabbt

en ledande kraft också i Ålands folkminnesförbund, där han utses till ordförande 1936 och bland annat engagerar sig i projektet att skapa en åländsk bygdegård. Med Ekers visioner i minnet kan man notera att början till en sådan bygdegård gjordes i däliden invid äppelträdgården på Strömsvik. Ännu idag utgör två bodar ett vackert blickfång, sett från den nya skolbyggnaden. Ålands hemslöjdsförening är en annan av de organisationer som disponerar skolan för kurser; år 1929 ordnas under en sommarmånad en "propagandaslöjdkurs". Sommaren 1939 är rentav välkände Carl Malmsten, ledare för en slöjdkurs. Spelmanskurser och spelmanstämmor hör också till det som återkommer vid skolan; och också här tar Jan Erik Eriksson ett ledaransvar, när han 1953 blir gilletts ordförande.

Jan Erik Eriksson engagerar sig också i det politiska arbetet; 1942 är han medlem i Finströms kommunalfullmäktige och 1946 väljs han till landstingsman. Till detta kan man lägga att Jan Erik Eriksson - bondeledaren Johannes Erikssons son - är uppvuxen med Ålandsrörelsen, och att han tillträder vid en tid då uppbyggandet och stärkandet av självstyrelsen är det stora samlande målet för samhällspolitikern.

När man vill följa skolans utveckling under denna era gäller dock åter att skolan i väsentliga avseenden delar sina öden med de andra folkhögskolorna i landet och är beroende av de utvecklingslinjer som stakas ut för hela den finländska folkhögskolan.

Den folkhögskolekomrnitte som tillsattes 1937 får sitt arbete avbrutet av krigen, och först 1945 kommer dess betänkande. Som målsättning lyftes nu fram "medborgarfostran". Man konstaterar, med sund självkänsla, att alla människor behöver den kunskap och de färdigheter som folkhögskolan ger, oberoende av vad man kommer att arbeta med i framtiden. Och man understryker uppgiften att främja personlig, andlig frihet - den nordiska folkhögskolans grundide. Medborgarfostran och personlighetsfostern i förening; "en sann och god medborgaranda"

Ann-Mari Öberg och Helena Danielsson bjuder rektor Jan Erik Eriksson på kaffe.

och "en hjärtats bildning", för att låna Walfrid Erikssons formuleringar från jubileumsnurnret av "Hop-pet".

Nya målsättningar framtvings som tidigare av samhällsförändringarna; näringsstrukturen i landet ändrar; andelen sysselsatta i jordbruksnäringen minskar för varje decennium; urbaniseringen fortgår. Behov av nya kvalifikationer uppstår både i närings- och samhällsliv.

Utbildningssystemet avspeglar förändringarna; det krävs mer allmänbildande grundutbildning och yr-

kesutbildning. I folkhögskolorna upptäcker man konkurrensen från det omgivande expanderande skolsystemet: mellanskolan, gymnasiet och de nya yrkesskolorna. Det är dags att börja ompröva målsättning och undervisningsprogram.

Och den processen börjar också på Ålands folkhögskola. Det är kommittebetänkandet publiceras firar skolan 50 år. Vid ett sådant jubileum formulerar man en skolas ideologiska grundsyn. I en intervju i tidningen Åland berör Jan Erik Eriksson dels traditionen, dels framtiden. Han framhåller att folkhögskolan har en stor och betydelsefull uppgift i att fördjupa och befästa hembygdkänslan och understryker betydelsen av att skolan blivit den samlande punkten för Ålands ungdom; särskilt betydelsefullt finner han det att skärgårdsungdomarna under folkhögskolevintrarna kommer närmare ungdomarna på fasta Åland.

Han anknyter till diskussionen om sammanslagning eller samordning av bygdeskolorna och slår fast att folkhögskolan inte får bli en fackskola, "den trives bäst med sin oberoende karaktär, sin självständighet och sin frihet". Intervjun visar också att den jubilerande föreståndaren börjat fundera på de beställningar samhällsutvecklingen medför: man kunde komplettera skolans program med kortare kurser i valfria ämnen som skulle preparera elever för andra skolor. Tanken är god, konstaterar Eriksson, men han finner frågan ömtålig: "ty skolans vanliga kurs får givetvis på intet sätt förryckas". I intervjun kommer man också in på skolans utrymmesbrist och dess bittra konsekvens: att skolan varje år måste avvisa sökande. Lokalfrågan "måste lösas".

Nya krav på verksamheten, nya utrymmen - de frågorna hör samman. Och satsningar och investeringar måste ses i ett större sammanhang; en viktig aspekt är hur utbildningssystemet i landskapet i stort berörs; de olika skolornas framtida uppgiftsom-

råden, samordningsfrågor, eventuella sammanslagningar, allt detta måste analyseras.

En bygdeskolkommitte med Jan Erik Eriksson som ordförande tillsättes 1949, med uppgiften att samordna skolornas verksamhet och rationalisera undervisningen. Kommitten gick in för att belysa två olika modeller:

- En centralisering av bygdeskolorna; folkhögskolan, lantmannaskolan, lanthushållsskolan, den kvinnliga hemslöjdsskolan och den manliga metall- och träslöjdsskolan på ett och samma ställe.

- En samordning av dessa skolor "varvid pedagogiska och ekonomiska synpunkter främst böra beaktas och hänsyn tagas till landskapets befolkningssiffra".

Kommitten inhämtar en rad utlåtanden, också från från olika nordiska länder. Man blir enig om att en centralisering inte kan förordas, en del skolor passar i landsbygdsmiljö, andra bättre i staden; och skolorna är ö.h. för olika för att kunna verka på samma ställe.

Samordningstanken får däremot kommittens stöd, och man föreslår att folkhögskolan, lantmannaskolan och lanthushållsskolan förläggs till samma plats "som självständiga avdelningar men dock under gemensam administration och ledning". Förslagsvis kunde den nya institutionen heta "Ålands bygdeskola". Argumenten för en sådan lösning är enligt kommittén följande: billigare driftskostnader, rationalisering i fråga om lärarkrafter och effektivisering av skolornas verksamhet, tryggheten av elevrekryteringen, möjligheten att skapa och samutnyttja tidsenliga utrymmen.

Efter att nya utredningar om ekonomiska konsekvenser och eventuella möjligheter till besparingar gjorts, avskrivs hela samordningsprojektet 1955. Folkhögskolan och lantmannaskolan får verka på

Ett hus med elevinternat och lärarbostäder uppfördes 1959-60. Huset, som nu benämns Gamla internatet, grundrenoverades 1990-91.

respektive plats och lantushållsskolan fortsätter att ambullera.

Man har också under utredningsarbetet klargjort skillnaden mellan målsättningen i bygdeskolorna med deras på landsbygdens näringar och livsformer baserade uppgifter och den nystartade yrkesskolan i Mariehamn, till vilken man knöt stora förhoppningar; den skall svara på tidens krav: specialisering, grundliga kunskaper i nya yrken. Man har också enats om att folkhögskolan och lantmannaskolan "utan förväntskap" med den nya yrkesskolan skall fortsätta som landsbygdsskolor.

Man har för denna gång satt punkt för diskussionen om rationaliseringar och besparingar genom sammanslagning och samordning av landskapets skolor; det temat skall åter flere gånger aktualiseras. Senast skedde det i samband med utredningen "Utbildning 2000".

När man så grundligt rätt upp frågeställningarna och prövat alternativen, är det dags för satsningarna; och folkhögskolan ville alltså ta in mer elever, rätta undervisning efter en ny tid och skapa nya lokaliteter. I sin krönika om tiden fram till 1968 berättar Bernhard Wennström om hur byggnadsplanerna

utvecklas och realiseras och hur skolan 1952 övertas av landskapet Åland. Jag begränsar mig till förändringarna i undervisningsprogrammet, där det sker att skolan 1957 - i likhet med många andra folkhögskolor ungefär vid samma tidpunkt- får sin "studielinje".

Att skaffa sig kunskaper och behörighet med tanke på fortsatt utbildning har alltid varit ett av motiven för en vinter på folkhögskolan, och nu blir det motivet klart uttalat och framhävt från skolans sida. Inför läsåret 1959-60 finns för första gången en tryckt broschyr, vars pärmbild pryds av tre flickor i biblioteket, starkt upptagna av böcker. På de övriga sju bilderna, en på varje sida, ser man rektorn utgivande uppsatser, andre läraren Bernhard Wennström och en elevgrupp utförande fysikaliska experiment, Valdemar Nyman undervisande i språk. Skolköket med husmor Greta Eriksson och en elevgrupp får en bild; vävsalen, slöjdsalen och båtbyggeriet också var sin,

med pojkar uppställda framför skrivbord och andra möbler och båtbyggaren invid sin snipa.

Man har uppenbarligen beställt ut en fotograf och arrangerat de motiv som skall avbildas. Därvid har man medvetet velat lyfta fram det man bedömer skall kunna göra intryck på ungdomarna. Det är som väntat de traditionella praktiska ämnena, men det är särskilt den nya studielinjen, avsedd att stärka kunskapsgrunden för tillgänglig utbildning inom "sjukvårdens, handelns, teknikens, sjöfartens, hem- och hushållningens, folkskolundervisningens m.fl områden". Efter först ett folkhögskoleår och sedan ett år i en folkakademi skall man kunna uppnå mellan-skolekompetens i vissa centrala ämnen, och därmed kunna få tillträde till högre yrkesutbildning.

Och så går det också; folkhögskolan är under halvanat decennium en alternativ väg till utbildning för de

Margit Nordberg:

MINNEN FRÅN STRÖMBERGA

Margit Nordberg var elev i skolan 1934-35. Hon utbildade sig senare till folkskollärare. Vid elevförbundsmötet 1995 höll hon detta anförande.

För 60 år sen var vi elever här i denna skola, Strömberga - Hemmet vid vägen. Det är en förfärligt lång tid sedan, en hel mansålder förr i världen. Betyder det då, att vi som i dag sitter här är gamla åldringar, mogna för institution? Nej, så katten heller. Min favoritvisa lyder så här: Ljuvliga ungdom dej har jag kvar som värmer i hjärtat på äldre dar.

Ja, värmen i hjärtat för folkhögskolan sitter nog i hela livet.

Vad minns vi då från denna rätt så korta tid? En del av oss minns mera, andra mindre. En del säger att det var det bästa året i deras liv.

Låt mig då först nämna några ord om resan till Finström. Det var för mig oerfarna resenär ett helt äventyr. Först med postförarn från Brändö till Kumlinge där Berta också reste med i en öppen skötbåt. Ca kl. 02.00 kom Åland II, där vi fick sitta i en damsalong, 2 x 2 m. I Vårdö kom ombord en flicka, som visade sig vara Gunborg, som också skulle till folkhögskolan. Hon var mera resvan än jag. När vi steg av båten i Färjsundet kl. 07 på morgon beställde hon hästskjuts och utan äventyr kom vi fram till folkhögskolan. Där togs vi emot av handarbetslärarinnan Agnes Engman som visade oss våra rum.

Det visade sig vara en stor skara ungdomar som sökt sej till folkhögskolan. Jag räknar i 50-års historiken 27

*Husmor Greta Eriksson undervisar
fr.v.Berit, Margareta, Kerstin och Ulla,
läsåret 1958-59.*

många åländska ungdomar som av olika anledning-
ar inte kom att gå vägen över mellanskolan och
gymnasiet. Från mitten av 1970- talet börjar mellan-

skolan ersättas av den grundskola som når hela
årskullen - och folkhögskolans uppgift som alterna-
tiv behörighetsgivare tonar bort.

flickor och 10 pojkar som representerade de flesta
kommuner på Åland utom Kökar, Sottunga och Eckerö.
Av denna kull på 37 torde nu 17 vara bortgångna

Arbetsdagen började kl. 08.00 med morgonsamling.
Adele Sundqvist spelade psalmen och magistrarna
turades om att läsa andaktsbönen. Sen fortsatte lektio-
nerna, avbrutna av måltiderna, fram till kl.19.00.
Magister Eriksson hade historia och svenska. På den
tiden var det ju kungarnas och krigsherrarnas historia
som gällde. Gustav II Adolf var hjälten framom alla
andra. Inga röverier och plundringar där inte - enligt
holländaren Hugo Grotius lärör. Historiens värderingar
har allt ändrats sen dess. Att jag minns Jan Erik Eriks-
sons föreläsningar så bra beror på mitt intresse för
historia. Mitt intresse hade väckts av den goda läraren
i Lappo folkskola och Topelius "Fältskärens berättelser"
som jag läst ett par, tre gånger.
På svensktimmarna läste vi bland annat i talkör Hjalmar

Procopés dikt "Svensk undom." Jag citerar ett par
rader: "*Ungdomen har du och fädernas dragning ännu
till allt som är bragdrikt och stort. Var vad du är var det
helt och med heder*". Ett fint motto för folkhögskole-
ungdomar. Jag beundrade magister Eriksson mycket,
var nog smått förälskad i honom. Magister Johansson
hade de naturvetenskapliga ämnena och gjorde expe-
riment i fysik och kemi. Han var mycket omtyckt av
eleverna, snäll så till den milda grad. Tittade lite upp när
papperstussarna haglade omkring och sade: "Jag kan
ju inte be om ert intresse, men ni kunde ju uppföra er
som folk". Han passade nog bättre till politiker än lärare.
Prosten Carl Lundberg hade religion med oss. Han
skrev på tavlan med tjugo cm höga bokstäver som jag
aldrig sett maken till. Men så minns jag också vad det
stod. Rättfärdiggörelsen beror av tron allena och bibeln
är det enda sanna rättesnöret. Reformationens mate-
rial och formalprincip. - Vi var förresten bjudna till hans
hem där hans fru och söner tog emot oss mycket

Och då är det livsnödvändigt att skolan har andra och hållbarare fundament att stå på. Broschyren från 1959 är utformad med tanke på elevmarknaden och hänvisar till framtida yrkesutbildning, men den mer traditionella uppgiften som medborgarskola "i egentlig mening" framhäves också:

Den vänder sig också till ungdomar i den ålder, då de anses ha förutsäthungar Tör att kunna intresseras och förstå samhällsli&a frågor. Av synnerligen vikt är det därför, att vår åländska ungdom, samtidigt den på detta viktiga utvecklingsstadium får en allmän inblick i sociala, ekonomiska och politiska ting, även bibringas **grundliga insikter om den åländska självstyrelsens funktion och uppgifter.** Vår åländska folkhögskola har i detta avseende en **speciell mission** att fylla.

En speciell - och kan man tillägga - nytillkommen mission - är det verkligen fråga om. Efter att ha inlett sin verksamhet under nationellt finländska baner och i Runebergsk-Topeliansk anda skall skolan nu solidarisera sig med ett åländskt folk. En självklar

uppgift blir efter 1921 att medverka i det uppbyggande av självstyrelsen som då tar vid. Denna vilar folkrättsligt i väsentliga avseenden på kulturell grund: "det svenska språket, kulturen och de lokala sedvänjorna" - ord som samtidigt uttrycker tyngdpunktsområden i skolans undervisning.

Det är verkligen ett tacksamt utgångsläge för en folkhögskola: i historieundervisningen hade man redan tidigare tagit fasta på Ålands egna öden, och mycket nära måste man nu ha kommit den moderna historien, tiden efter första världskriget, Ålandsrörelsens tid; man kunde på själva skolan möta viktiga aktörer: Johannes Eriksson, Julius Sundblom, Jan Sundberg, för att nämna några. Och 1930 får man en förståndare som fått Ålandsrörelsen i arv och som i högsta grad är involverad i självstyrelsebygget - både som politiker och kulturarbetare.

Bondeson Jan Erik Eriksson hade särskilda förutsättningar och tydligen särskild förmåga när det

vänligt. Prosten Lundberg var bror till Ulla-Lena Lundbergs farfar och han beskrivs i hennes bok Stora världen.

Handarbetet stod högt i kurs. Agnes Engman skötte den avdelningen. Flickorna tänkte på brudboden. Vävde gjorde vi hellre än gick på middagspromenad, vilket vi var strängt tillsagda att göra. Ända nerför Storbacken. Jag minns en dag då vi slarvade och mötte Valter Danielsson som sa: "Det blir surt efteråt." Några represalier minns jag dock inte.

Vad jag beundrade husmor Greta Eriksson. Tyst och lugnt styrde hon köket. Prick kl.15.00, varken före eller efter, var potatisen kokt och steken skuren. Serveringens ädla konst var inte lätt att lära sej. "Kom ihåg flickor, fatet bjudes från vänster" Och att plocka tallrikarna sen.

Till internatslivet hör att också epidemiska sjukdomar kan förekomma. Sylvia och Agnes från Föglö fick mäsling med sträng isolering som följd. Gustav-Adolf trotsade förbudet: "Jag tyckte synd om flickorna, vi spelade "Maja" och hade roligt."

För honom blev det dock inte lika roligt, för han blev fruktansvärt sjuk. Husmor fruktade att han skulle dö. Men så inträffade det något. Till de flickor som väver i Kavaljersflygeln vill jag säga: Var inte rädda för spöken som visar sej där! Det är skyddsänglar.

Det var en sådan som gick genom Gustav-Adolfs rum och gjorde honom frisk.

Till vardagslivet hörde onsdagskvällarnas diskussioner. På den tiden var det ganska svårt att få eleverna att debattera. Valter Danielsson och magister Eriksson

gällde skolans viktiga uppgift att medvetandegöra och stärka identitet hos landsbygdens ungdomar. Han var en mästare i att förmedla hembygds känsla vittnar Margit Nordberg- elev från året 1933-34; och andra verkar att instämma. Valdemar Nyman, som i sin Finströmskrönika givit ett intressant och mycket personligt porträtt av vännen -och trätobrodern - Jan Erik, konstaterar att dennes anlag låg åt det folkloristiska, etnologiska; jag lånar en festlig beskrivning av den unge Jan Erik: "Historien kunde han - så mycket som nu kunde behövas- folkets tänkesätt var han förtrogen med sen barnsben och kände sig identisk med all dess egenart". Det porträtt Nyman tecknar har också några andra välkända drag: orienteringen mot Sverige och det svenska - i undervisningen och i kulturkontaktarna; inflytandet från Sigtuna-stiftelsen och Manfred Björkquist; Geijer-påverkan.

Nyman gör mycket av kontrasten mellan Jan Erik på ena sidan Kyrkträsket och han själv på den andra: "Vi stred -vi stred som Olaus Petri och kung Gösta",

inte bara i kyrkliga frågor, där Nyman tilltalades av katolicism medan Eriksson var renlärig protestant. Hos Grundtvig- som kunde ha förenat dem - såg de olika sidor: Eriksson tog utgångspunkt i "det levande ordet" men beaktade inte, skriver Nyman, "att detta också innerst inne är mystik såsom personlig innerlighet". Rationalism och spiritualism stod mot varandra. Nyman skissar upp kontrasterna som en inspirerad dramaturg; men han bygger på långvarig bekantskap med personen och på sympati och intresse. För mig verkar han att i väsentliga avseenden träffa rätt; efterlämnade manus med stolpar från de många tillfällen folkhögskoleföreståndaren tog till orda inför publik bekräftar Nymans bild av en rationell traditionalist, som talar för att nå lyssnare, som han kände väl. Den andre talaren vid Svenska dagen-firandet, elevförbundsfester och skolavslutningar var traditionsenligt Finströmsprästen själv, och läsningen av manuskript, som Nyman överlämnat till skolan, visar övertygande att också livets mystik hade sin inspirerade talesman när man möttes till fest och högtid.

gick ut som "hund och katt" för att elda upp ungdomarna, men med ganska dåligt resultat.

På söndagskvällarna var det samkväm med små uppträdanden. En egen tidning, Hoppet, lästes upp.

Lever den ännu?

Magister Eriksson var ung och glad och en god sångare. Med lätthet ledde han ringlekarna. Kom, kom ska vi bo på Åland osv.

Den stora festen var den 6 november och gick i hjältekonungens tecken. Det var högtidligt och storslaget med Ålands historiska gestalter på första raden: Julius Sundblom, Johannes Eriksson, Carl Karlsson, Erik Lindfors, Verner Jansson, Fanny Sundström m fl.

Vi flickor var uppklädda i våra finaste klänningar i ljusblå charmeuse, som var så modernt på 30-talet.

Den andra stora festen var elevförbundets årsmöte, som vi firar också idag på Runebergsdagen. Folkhögskolan blev ju till under ofärdsåren då Runeberg var landets store son, även på Åland.

Lärarnas och pojkarnas stora dag var plättkalaset. I ottan blev vi flickor med buller och bång uppväckta och herrarna hade stekt stora fat med plättar under natten. Till traditionen hörde, att flickorna skulle stjäla plättar och gömma dem på olika ställen. Jag, som var en genomsnäll och hygglig flicka, skulle också vara tuff, men blev ertappad. Straffet var gruvligt, för att inte säga sadistiskt. Hårda pojknävar ställde mig under den iskalla vattenkranen och våt in på bara skinnet fick jag lov att byta om från topp till tå. Det har jag glömt, men

Kökskavaljerer -
plättfest på 30-talet.

Den "medborgarskola" som Jan Erik Eriksson och hans kollegium stod för är stabilt förankrad i ett bonde- och småbrukarsamhälle, präglad av kontinu-

skriken och skratten och glammet och stojet det minns jag i hela mitt liv.

Vad hade vi då för nytta av denna sexmånaders kurs? Ett visst mått av kunskaper tillägnade vi oss. Kärleken till hembygden var Jan Erik Eriksson en mästare i att förmedla. Och sist men inte minst skapade skolan vänskapsband "hela Åland kring" som Rut Lindfors säger i sin Strömbergasång. Det bevisas av att vi efter att ha träffats här på skolan för tio år sedan, uppväktade varandra på 70 årsdagarna.

Jag vill sluta med ett par rader av en annan folkhögskolelärare, Frej Viking Österblom:

"En tacksamhetens bön till dem som lärde oss gå den offrets väg vi vandra skulle. En bön till dem som ingen tack begärde men gingo bort till sömnens kulle."

itet och konservatism. Det råder enighet om den fostran som skall föra in ungdomarna i detta samhälle. Diskussion och debatt förekommer vid skolan, men det är fråga om övningar i muntlig framställning och argumentation, avsedda att ge redskap och självtillit inför framtida verksamhet i föreningar och kommuner. Man tar mycket sällan upp vardagsproblemen och verkliga intresse motsättningar. Till det elevinflytande vi idag ser som en nödvändig förutsättning i en skola som skall förbereda unga människor för samhällsansvar och demokratiska arbetsformer, är det långt; det kommer på ett organiserat sett först på 1970-talet.

När jubilerande årskullar vid elevförbundsmötena möts får man ofta höra dem berätta om den stränga kontroll som fanns; pojkar och flickor skulle hållas på var sitt håll i internatet, med undantag för reglerade besökstider någon kväll i veckan. Och fick man tillåtelse att gå på dans till ungdomsföreningen, räknades man noga in vid hemkomsten; "vi hölls som barn", har jag hört forna elever säga.

I ett styrelseprotokoll från 1930 får man frågan belyst ur skolledningens och lärarnas synvinkel. Ifråga om elevernas beivrande av tillställningar finner direktionen det vara nödvändigt att en av lärarna medföljer "som kustos". Av protokollsparagrafen framgår dock att föreståndaren väckt förslag om en "en kamratstyrelse bland eleverna för underlättande av disciplinens upprätthållande" och att detta blev omfattat av direktionen. (Förslaget torde dock inte ha realiserats)

Vid samma möte behandlas också ett förslag från direktionsordföranden Carl Lundberg om att helt förbjuda den allmänna dansen vid skolans samkväm "i avsikt att försöka motarbeta danslystnaden, som alltför mycket florerar i våra dagars ungdomsliv". Man konstaterar först var man står:

Vid skolans samkväm - på söndagskvällarna - har (nämligen) under de senaste åren i likhet med föregående år lek och ringdans tillåts bland skolans elever och dessutom i högst få fall gammal allmogedans, ifall någon av eleverna varit spelkunnig. Det senare har även någon gång kunnat få försiggå vid elevernas namnsdags- och födelsedagsbjudningar.

Lärarkåren har diskuterat ordförandes förslag inför styrelsemöte och gått honom till mötes så långt att man inte skall tillåta ringdans eller annan dans vid namnsdags- och födelsedagsbjudningarna, men totalförbudet motsätter man sig:

Dock ansågo lärarna, att ett kategoriskt förbudande av dansen i sådan form denna bedrivits i akt och menings att skänka eleverna omväxling, motion och glädje icke vore att föredraga och att t.o.m. den gamla allmogedansen i undantagsfall borde kunna få tillåtas på skolan eleverna emellan.

I den diskussion som följer får lärarnas åsikt stöd av flertalet; på ordförandes förslag antecknas dock till protokollet att allmän dans "icke borde tillåtas, då utomstående, gamla elever dock undantagna, vistas på skolan".

En skola speglar sin tid och det samhälle som omger skolan. Härtill hör att i styrelsen sättes beprövade män och män med anseende (det tar fö. länge än innan kvinnor i större utsträckning börjar besätta styrelseplatserna). Och de förtroendevalda sitter länge - medelåldern blir hög.

Vi ser hur det unga kollegiet tänjer gränserna - föreståndaren Jan Erik Eriksson, som för pennan vid sammanträdet, är ännu inte 30 år; lärarna förstår ju ungdomarna. Men vad kommer det att heta ute i bygderna? Prosten med tungt ordförandeansvar hittar en kompromiss.

Vi läser idag referatet med ett leende på läpparna; för denne artikelförfattare och efterträdare till Jan Erik Eriksson är det ett igenkännandets leende. Knappt 40 år senare är det alltså jag själv som för pennan vid styrelsemötena - och också jag är ung när jag tillträder som föreståndare, inte heller 30 år fyllda. Sedan dess - 1969 på hösten - har det gått 26 år. Det är en lång period för en rektor, men det är ändå en period som inte är avslutad; Blicken är riktad framåt, och tankarna upptagna av aktuella frågor. Det känns alldeles för tidigt att försöka se hur idearvet förts vidare under min tid som rektor - och det bör ju helst vara någon annan än jag själv som slutligen synar det. Men några utvecklingslinjer skall jag försöka teckna, som komplettering till det jag beskrivit på annan plats i denna skrift.

Skolsamhället aktiveras och demokratiseras

Som en viktig första infallsvinkel till 1970-talet framstår just frågan om det demokratiska inflytandet. Låt oss för att belysa detta ta utgångspunkt i styrelsesammanträdet från 1930: en samling stadgade män allvarligt diskuterande dansens vådor och hänsyn som måste tas till bygdens reaktioner. Vi väljer en motsvarande tablå c:a tre decennier senare. Kring

bordet sitter nu inte bara av huvudmannen - landskapsstyrelsen - utsedda styrelseledamöter- och rektor som föredragande och representant för lärarkåren. Skolan har fått två representanter till, en för lärarkåren och en för personalen. Och med vid bordet har vi nu också två elever, utsedda av elevkåren. Vi kan tänka oss att frågor om dans och annat som är ungdomars intresse och glädje blir mer alltsidigt belysta. Och att samhällets representanter kan få tänka sig för innan de formar sina regler och förbud.

Också i andra fora kan det bli diskussion som gäller gemensamma angelägenheter: vardagsproblem som måste lösas, konflikter som måste redas upp, samlevnadsregler som man är oense om, förändringar som man önskar få till stånd. Vi diskuterar och debatterar, men inte om ämnen som rektor och lärare lanserat för speciella diskussionsövningar - utan om mer närliggande frågor. Inför stormöten och skolmöten, där alla är med, finns föredragningslistan på anslagstavlan, och den kan kompletteras av den som

Valdemar Nyman:

EN TACKSAMHETENS BLOMMA

Valdemar Nyman, född 1904, tandsprost och skriftstäl-lare, var verksam som kyrkoherde i Finström 1934-68. Under alla dessa år var han även knuten till folkhögsko-lan som timlärare.

I trettiofem år gick jag vägen och stigar mellan Prästgården och Folkhögskolan. Stora vägen gick jag mest i menföre. Den var finfin i Långtå med sina mjuka vindlingar - förr - röda lönnar och den gamla oxelrönnen på Gillesnäs som en vacker dag bara var kapad. Den var ful, då den inte var rak. Och en varfågel kom, jagande en mes, en fiskgjuse slog ned i Brantsböle träsk, en smålom prackade mellan kyrkan och Korshagen. Och jag läste Höga Visan och tänkte på hur många grekiska skulpturer jag kunde minnas och tog i som en häst oppför Storbacken, där jag alltid hade möte med ett avhugget huvud nertrillandes och Avellan med käppen och silverkryckan och en jätte kunde slå hatten av huvudet på mig. Och ryssar låg med maskingevär i bergen och sköt på Prästgården. Men så mötte jag Central-Margit och det kändes moderligt lugnande. Riktigt lugn var jag ju inte när Serena Glad friade till mig

just vid backkrönet. Men då såg jag för mig bonden som kom med ett oxspann i halkan nedför Storbacken och han hade ett jätte-halmläss och oxen halkade och satte sig i halmen bredvid bonden och de kanade tillsammans nedför med armarna om varann - och då kunde jag skratta -

När det gick ginade jag mot Evelinas och hon talade om hur vackra rosor, röda och gredelina, som tapetserade hennes väggar nu sedan hon fått starren. Var det igenyrt av drivor i skogen måste jag upp till stora grinden och då gällde skena så benen gick som trumpinnar och galoscherna klafsade. Nån bjöd åka ibland så int' prästtokä skuta live ov sej. Men haren flög över vägen.

Oftast gick jag höst och vår över Prästgårds åkrar och ängar och om vintern gint över Prästräsk, där jag hörde kyrkklockan runga under isen. Och vad hann jag inte med den vägen också? Fint broderade näbbmus-spår och sorkspår och skatans nedslag med spretande vingfjädrar bredvid och en rubinröd blodfläck, och kattspår som en sömngångares och målmedvetna blå rävspår. Och stjärtnesarna akrobatklängde i de höga gula vassarna som stod som Mose gata genom Röda havet rakt mot kyrkan - och en dag släpade jag över isen i en tåt en himlatung skinka som någon palvat och lämnat upp på skolan. Och stjärnorna skrek - engång orysligt. Då var det natt.

så önskar. Och elevrådet kan bereda ärenden och medverka till att beslut verkställs.

För att grovt illustrera en del av det som skiljer folkhögskolan från de skolformer eleverna brukar ha erfarenhet av när de kommer - grundskolan och gymnasiet - brukar jag använda en cirkelyta som indelas i sektorer: *undervisning, samhällsliv, produktion, kulturprogram, resor och fritid*. Jag brukar poängtera att vi anser alla dessa områden- eller aspekter på

det vi gör- som nödvändiga när vi skall skapa en folkhögskolemiljö och främja det lärande och de upplevelser som hör till en sådan ; ett annorlunda och vidare skolbegrepp som alltså omfattar mycket mer än undervisning och studier.

Eleverna skall högst realistiskt få uppleva vad det är att ta samhällsansvar - i kommitteer, dejourgrupper, elevrådet- och de skall göra sin insats i nödvändiga vardagssysslor; de skall få uppleva mödan och

Och Himmelsbacken gjorde mig andfådd och jag tänkte på smycken från 700-talet som hittats här och på vikingarna som landstigit vid det gamla Tuna och mitt emot där nu kyrkan lurar på dem, och jag grubblade över Fader vår i Västanträsk / Välsignelsen i Tuna/ Fanen ta den vita häst/ som slog ihjäl den bruna. - Är det jag nu som ska vara den vita häst som ska slåss med den bruna - den naturliga rödlätta ungdomen?

Längre ned vid utfallsdiket med ormar i älggräs och ängsruta på sommaren och bortfluten spång om hösten - vilket gav försening eller djärva hopp med slabbvåta byxben - där ser jag än vattenbläddra på röda stjälkar och trollbär som lianer i videt och brunand och bisamråtta bland silja och nate, svalting och kaveldun. Och jag möter Budda Ida som frågar om jag vill bli vis - eftersom jag ännu går i skola? - och råder mig att ta en vit orm och koka den och dricka spadet. Det ska vara ofelbart, säger hon, finfnittrar och tömmer mörkatsan, och jag är lång i synen och söker vitormen där sen dess. Vita frun på Strömsvikssidan säger: - äsch - tro hellre på spöken - vi kan något vi också. Men då vet jag att det nog är bäst att ha en yxa innanför farstudörren som på gamla säteriet, och jag säger Schas katta! - för det var en vit katt jag såg vid jättestora havtornssnåret som nu blir olivträd vid Aten mot den blå golfen nere i dalbottnen. Och det är vackert, vackert där jag återhämtar mig som

en kråka på gårdsgården. Hela dalen med Prästnäs är det vackraste jag vet på Åland - det förlorade paradiset.

Jag försöker räkna stenrösena kring mig på den drumlin där jag går för att få begrepp om antalet vikingagravar, men det vill inte bli någon reda. På andra sidan gårdsgården finns ättehögar i alla fall och uppe vid stora stenladugården.

De gamla bodarna och Carl Hinderssons slädar och midsommarstången vill hålla mig kvar men klockan ringer ilsket och jag får skynda. Klassen väntar. Och det blir kristendom och finska och engelska och jag tycker det är roligt alltihop (konstigt nog finska mest för den är redigare än kristendomen och vi får alla lov att skärpa oss, och det är det roligaste under en lektion) - även om nu eleverna inte tycker så.

Så hederligt gammaldags vill jag vara att jag tycker att en skola är något att vara tacksam för. Utan den skulle jag inte kunna det lilla jag kan. Däför är jag inte med på det onyanserade klankadet på allt vad skola heter och det alltmer tilltagande sabotaget mot undervisning och lärare. Man sitter väl inte vid matbordet och slänger maten i golvet. Man äter snällt och säger: Tack gode Gud för maten. Det betyder inte att man behöver sätta i sig all gröten och alla brödstycken men genom det man

glädjen att tillsammans producera något- som barn-teater, den årliga tidningen, påskbasaren-; de skall få uppleva fest och högtid, och pröva på att vara arrangör eller uppträdande i sådana sammanhang; de skall lära sig att resa för att lära och att leva tätt på andra ungdomar i ett kollektivt boende- med allt vad det kan medföra av lärande och inspiration.

Vi håller oss här till principer som från början funnits med i Ålands folkhögskola. I en artikel "Takolandets

får hålla till godo med av det, som ändå bjuds (tänk på barnen i Berlin, hette det när våra barn var små!) så får man ändå kraft och förstånd att så småningom urskilja vad som för en själv är mest nyttigt. Man får lov att sätta in något eget också i familjegemenskapen - skolgemenskapen - en good-will som lyfter och inte drar ned. Endel unga världsförbättrare kunde nog må bra av att först bättra på sig själva innan de vill ge sig på Vietnam.

Arbetet blir fest för den som vill fest. Och fest var det ofta på Folkhögskolan. Vilka tal och vilken sång - ja, jag säger inte vilken. Men kaffet var gott och kötsoppan och saftkrämen. Och pamparna kom, kommunalpampar, landskapspampar, statspampar. Svenska dagarna var täta, ungdomsförbundsdagarna mastiga, avslutningarna blåsippsblå, nylövade och tårglänsande. Däremellan var god samvaro - också i lärarrummet. Jag minns med värme Jan Erik, Greta, Agnes, Valborg, Bernhard och ungdomarna som nu står i redet. Särskilt glad är jag också när jag möter en elev för länge, länge sedan som känner mig och hälsar (sist var det en polis i Mariehamn som överraskade mig med en glimt i ögat som bums satte honom på första bänken i skolsalen). Och Grundtvig, och Johannes Eriksson och Julius Sundblom, och Häggarn och Fanny Sundström och Aren och Gummerus och Karl Emanuel nickar och ler och hälsar mig - vi blev ändå bra bekanta under Knutsbodabergens violetta granitvidder och glänsande vita bleke i fjärran.

skola och vår", som ingick i skolans 90-årsskrift "Trädet växer" har jag försökt visa parallellerna mellan sekelskiftesskolan och dagens folkhögskola, och jag anser dem uppenbara.

Också ifråga om undervisningsämnena finns en levande tradition: Fortfarande har vi samma kärna av svenska, litteratur, historia, samhällskunskap, geografi som från början var fundamentet i den "historiskt-poetiska undervisningen" och "medborgarbildningen". Målen är i princip de samma - även om vi idag använder andra formuleringar. "Livsoplysning" är syftet också nu, och lärarna är fria att söka finna de teman som känns väsentligast att ta upp wlder de snabbt flyktande veckor som en "folkhögscolewin-ter" varar; I dag visserligen 32 arbetsveckor mot 22 vid sekelskiftet, men en kort tid i jämförelse med de tre läsår som t.ex. gymnasiet har på sig för sin uppgift som allmänbildande och studieförberedande skola. I Danmark har man nyligen i samband med målformulering för folkhögskolan - anknyttande till Grundtvigs tankar om "oplysning for livet" och folkhögskolornas tradition - infört begreppet "folkelig oplysning". Man har velat markera folkhögskolornas primära och särskilda syfte i jämförelse med t.ex. gymnasiet's allmänbildande mål; det är också här fråga om undervisning av "almendannende" karaktär, men man följer inte ett färdigt program, där man skall inhämta ett bestämt vetande för att nå målet - och hägrande examina.

Folkhögskoleundervisning blir till i den skärningspunkt elevernas behov och lärarens förmåga möts, elevens "trang" och lärarens "evne" som det heter i det berömda citatet av Ludvig Schröder, en tongivande dansk folkhögskoleföreståndare av den första generationen.

Nya läroämnena har tagits i bruk för orienteringen om livet och samhället; med hjälp av ämnena som social-

Teatergruppen uppför "Prins Sorgfri" i Pålsböle skola 1985.

psykologi, socialkunskap orienterar man sig i samhällsproblematiken, och sedan några år undervisar familjeterapeuter om livsfrågor som alla ungdomar ställs inför - och att döma av elevernas egen utvärdering har man nått nära den skärningspunkt jag nyss nämnde. Som undervisningsform används helst diskussionen; elevernas egna erfarenheter får gärna vara utgångspunkten.

Kring arbetsbord i skolköket, eller i vävsalar och verkstäder uppstår också dialogen på ett naturligt

sätt mellan eleverna och läraren; och kanske kan en del av det som behandlats i förmiddagens teorilektioner bearbetas i de spontana samtalen i samband med eftermiddagens praktiska sysslor.

Så är arbetsdagen fortfarande inrättad; en växling mellan teoretiskt och praktiskt arbete. Vi har sett att de hantverksbetonade ämnena från första stund haft en stark ställning vid skolan, och i det avseendet är traditionen lyckligtvis också levande och stark. Övningen av handens arbete har inte varit något

som prioriterats under elevernas tidigare skolgång, och nu får många ta igen den bristen. Eleverna får uppleva glädjen av att fullfölja ett projekt; med en användbar, vacker produkt - en pläd, en matta, en keramikskål - som synligt resultat. Och vi lärare glädjer oss över vad vi fått uppleva av koncentration på fullföljandet av ett arbete, som samtidigt också skapar meningsfullt innehåll i tillvaron på internat-

skolan - eftersom arbetet i de praktiska ämnena ingalunda inskränker sig till schemats undervisningstimmarna, utan kvällar och annan ledig tid tas i bruk

På ett naturligt sätt har ur de goda erfarenheterna av hantverksämnen vuxit fram den konstinriktning som idag präglar skolan. Som jag framhållit i min översikt

Ulf Nyback:

VAD HÄNDE SEN?

Ulf Nyback var elev vid skolan under åren 1982-84. Inför 20-årsjubileet av "Reflexer" har han reagerat på skolans begäran om synpunkter på "hur det var då?" och "vad som hände sen?"

Jag kom som elev till Ålands folkhögskola efter ett år i Ålands Lyceum, där jag slutade på grund av bristande arbetsmotivation och allmän leda vid det traditionella skolarbetet. Dessutom hade jag som femtonåring flyttat från sta'n ut till landet, till Geta, och måste därför välja mellan en lång bussresa varje dag till lyceet eller en tillfällig bostad i staden, som jag ju då redan lämnat en gång. Några planer på vad jag ville bli i framtiden hade jag inte, varken i "lusse" eller under mina två år i folkhögskolan, något som antagligen är typiskt för de flesta ungdomar i den åldern.

Varför valde jag att börja i folkhögskolan? Folkhögskolan och dess ide'kände jag bara vagt till genom ett föredrag som skolans rektor hållit för oss elever i Övernäs högstadium, då jag gick i nionde klass. Jag minns att jag tyckte att skolan verkade lockande på något sätt, kanske för att den var annorlunda jämfört med vår grundskola och vårt gymnasium. Studierna var friare och andan verkade kreativ. Jag valde alltså att börja i folkhögskolan, utan att riktigt med säkerhet veta

vad jag gav mig in på. Jag sökte bara något nytt - en ny form av skola och skolarbete. Jag kände att jag behövde andas ny luft.

Jag började direkt på den andra årskursen, på den fria linjen, som erbjöd undervisning i allmänna ämnen, utan speciell inriktning - lite i stil med den vanliga skolan, fast utan prov och med betydligt större frihet när det gällde den egna planeringen av schemat och beslut om eventuella slutvitsord. Jag gick i folkhögskolan i två år, bl a för att det på något vis skulle motsvara en treårig mellan-skola, med mitt gymnasieår i bagaget.

Det som jag genast slogs av när jag började orientera mig på skolan var hur lite prestationsinriktade studierna var. Här kunde jag själv besluta om jag ville ha avgångsbetyg eller inte, hur jag ville placera mina timmar på mitt schema, och to m om jag ville välja bort finskan. Det var en mycket ovan frihet för en sjuttonårig elev med grundskolan bakom sig. Något som också var nytt var den ovanliga sittordningen i klassrummet: man satt i hästskoform, med läraren längst fram, så att man kunde ha ögonkontakt med alla. Allt detta fick mig att förstå att det tydligen var andra värden än de som en skola vanligen lär ut som man betonade här; men vilka var de?

Vad var det då man skulle göra under sitt folkhögskoleår, om man inte skulle plugga för prov? Vad var det som folkhögskolan lärde ut? Ja, bl a fick vi lära oss att känna ansvar för våra medmänniskor och för skolsamhället. Vi tog aktivt del i skolans skötsel genom att tex städa eller

över skolans senaste decennier kan den ses mot bakgrunden av det behov folkhögskolorna idag har av att profilera sig och koncentrera resurser till något specialområde. Men samtidigt är det fråga om en utvidgning och förstärkning av strävanden som är helt i linje med skolans traditioner och syften. Vill man skapa en miljö och aktiviteter som frigör människors uttrycksförmåga och höjer deras livskänsla

så är det givet att konstämnen är en styrka; när vi själva skapar är vi närvarande och levande.

Jag lyfter - i enlighet med denna artikels syfte - fram de höga målen och betonar folkhögskolans särdrag. För att inte bilden skall förefalla alltför idealistisk, vill jag till sist också välja ett annat - oftare använt - perspektiv. Man ser folkhögskolan som en del - ett

hjälpa till i köket. Stor vikt fästes också vid att lära eleverna fungera socialt tillsammans med andra människor och att själva ta ansvar för sitt skolarbete. Lärare som ständigt påpekade hur viktigt det var att läsa sina läxor saknades här. Man fick själv i lugn och ro odla sina egna intressen och fördjupa sig i det som man hade lust till under sina veckor på skolan.

Vad gjorde man på sin fritid då? Ja, då satt man antingen på sitt rum, eller så satt man och drack te och pratade i köket om kvällarna. Man umgicks helt enkelt på olika sätt med andra elever. Och det fanns elever av många olika slag på skolan. Förutom ålänningar som kommit direkt från grundskolan, studerade även "utbölingar" vid skolan, representerande Danmark, USA, Island, Australien, Sverige och fastlandet. Där fanns även så exotiska inslag i elevkåren som en japanska och en eritrean.

I den ålder då man är på gränsen till vuxenvärlden är man väldigt formbar. Man tar in intryck med öppna sinnen och präglas på ett grundläggande sätt. Här tror jag att mötet med människor med en annan kulturell bakgrund än den man själv har kan vara till stor nytta för en ung människa, om man bara bjuder till lite.

Man bodde på skolan och skolades sålunda in i internatslivet vare sig man från början gillade ett sådant boende eller inte. Ibland när man ville vara i fred, kunde man stänga dörren till sitt rum. Man kunde också gå över till skolan på kvällstid, för att läsa en tidning eller slöjda i slöjdsalen. Skolan hade även, och har säkert fortfarande, ett fint bibliotek för alla läshungriга.

Första året delade jag rum med Ben från Eritrea i Afrika, och det var spännande att diskutera med honom och att lyssna till hans livsöde. Han hade nämligen flytt undan kriget i Etiopien och på "lagligt förfalskat" pass kommit till Finland. Han berättade om geparder och skorpioner och sjöng ibland när han fick hemlängtan afrikanska klagovisor, där han låg i sin säng. Internatslivets för- och nackdelar var något som var alldeles nytt för mig, som aldrig tidigare funnit mig tillrätta med koloniliv.

Personligen fick jag under mina år på folkhögskolan tid till mycket som jag kanske aldrig annars skulle ha tagit mig för. Jag provade bl a på att dreja lerkrukor, lärde mig framkalla foton i mörkrum, och deltog aktivt i två första hjälpkurser. Jag inspirerades av naturens växlingar under regelbundna långpromenader i den fina naturen kring skolan och kände för att skriva dikter och sånger. Jag var t o m med i skolans dramagrupp, som gjorde uppträdanden på olika grundskolor, för att samla in pengar till skolresan.

Förutom lektionerna hade man även måltiderna att passa. Maten serverades punktligt fyra gånger per dag, och utgjorde själva ryggraden i skolsamvaron. Det var alltid lika spännande att se hur många som orkade upp till morgonmålet.

Man fick även vara med om skilda aktiviteter och ceremonier, som av tradition ingår i ett folkhögskoleår. Förutom de "samkväm" som ordnas på skolan, uppmärksammas händelser som "insparken" och "svenska dagen", var och en på sitt speciella sätt. Och som

trappsteg - i en utbildningskarriär; ett synsätt som medför fokuseringar på annat än det jag framhåvt: Hur förbereder eller meriterar skolan t.ex. för fortsatt utbildning? Folkhögskolans breda utbud av undervisning kan givetvis mycket medvetet brukas som avstamp för fortsatt utbildning, enligt individuella behov - studier i språk, eller konst kan t.ex. bereda vägen till mer yrkesinriktad utbildning; två år vid Ålands folkhögskola med studier i modersmålet och

engelska på en viss nivå har under ett antal år givit ambitiösa elever kunskaper motsvarande det som krävs för s.k. "allmän behörighet för högskolestudier" och därmed underlättat deras möjligheter att bli antagna till högskola i Sverige. Med all tydlighet har det redan framgått att folkhögskolan alltid har varit tvungen att anpassa sig till förändringar i det omgivande skolsystemet - och därvid också tidvis fått ta på sig uppgifter som primärt ankommer på

avslutning på varje år åkte vi på skolresor. För mig blev det Berlin och Tallinn.

Vad hände sen då? Jag minns att jag tog min cykel och trampade iväg hem till Geta när min sista termin var slut, efter att ha dröjt kvar på skolan någon dag för att ta farväl av alla kompisarna. Någon formell examen hade jag inte med mig i min ryggsäck och knappast heller några direkta planer på vad jag ville göra därefter. Det sågs att man känner sig tom och apatisk efter att ha kommit hem från ett folkhögskoleår - möjligtvis beroende på att man är så kreativ där. Vad skulle jag göra nu? Ja, naturligtvis åka till folkhögskolornas "förlovade land", Danmark, för att se hur denna skolform fungerar på hemmaplan.

Sagt och gjort. Jag valde, efter en tids vrakande i broschyrer, ut Lollands Højskole på ön Lolland i Danmark, arbetade ihop pengar genom att sälja blommor en sommar och så tog jag klivet ut i stora världen. Ett kliv som jag knappast var mogen för - då. Jag var bara nitton år och kunde inte riktigt finna mig tillrätta i den intensiva danska vardag som en folkhögskola erbjöd. De flesta där var äldre än jag och de flesta var arbetslösa. Här kändes kravet på att vara med i gemenskapen mera som ett tvång och jag slutade där efter två och en halv månad. Jag var inte riktigt redo för att sitta uppe och diskutera på danska halva nätterna. Men nog var det en erfarenhet på sitt sätt...

Vad göra nu då? Frågan återkom. Hemma igen och utan direkta planer. Ja, det inre kravet på att börja studera gjorde sig nu påmint igen. Jag kände åter lust för regelbundna målinriktade studier. Jag ansökte om studieplats vid Åbo Akademi, fick skriva inträdesprov

och blev antagen som studerande i svenska språket och litteraturen. Studierna, för att bli ämneslärare i modersmålet för grundskola och gymnasium, tog mig sju år att genomföra. Då skulle man också upp till Vasa övningsskola vid tre skilda tillfällen. Det sista tog ett helt år i anspråk och då bodde man i Vasa. För övrigt går de akademiska studierna ut på att läsa tentamenslitteratur och skriva tentamina för att få studiepoäng, eller studieveckor som det också kallas. Däremellan skall man även sitta med på föreläsningar, göra anteckningar och diskutera. Den akademiska studiemiljön är betydligt mer isolerande än den en folkhögskola kan erbjuda. I högskolemiljön kan man lätt känna sig som en ensam skuta som plöjer sig fram på livets ocean mot ett ovisst, hägrande mål, istället för som en båt som ligger och guppar tillsammans med en massa andra båtar i en gemytlig gästhamn. Studierna på universitetsnivå är också de väldigt fria och på föreläsningarna sitter man, liksom på folkhögskolan, i hästskoform.

Nu är jag färdigt utbildad modersmålslärare och har varit aktiv lärare i två år. Efter att ha tagit min filosofie kandidatexamen fick jag jobb vid Godby högstadieskola, som lärare i "fel" ämnen, nämligen biologi och geografi. Denna vår har jag undervisat i modersmålet vid Sibbo gymnasium strax utanför Helsingfors. Mitt nästa projekt blir att vikariera ett år som modersmålslärare vid Borgå gymnasium - en utmaning som jag ser fram emot.

Som modersmålslärare är min uppgift bl.a. att lära ut en riktig användning av det svenska språket samt att väcka

andra skolformer. En del av de elever som idag kommer direkt från grundskolan har som uttalat syfte med folkhögskoleåret att höja sina betyg för att kunna komma vidare i utbildningssystemet. Och här gäller det också att se till ungdomarnas och samhällets behov. I en skola som i princip bör vara examens- och betygsfri har vi vid sidan av det jag ovan försökt framhäva som våra primära syften frivilligt tagit på oss uppgiften att i vissa ämnen undervisa, examinera

och betygsätta denna grupp av elever. För andra elever - med t.e.x studentbetyg eller motsvarande - utfärdas nu bara ett intyg över den undervisning man deltagit i.

Man kunde säga att vi idag liksom tidigare ständigt måste försöka finna den arkimediska punkten mellan å ena sidan de krav folkhögskoleideerna och traditionerna ställer på oss och å andra sidan den

Ulf Nyback arbetar med tidningen "Reflexer" under sitt folkhögskoleår.

elevernars intresse för litteratur. Men att lära eleverna att känna ansvar för sig själva och för varandra och sin närmiljö, samt att försöka verka för att de skall känna motivation för sina studier och uppnå en kreativitet som de skall ha nytta av under hela sitt liv är också viktigt. Och i detta "dolda" mål har mina två år på folkhögskolan

gett mig en god hjälp på vägen. Där fick man nämligen uppleva en alldeles speciell gemenskap med andra. Och när jag nu tänker tillbaka, minns jag gärna de två åren på "folkis" som en tid utan större bekymmer, präglad av samvaro och en spirande arbetsmotivation.

mycket påtagliga verklighet som samhällsförändringar och därmed sammanhängande omformningar av utbildningssystemet medför.

Folkhögskolorna är historiskt sett och allt fortfarande en del av "det fria bildningsarbetet". I alla de nordiska länderna stöds frivilliga medborgaraktiviteter som utifrån olika värdegrunder syftar till att orientera människor i det samhälle de lever i och ge kunskaper och redskap som gör det möjligt för dem

att utforma sitt eget liv och påverka samhället. Denna verksamhet är erkänt viktig sett ur demokratins och värdediskussionens synvinkel, och staten har efter hand tagit på sig en allt större del av finansieringen. Detta har emellertid inte förändrat principen att bildningsorganisationer och folkhögskolor skall ha sin ideologiska och pedagogiska frihet. I alla nordiska länder upprätthålles med särskild lagstiftning den principiella skiljelinjen mellan folkhögskolornas fria bildningsverksamhet och den behörig-

Peter Lindström:

"VAD HAR DU FÖR INSTÄLLNING TILL FOLKHÖGSKOLAN?"

Peter Lindström var elev vid skolan under åren 1975-78. Han varenavdemsom varmed då det första numret av skolans tidning "Reflexer" gavs ut. Denna intervju med Peter ingick i "Reflexer" då den fyllde tio år. Vid den tiden var han VD på Varmans.

Som skola tycker jag att det är en förträfflig plats. Jag gick tre år där och jag trivdes oerhört bra. Och det var något nytt för mig. På den tiden var den övriga skolan nämligen mycket styv. Det var raka rör från lärare och nedåt. Det var envägskommunikation. Du satt och antecknade vad läraren sa, och läraren var mer eller mindre en gud som talade om för dig vad som gällde. Men när jag kom till folkhögskolan upptäckte jag att jag själv hade något att bidra med, att också en lärare kunde lyssna på mina åsikter och att jag själv kunde inhämta kunskaper ur böcker. Det gav mig en vilja att studera vidare och lära mig mera. När jag gick i grundskolan var det ett tvång att lära sig saker och ting, men när jag kom till folkhögskolan upptäckte jag att kunskap egentligen är det bästa man kan ha. Dessutom hade man en stor valfrihet; tyckte man om samhällskunskap och historia studerade man de ämnena; ville man

16-årige Peter Lindström formar lera.

hetsgivande studieförberedande och yrkesutbildande undervisningen.

Och så har det också varit på Åland. Folkhögskolan har fått behålla sin autonoma ställning också efter det att den förening som startade skolan 1952 överlämnade ansvaret och huvudmannskapet till Ålands landskapsstyrelse. Skolan har också - under hela sin historia - medvetet hållits utanför det ordinarie systemet för grundläggande studieförberedande utbild-

ning och yrkesutbildning. I dag gäller också att överinseendet över folkhögskolan vilar på den byrå vid landskapsstyrelsen som har hand om folkbildningsarbetet och kulturen, vilket också är principiellt riktigt. Folkhögskolans frihet och dess verksamhet i gränslandet mellan skol- och kulturverksamhet främjas av denna administrativa ordning.

År 1992 tillsatte landskapsstyrelsen en kommitté med uppgift att behandla strategiskt viktiga utbild-

svarva, så gjorde man det. Man hade stora möjligheter att forma sitt eget liv.

Då som nu bodde vi i internat vilket ju hade sina fördelar. Man hade skojigt på många sätt, och det var ett nytt sätt att leva. Det hände mycket på folkhögskolan under de år jag var elev där. Skolan växte till en ganska stor skola. Det var ju då nybygget kom. Förr hade vi bara den gamla skolbyggnaden och nu fick vi flytta in i en ny skola med oerhört stora och fina lokaliteter.

Så fick jag vara med och bilda ett elevråd. Vi blev en så stor grupp elever att vi fick svårt att kommunicera med lärarkollegiet. I elevrådet kunde vi få fram våra önskemål och ideer. Det var spännande och samtidigt en praktisk kurs i samhällskunskap. När vi skulle ha val var det t ex som en riktig valkampanj med affischer på tavlorna.

Jag tycker att folkhögskolan skulle ha en stor potential i dagsläget att utveckla sig ännu mera. Från början inrättades ju folkhögskolan för elever som annars inte skulle fått en utbildning. Sedan grundskolan införts blev folkhögskolan en utbildningsplats för dem som inte hade fått möjlighet att gå i grundskola eller som behövde bättra på sina grundskolekunskaper. Och nu senare har man fått elever som vill ha viss gymnasiekompetens. Men folkhögskolan har ju ett eget värde. Den borde vara ett slags ålänningarnas "militärtjänstgöring". På folkhögskolan kan man inte bara gå omkring och tro att man är ensam i världen, som en del bort-

skämda ungar tror (dit hörde jag också). Där lär man sig ta hand om sig själv och där lär man sig lyssna på andra. Som den yngsta av sju syskon var det nog bra att jag kom dit.

Folkhögskolan skulle också bli ett perfekt konferenscentrum med sin underbara natur, främst för höga industriledare. Alla typer av konferenser på ledarskapsnivå söker just nu mer udda platser, och som konferensplats är folkhögskolan udda. Man har ypperliga lokaler att ha konferens i, det finns möjligheter till övernattnig, det finns kök, bibliotek och det finns en miljö omkring som fullkomligt sprutar av energi. Det skulle man kunna sy ihop med den nuvarande vinterkursen som ju är själva hjärtat. Man skulle kunna ha seminarier som eleverna kunde delta i. För storföretag handlar det ofta om att lära sig kommunicera med större grupper. Eleverna skulle lära sig hur det går till på seminarier, samtidigt som seminariedeltagarna får lära sig tala inför en stor publik. Folkhögskolan kunde för övrigt med en sådan seminarieverksamhet bli skolvärldens rikaste troll.

I folkhögskolan lärde jag mig att umgås med andra människor och att man inte bara kan göra det man själv känner för, utan att man också måste ta hänsyn till andra.

Jag pratade mycket med lärarna och fick stimulans av dem. Jag fick en grund som jag inte tror att jag skulle ha fått i någon annan skola.

ningspolitiska frågor med tanke på hur främst utbildningen efter grundskolan skall ordnas i landskapet. I det betänkande som avgavs följande år formulerades bl.a följande mål för utbildningspolitiken: "gränsöverskridande studier i pedagogisk samverkan mellan olika skolor"; "förbättrad resursanvändning ifråga om fastigheter och personal". Som administrativ lösning föreslog man att skolorna på gymnasialstadiet skulle samlas i en förvaltningsenhet, förslagsvis kallad "Ålands gymnasieskola". Inom den ramen hade man tänkt att också landskapets 100-åriga folkhögskola skulle ta plats.

Förslaget till förvaltning fick kraftig kritik i remissomgången. Ålands folkhögskolas direktionsavstyrkte också för sin del bestämt i ett utförligt svar - till vilket också fogats yttranden från Finlands folkhögskoleförening och Nordiska folkhögskolerådet. Direktionen konstaterade att folkhögskolans särställning som fri bildningsinstitution inte hade beaktats.

I det efterföljande kommitte-betänkandet "Utbildning i samarbete" föreslås att de yrkesutbildande skolorna och gymnasiet samarbetar i genomförandet av de nya utbildningsprogrammen. Folkhögskolan bör enligt förslaget fortsätta enligt sin tidigare målsättning och skall inte primärt ingå i utbildningsprogrammen.

Beträffande vad som gäller sedan tidigare konstaterar jag att skolan har sin uppgift formulerad i lag, men jag citerar gärna också Parlamentariska utbildningskommitten 1979:

Kommitten anser, att folkhögskolan i samma utsträckning som för närvarande bör få behålla sin frihet och flexibilitet beträffande organisation och läroplaner för att uppfylla sin lagstadgade huvuduppgift och för att relativt snabbt kunna anpassa sin undervisning till det åländska samhällets varierande behov av grundutbildning och aktivitet av olika slag inom kulturlivet.

Folkhögskolan bör även i framtiden inrikta sin verksamhet på att meddela en undervisning av allmänbildande karaktär, vilken är klart avgränsad från den yrkesinriktade undervisning som ges i fack- och yrkesskolorna och gymnasieundervisningen.

I min genomgång av Ålands folkhögskolas utvecklingsskeden har jag inte funnit att den traditionella folkhögskolemålsättningen och skolans fria ställning någonsin på allvar har varit hotad eller ens satt ifråga. Vältaligt och eftertryckligt har våra föregångare hävdat ståndpunkten att skolan i sina anpassningar till tidens behov först och främst skall förbli folkhögskola. Det är ett ideologiskt arv som vi idag vill förvalta.

Jag började min genomgång med en anekdot och slutar också så: I hopp om att få arkivmaterial tog jag i inledningen av mitt arbete med denna artikel kontakt med Åbolands folkhögskola, som ju var ett slags fadderskola till Ålands folkhögskola. Den startade två år tidigare, och därifrån kom också vår första föreståndare, Karl Julian Karlsson. Man hade inte mycket att erbjuda mig, och den nuvarande rektorn konstaterade att Åbolands folkhögskola genomgått en sådan förvandling under de senaste decennierna att tråden till de tidigare generationerna gått av.

Så har det inte gått för generationskamraten på Åland. Vi har inte glömt vår historia, och vi kan glädja oss åt en levande tradition.

Elever, lärare och personal läsåret 1994-95.

KÄLLOR

Min artikel bygger i huvudsak på material tillgängligt vid Ålands folkhögskola: Dels finns: tryckta jubileumsskrifter: **Ålands Folkhögskola jämte Landtmanna och Husmodersskola, tioårsberättelse**, sammanställd av Alfons Takolander och **Ålands folkhögskola 1895-1945**, skriven av Jan Erik Eriksson samt **jubileumsnummer av Åländsk Odling 1920 med 25-årshistorik** av Theodor Bertell **Ålands folkhögskola 1895-1920**. Dels finns **verksamhetsberättelser** för nästan alla år, dock med det viktiga undantaget att de första verksamhetsberättelserna 1899-1900 saknas. I tryck finns verksamhetsberättelser från läsåren 1970-71, 1971-72 samt från och med läsåret 1977-78 framåt. Viktigt källmaterial ger också **direktionsprotokollen**.

Standardverket om Finlands folkhögskolas historia, M-O **Karttunens Suomen kansanopisto 1889-1979** har givit

en allmän bakgrund att teckna Ålands folkhögskola utveckling mot. Användbar för mina syften har också varit skolinspektören Gustaf Lönnbecks **Berättelse öfver folkhögskolornas i Finland tillstånd 1906-07**.

Av litteratur jag använt om Grundtvig och hans skoltankar vill jag särskilt nämna: Erica Simons **"-og solen står med bonden op-**", en skrift om de nordiska folkhögskolornas idehistoria; Paul Ternings **NFS Grundtvig, ett liv och ett levande arv** samt artikelsamlingen **Grundtvigs oplysningstanker og vortid**, redigerad av Finn Slumstrup på uppdrag av Nordiska folkhögskolerådet.

Beträffande biografiskt material om människor med anknytning till Ålands folkhögskola har jag haft hjälp av Valdemar Nymans **Joel Petterssons brevväxling med Werner Eker** och samme författares sockenkrönika **Från Tuna till Ljugarn** samt av Gyrid Högmans **Den åländska kvinnans historia 1700-1950**.

En elevuppsats från slutet av 1980-talet:

SYNPUNKTER PÅ ETT ÅR VID FOLKHÖGSKOLAN!

I den här uppsatsen ska jag försöka berätta vad det här året har gett mig, vad jag har lärt mig och mina åsikter om skolan.

Först när jag började här, så tänkte jag på om det verkligen var någon nytta med detta år. Jag var helt negativt inställd till allt. Skolan låg på landet, kompisarna helt konstiga, internaten var fula...ja, det var fel på allt. Men så började jag fundera, att om jag var så negativ, vad gjorde jag här då? Då slog det mig också, att man måste bjuda till för att trivas med omgivningen. Börja tänka lite mer positivt på allt. Så nu har jag inte så mycket att klaga på. Jag har bra kontakt med kompisarna, trivs med att vara här och kommer överens med lärarna.

Jag tror att det kan vara till stor nytta att gå på folkhögskolan. Allra helst om man är osäker på framtiden. Då har man det här året på sig att fundera över yrke och utbildning. Skolan är också bra för det ändamålet att man bor här. Internatslivet kan nog vara bra att känna på. Allt har ju sina för och nackdelar.

Till de största fördelarna räknar jag att man får lära sig ta ansvar själv, att man måste visa hänsyn till folk omkring sig och att man får en speciell gemenskap. Man har alltid någon att dela glädje och sorg med, när det finns så mycket kompisar omkring en.

Till nackdelarna däremot, är väl det värsta att det går rätt så livat till på internatet. För den som har behov av att vara ensam ibland kan det också vara svårt. Sen kan det vara svårt om man får en rumskompis som är helt annorlunda än vad man själv är. Själv tror jag inte att jag hade kunnat få en bättre rumskompis än vad jag har. Vi är så lika och kommer bra överens. Det är viktigt när man är så mycket tillsammans.

Jag anser att undeNisningen är bra här på skolan. Är

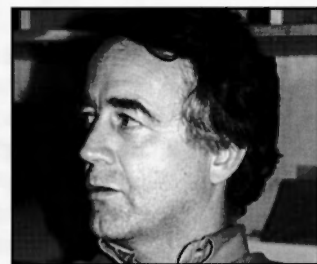
Den årliga vårröjningen - en trevlig samvaro. Foto: S-E Fagerlund

man bara mottaglig och intresserad, så lär man sig. Det betyder mycket hur en lärare är, om man är intresserad av ämnet eller inte. Man måste ha respekt för läraren, om man ska bry sig. Mängden läxor och prov har väl varit lagom hela året. Allt har nog varit OK!

Det sämsta är att alla har så dålig inställning till skolan. Man hör alltid frågor som: "Va, går du på folkis? Hur kan du göra det? Man super väl bara där va? Har ni läxor där?" Det är inte så mycket att bry sig om, men ändå är det inte roligt att höra det. Man skulle inte kunna tro att det är möjligt, men man duger inte åt alla sina gamla kompisar, när man går här. I stället pratar de en massa "snack" bakom ryggen på en. Man skäms nästan att tala om att man går här.

Jag tycker nog att det här året som helhet har varit bra. Min åsikt är, att det inte är någotfel att gå i folkhögskolan.

ÅLANDSFOLKHÖGSKOLAS ELEVFÖRBUND

När den första elevkullen vid Ålands folkhögskola avslutade sitt läsår bildade man Elevförbundet. Det har alltså snart gått 100 år sedan det grundades och mycket har förändrats sedan dess. Den största förändringen skedde nog då Ålands landskapsstyrelse tog över folkhögskolan år 1952. Före det var Elevförbundet en av skolans verkliga stöttepelare. Skolans ekonomi var svag och Elevförbundet hjälpte till med bl a lotterier och talkor. Att det på Ålands folkhögskola varje vinter samlades ungdomar från hela Åland var också viktigt. Många av ungdomarna blev som äldre betydelsefulla personer i kommunal- och landskapspolitik och kunde lägga ett ord för sin gamla skola.

Möten och diskussioner

Elevförbundet har inte enbart ägnat sig åt folkhögskolans ekonomi och fortsatta existens, man har också tagit initiativ till många viktiga och fruktbara diskussioner. Frågor som har att göra med Ålands kultur och svenskhet har naturligtvis varit viktiga. De flesta känner väl till att Ålands folkhögskola var platsen för det viktiga mötet 20 augusti 1917, som brukar uppfattas som Ålandsrörelsens formella start.

Skolan blev också mötesplats för det illegala landstinget. I Jan Erik Erikssons 50-årshistorik hittar man uppgifter om att t.ex. språkfrågan behandlats på Elevförbundets årsmöte långt innan Ålandsrörelsen startade. På årsmötet år 1907 diskuterades "På vad sätt kunna vi bevara vårt

svenska modersmål". Samma diskussionsämne var uppe också på årsmötet 1917 och man konstaterar att det är viktigt att hålla den åländska jorden i svenska händer. Man fortsätter att diskutera detta tema och 1922, som är självstyrelsens första år, lydde diskussionsämnet "Kan något göras för att återbörda åländsk jord ur finsk ägo". Efter en lång och livlig diskussion enades man om följande kläm: "Mötet anser att frågan om åländsk jords bevarande och återförande i åländsk ägo vara av den största betydelse för Åland och bör denna fråga inom alla kretsar hållas levande och intresset för densamma utmynna i ett verkligt resultat". Med landstingsmannen Jan Erik Eriksson som skolans rektor och Elevförbundets ordförande levde engagemanget vidare i dessa frågor också efter Ålandsrörelsens dramatiska år. Hembygdkultur och ungdomskultur är också teman som diskuterats flitigt under ledning av engagerade personer som Jan Erik Eriksson och Werner Eker. Elevförbundet kan därför räknas till de pådrivande krafterna bakom Ålands folkminnesförbund, Åländsk Odling, Jan-Karlsgården och Ålands Ungdomsförbund.

Elevförbundsmötet

I dag är Ålands folkhögskolas elevförbund en organisation utan ekonomisk betydelse. Man förvaltar några stipendiefonder och ordnar i början av februari varje år ett möte då skolans gamla elever möter upp. Det är särskilt de jubilerande årgångarna som strålar samman, de som gick i skolan för 10, 20, 30, 40, 50, 60

år sedan. De har många minnen från ett intensivt år tillsammans. Deras minnen handlar inte så väldigt ofta om det som står i verksamhetsberättelsen utan om deras samvaro på internatet och allt roligt de hade tillsammans. Om man går lite längre tillbaka i tiden bodde alla elever på internatet och man var där från skolstarten på hösten till avslutningen på våren, med jullovet som enda avbrott. Att bilar var ovanliga och ingen TV fanns bidrog naturligtvis också till att

skolåret vid folkhögskolan blev en mer omvälvande upplevelse än det är idag.

I dag åker eleverna hem över helgerna och har ärende till Mariehamn flera gånger i veckan. Skolan befinner sig i dag i en helt annan konkurrenssituation då det gäller att dra till sig elevernas intresse. Det är inte så säkert att dagens elever kommer till skolan om 50 år och berättar att året vid folkhögskolan var deras

Bernhard Wennström

GLIMTAR FRÅN LÄSÅRET 1942-43 VID ÅLANDSFOLKHÖGSKOLA

"Ålands folkhögskola begynte sin verksamhet året 1942-43 tisdagen den 27 oktober kl. 2 p.d. Skolans arbete har fortgått med avbrott endast för jullovet och de officiella högtidsdagarna t.o.m. den 29 april. Läsåret avslutades traditionsenligt den 1 maj."

Så koncist inleder dåvarande rektorn Jan Erik Eriksson den officiella verksamhetsberättelsen för året. Berättelsen inrymmer ju sedan en mängd andra uppgifter, som enligt praxis skulle finnas med, uppgifter om lärarkåren, eleverna, arbetsordningen, ämneskurser m.m.

Undertecknad var en i den 42-hövdade elevskaran under året. Omständigheterna skipade det så att jag senare kom att knytas till skolan som lärare. När skolans nuvarande rektor bett mig om minnesglimtar från skolvintern så finner jag att det, trots att längre tid förflutit, är lättare att i minnet återkalla det egna skolåret än åren som lärare. Bara "glimtar" är det dock av alla upplevelser och intryck.

Med beaktande av skolans inkvarteringsutrymmen var vi en stor årskull. Trots att logi utrymmet vid skolan hade utnyttjats till det yttersta, -t.o.m. ett par rum från lärar- och vaktmästarbostäderna i kavaljersflygeln hade tagits

i bruk som pojklögi måste tre Finströmspojkar sova i sina hem i skolans närhet. Jag fick två Brändöpojkar, den ena Karl Lindholm från Jurmo, den andra Birger Nordberg från Hullberga, som rumskamrater i det s.k. skärgårdsrummet i kavaljersflygelns västra del. Kalle hade enligt egen utsago fötts upp på strömming och bröd, han var fåordig och stillsam och gjorde inte mycket väsen av sig i kamratgänget. Men han var ett gott exempel på tesen att man inte ska döma hund efter håren. Han visade snart, att hans tankemaskineri fungerade bra.

När vi senare blivit "varma i kläderna" och under sena kvällar försökte oss på lösningen av världsproblemen kunde Kalle bli riktigt ivrig. "Nu å Lindholm i tagen" sa Birger. Men Kalle var nog originell på flere sätt. Hans mor sände honom ibland ett par svartbröd. Det var ju krigstid och brödet och övriga livsmedel var reglementerade. Såsom varande rökare fick Kalle nöja sig med den minsta smörransonen som delades ut, d.v.s. 250 g/mån. Han sparade sin smörranson tills brödpaketet kom från mamma, men då tog han fram smörbiten, satte sig på sängen, skar först en bit svartbröd och så en bit smör, stoppade bitarna i mun och tuggade grundligt. Så höll han på tills smörbiten var slut. Bl.a. detta visar att Kalle kunde vara rätt hård mot sig själv. Han kom från ett torparhem ute på Jurmo, där livsbetingelser och utkomstmöjligheter nog var rätt kärva. Från barnsben var sjön och vad den kunde ge den källa ur vilken det "dagliga brödet" skulle hämtas. Det krävde ofta både envishet och stark vilja. Men dessa egenskaper gjorde det också möjligt för honom att tillvarata mycket av det folkhögskoleåret hade att erbjuda bättre än de flesta andra.

livs bästa år, vilket inte är en ovanlig replik på våra elevförbundsmöten nu. Till elevförbundets årsmöte brukar jag studera verksamhetsberättelserna från de jubilerande årgångarna och där får man ju information om lärare och undervisningsämnen.

Vad man då kan konstatera är bl.a. att man väldigt lite har ägnat sig åt det som historieböckerna anser är viktiga händelser i tiden, men vi är kanske inte alltid

så mycket bättre i dag heller på att behandla händelser i samtiden. Verksamhetsberättelserna visar också att litet längre tillbaka i tiden fanns flera ämnen på schemat som har med jordbruk och fiske att göra t.ex. fältmätning, jordbrukslära, husdjurslära och fiskerilära. Den starka kopplingen till modernäringen framkommer också av de uppsatsämnen eleverna fick. Uppsatsämnena är överhuvudtaget ett tidsdokument eller vad sägs om: *Tallen, Rågen, Mjolk,*

Även om Kalle gjorde skäl för epitetet "skäripojke" gjorde nog Birger det i ännu högre grad. Kalle kom från Jurmo, en av Brändös på den tiden största och folkrikaste byar. Birger föddes och växte upp ute på Nötskär, en liten holme i Hullberga ögrupp nordväst om Fiskö. Några få familjer fick här sin dagliga bärgning från sjön genom fiske och jakt. Där fanns ingen butik och naturligtvis inte heller någon skola.

När tiden var inne för Birger och hans syskon att börja fullgöra skolplikten måste de inkvarteras i Fiskö eller i Jurmo, i vardera fallet 10-12 km hemifrån. Detta innebar självfallet problem för barn i den aktuella åldern. Birger sa: "He va int klokt, jag lengta heim så jag höll på bli tokå". Han hade stora problem med t.ex. rättskrivningen. I början tog han inte detta så hårt. Han hade inte Kalles djupsinniga karaktärsdrag, han tog ofta lätt på problemen, när de dök upp. Efter hand började han dock fundera över om han inte skulle kunna göra något åt sina rättskrivningsbekymmer. I hans ansträngningar däri fick vi också hjälpa honom och så småningom gav det resultat, inte minst genom hans egen envishet. Från att under större delen av hösten ha "presterat" 25-30 fel på en vanlig diktamensskrivning klarade han sig i slutet av vårterminen med 5-6, ibland ännu färre fel. Det var en aktningsvärd prestation Birger ådalagade i det avseendet.

En händelse i vilken både Kalle och Birger var inblandade utspelade sig i början av vårterminen. Det hade blivit töväder ute och båda hade börjat använda stövlar. Dessa blev våta under användningen på dagarna och behövde torkas över natten. Kalle hade snickrat ihop en anordning av ribbor med rum för två par stövlar, som

Bernhard Wennström samtalar med eleverna Beth Stover och Belyene Brehane under sin lärartid.

kunde placeras ovanpå kakelugnen, där stövlarna fick ligga och torka. En morgon, när Birger skulle ta ner sina fotplagg hade han så bråttom, att alla stövlar föll ner på golvet med den påföljd att de, när de träffade ugnsluckorna och plåten på golvet framför spisen, gav upphov till ett ganska imponerande oljud. Brändömagistern Birger Törnroos, skolans andrelärare, som bodde i ett rum under vårt kom snabbt uppför trappan, öppnade dörren och undrade vad som hade hänt. Birger upplyste honom sanningsenligt, om att det var Kalles stövlar, som fallit ner från torkställningen.

smör och ost, I höbärgningstid, Om vi ej hade några ångbåtar (dessa exempel är från 1920-21) Våra viktigaste lantbruksmaskiner, Skogens nuvarande betydelse, Elektriciteten i det praktiska livets tjänst, Ett sädeskorn berättar sin historia, Om lökodlingen på Åland, Nyttan av att äga en radioapparat (ex. från 1944-45). Det är inte många av dagens elever som kunde tänka sig att skriva om något av dessa ämnen, bl.a. för att man saknar de erfarenheter och kunskaper som behövs.

"Va han int i dom sjöiver då" sa den gode magistern, vände om och gick ner till sitt igen.

En episod där ovannämnde magister Törnros spelade huvudrollen vill jag rädda undan glömskan. Vi skulle ha geografielektion och magistern behövde en karta som åskådningsmaterial. Han gick in i ett till klassrummet angränsande rum, där bl.a. kartorna förvarades. Samma rum hade vid tillfället på grund av trångboddheten i textilslödens begränsade utrymme tagits i bruk för revning och dockning och var nu fullbelamrat av vävgarn från golv till tak. Under sitt sökande efter kartan trasslade magister Birger in sig i trådmassan medan vi satt och väntade på hans återkomst. Så hörde vi plötsligt en något irriterad röst, som förkunnade att "de ä nu ingen skillnad vart man kommer här i världen så fastnar man i kvinnans gam".

Här nämndes trångboddheten på skolan. Denna var verkligen stor och påtaglig. "Tatta", fröken Engmans smeknamn till vardags, disponerade som ordinarie utrymme för textilslöjden - för 22 flickor detta år - endast det nuvarande samlingsrummet intill matsalen. Vävstolarna stod så tätt att det inte gick att gå mellan dem. Tidvis måste några placeras ute i matsalen. Klassrummet, dvs. hälften av nuvarande matsalen erbjöd inte heller 42 elever så stort svängrum. Särskilt utrymme för pojkarnas slöjd fanns inte heller. Vi fick hålla till i två ganska små rum i norra ändan på rektorsbostaden. En hemmagjord svarv var allt som fanns av "maskinell" utrustning. Det låg mycket möda och många svettdroppar bakom de 12 skrivbord, som

En annan källa jag brukar vända mig till för att bilda mig en uppfattning om hur man tänkte och tyckte här på folkhögskolan för 30, 40, 50, 60 år sedan är protokollen från deras diskussionsmöten. Dessa möten fyllde flera funktioner. Eleverna skulle lära sig mötesteknik och bland dem utsågs ordförande och sekreterare samt flera referenter. Dessa referenter skulle till nästa möte framföra sin åsikt i ett diskussionsämne som föregående möte beslutat om.

bland mycket annat tillverkades under året. De ungdomar, som i dag får förmånen att gå i Ålands folkhögskola kan svårigen föreställa sig hur det var då. Detta gäller inte minst i fråga om boendet i internatsutrymmena. Under mitt elevår hade vi förmånen att ha en mild vinter, som i hög grad underlättade uppvärmningen av såväl bostäder som övriga lokalteter. Men jag kan inte begripa hur man klarade sig igenom de tre föregående vargavintrarna. Vi ungdomar tänkte naturligtvis inte mycket på och hade inte heller förutsättningar att förstå de problem, som skolans ledning hade att bekämpa under rådande förhållanden. Måhända vågar man den gissningen att vi som klass sveptsades samman till ett kamratgång, som kanske ungdomar i dagens folkhögskola inte lyckas uppnå. Vi var ju därtill, på grund av de restriktioner ofärdstiden medförde, mera hänvisade till våra egna möjligheter och vår egen förmåga att t.ex. utfylla vår fritid med meningsfull sysselsättning. Att det därvid togs initiativ av negativ art skall inte förnekas. I sådana fall blev vi snabbt "återkallade till ordningen", en formulering som rektor Jan Erik gärna använde i dylika situationer.

En begivenhet som från gångna tider var sanktionerad av skolans ledning men som nog, beroende på hur det hela utvecklade sig kunde rymma inslag av inte enbart positiv art, var det plättkalaset under vårterminen. Då skulle årskursens pojkar biträdda av någon härför hugad lärare under nattens mörka timmar ställa till med plättgräddning i skolans kök. Råvarorna till plättarna, främst mjöl, mjölk och ägg skulle anskaffas av pojkarna själva i sådan mängd, att plättarna skulle räcka till

Diskussionsämnena har varierat en del genom åren. Läsåret 1925-26 diskuterades: *Vilket är vårt nyttigaste husdjur? Vem gör större nytta i hemmet, mannen eller kvinnan?, Vilken är Ålands mest inkomstbringande näring?, Vem visar större fåfänga i sin klädsel, kvinnan eller mannen?, Vilket är det trevligaste samfärdsmedlet på Åland?, I vilken trakt av Åland vill vi helst bo?, Bör man på landet efterfölja alla moden som växla i städerna?, Vilket är skadligare - kaffedrickandet eller tobaks-*

rökningen?, Är den kritik som nu riktas mot de unga berättigad?. Ungefär trettio år senare 1954-55 diskuterades följande ämnen: Vilket är bättre, att vara kort eller lång?, Bör Lumparn (eller Ivarskärsfjärden) torrläggas?, Vilket är bättre, gammal eller modern dans?, Bör kvinnan använda skönhetsmedel eller inte?, I vilken socken är det bäst att bo?, Bör man använda kroppsaga vid barnuppfostran?, Vilken betydelse har idrotten? Vilket är nutidens bästa fortskaffningsmedel? Vemärartigare, flickor

morgonmål för samtliga flickor i klassen. Inför vårt kalas visade det sig vara svårt att få tag i behövlig mängd ägg. Men Hasse från Lugnet löste problemet genom att han i skydd av mörkret smög sig hem till sin mors hönsbarn och återkom med den behövliga äggmängden. När beräknad nödig äggmängd var stekt bomrades varje utgångsdörr till och en därtill utsedd pojkgrupp skötte om att väcka flickorna, som därefter högtidligen bjöds till de dukade borden i matsalen. På plättarnas kvalitet ställdes stora krav. Kavaljererna ville inte få dåligt betyg för anrättningen. Efter avslutad måltid måste flickorna klara av en tackceremoni, som bestod i att de skulle klättra upp till en på ribbstolarna uppsatt konstfärdigt utstyrd husmor och tacka henne för kalaset. Den som inte gjorde detta - och sådant förekom - leddes av ett par handfasta kavaljerer till någon av utgångarna, där vederbörande blev rejält duschad med kallt vatten. Det var därför inte ovanligt att man under dagens lopp såg diverse damplagg upphängda på tork. Ja, ja tokskap måhända, men en tokskap med viss betydelse för kamratskapen på skolan.

Tillfällen som man minns var givetvis dom programrika festerna i anslutning till firandet av svenska dagen och elevförbundsdagen, även som firandet av lilla jul och höstterminsavslutningen med julfesten.

Vid elevförbundsdagen den 5 februari hade vi som festtalare kansler för Åbo Akademi, professor Otto Hjalmar Granfelt, som vid årsmötet på dagen höll en föreläsning om "Makars egendomsförhållande" och vid kvällsfesten talade han om "Rätttegången mot Jesus av Nasaret, sedd ur juridisk synpunkt". Följande dag höll

professorn ett lektionsföredrag enbart för oss elever om "Lekmännens roll vid domstolarna", där han betonade vikten av lekmännens medverkan vid lösning av rättstvister.

Vi hade besök av sjömanspastor Daniel Orädd, som talade om sjömansmissionens arbete, av direktör Valfrid Eriksson, som berättade om Kooperationen och handeln samt av hälsosyster Rachel Edgren, som talade om betydelsen av moderskapsvård. Allt sådant gav utblickar och vidgade horisonten.

I februari besökte vi Mariehamn och hade då tillfälle att övervara landstingets plenum, under vilket man diskuterade vattenförsörjningen på landsbygden -1943, tänk det. Efter plenum bjöd landstingets talman Julius Sundblom skolans elever och lärare på kaffe. Händer sådant 1995? Vid samma tillfälle besökte vi Ålands museum, troligen det första av det slaget för många av eleverna.

Något som särskilt stannat i minnet från "högskoleåret" är den rikliga förekomsten av tidningar och tidskrifter vid skolan. Dessa utgjorde ett viktigt komplement till den ordinarie undervisningen, speciellt i fråga om aktuell och mångsidig information om vad som hände i omvärlden. Sådan var inte ungdomen överhopad med före och under ofärdstiden på 40-talet. I minnet har också stannat något som väl inte förekommit varken förr eller senare i skolans historia: vi hade i elevskaran tre ungdomar från samma syskonskara, nämligen Rolf, Betty och Martin Fagerström från Eckerö, Finbo. Från granngården kom dessutom Sigbritt Blomqvist. En av kavaljererna som såtillvida skilde sig från oss andra, att

eller pojkar?, Vems kläder kostar mera, pojkarnas eller flickornas? Många av dessa diskussionsämnen återkommer år efter år. Några andra populära diskussionsämnen var *Vid vilken ålder bör man gifta sig? och Vart försvinner alla söta flickor och varifrån kommer alla elaka käringar?* Det är uppenbart att man väljer ämnen för att lätt få igång en diskussion. Det gäller ju att vänja ungdomarna vid att uttala sig inför en större grupp.

Folkdansuppvisning under elevförbundsmötet 1961. Bernhard och Maj-Lis Wennström är också som pensionärer aktiva folkdansare

han satt och målade tavlor, när vi svettades vid hyvelbänkarna, var Allan Collander från Jomala. Vid avslutningens elevutställning kunde man beskåda ett 15-tal av hans konstverk.

För min egen del blev folkhögskoleåret med allt vad det innebar nog en avspark till fortsatt yrkesutbildning. Att denna sedan sju år efter avslutad folkhögskolekurs skulle öppna dörren för mig till lärartjänst vid skolan kunde jag ju inte ana, när vi den 1 maj 1943 efter kursavslutningen tog avsked av skolan, dess personal och varandra.

När man läser mötesprotokollen får man ofta intrycket att det var rektorn, andre läraren och husmor, som var mest aktiva i diskussionen. Vid ett tillfälle, då lärarna lämnade eleverna att ensamma diskutera vilka ämnen i skolan som var nyttigast och roligast blev det stor fart på elevernas diskussion (protokollet från det mötet finns publicerat i sin helhet i 100-årsskriften). Ibland blev diskussionen ganska skämtsam och ibland allvarlig och seriös. Det är ganska givet att en diskussion om huruvida det är bättre att vara lång eller kort blir lite oseriös medan en diskussion om kroppsaga i samband med barnuppfostran blir mer seriös. I en eller annan form kommer också könsrollsfrågor upp i diskussionerna varje år (ex 1934-36: *Kvinnans och mannens förhållande till hushållssysslorna*, 1961-62: *Vem klarar sig bättre, mannen eller kvinnan?*).

Vissa protokoll är mycket utförliga och det kan väcka en del munterhet på elevförbundsmötena när man ordagrant kan citera deras uttalanden för 30, 40 eller 50 år sedan. Dom har kanske deklarerat att dom aldrig skall gifta sig och aldrig skaffa barn, medan facit kanske berättar att de gift sig och fött fem barn. Häromåret kunde jag citera en kvinna som tyckte att "idrottsmännen springer omkring som fjantar på idrottsplanen och kunde använda sin kraft till något bättre". Det intressanta i sammanhanget var att denna kvinna gifte sig med en av Ålands mest aktiva idrottare, både som aktiv och ledare. Att läsa upp avsnitt ur dessa protokoll bidrar till att man förflyttas tillbaka till sin ungdom och får ett perspektiv på hur man ändrat sig genom åren (och blivit klokare?).

En elevförbundsdag ägnar sig alltså mycket åt tillbakablickande - att känna historiens vingslag, men programmet brukar också innehålla en presentation av skolans situation idag.

De senaste åren har vi inte i så hög utsträckning anlitat föredragshållare utifrån eftersom det är svårt att få rum med det i programmet och vi tycker att det är bättre att t.ex. skolans teatergrupp visar upp något som de har gjort. Elevförbundsdagen är också förbundets årsmöte då ny styrelse skall väljas och den gamla styrelsen skall beviljas ansvarsfrihet.

Margit Nordberg berättar om sina skolminnen för 60 år sedan under elevförbundsmötet 1994.

Årsmötesprocedurerna går ganska raskt undan eftersom det nästan alltid är frågan om omval på alla poster och den ekonomiska rörelsen är väldigt obetydlig. Under de senaste 10 åren har vi gjort insamlingar till skolans 100-års-jubileum i form av en frivillig kollekt. Det är meningen att skolans gamla elever skall uppvakta på 100-årsdagen med dessa pengar.

Elevförbundets styrelse

Följande personer har fungerat som ordförande för Elevförbundet:

1896	Erik Lindfors
1897	K.O. Söderlund
1898-1900	Johannes Eriksson
1901-04	Albin Karlsson
1905-07	Albert Jansson
1908-19	Albert Jansson
1920	Werner Eker
1921-25	Theodor Bertell
1926	Sigurd Svahnström
1927	John Isaksson
1928-29	Ruben Björling
1930-38	Jan Erik Eriksson
1939-40	Hugo Johansson
1941-63	Jan Erik Eriksson
1964-83	Bernhard Wennström
1983-	Bertil Johansson

Elevförbundets nuvarande styrelse har följande sammansättning: **Bertil Johansson** ordförande, **Faste Clemes** viceordförande, **Brita Jansson** sekreterare, **Rainer Kronstam** kassör och **Eva Fellman** medlem.

JAG MINNS DET SOM IGÅR...

En solig septemberdag för 23 år sedan. Pappas bil fullpackad med mattor, krukväxter, kläder, fotoalbum och tårar. Tårar som sprutade och fyllde alla de små skrymslen som fanns kvar i den redan överbelastade bilen. Jag skulle denna dag börja studera vid Ålands folkhögskola, bo i internat, flytta hela 25 km hemifrån och allt detta av egen fri vilja. Dessutom hade min pojkvän lovat att skriva till mig varje dag och besöka mig var onsdag på besökstid. Han höll sitt ord och jag har aldrig någonsin fått så många brev som under mina två folkhögskoleår.

Väl framme, efter en lång, våt bilfärd, försvann tårarna snabbt och ersattes av en spirande nyfikenhet och en spännande känsla av upptäckarlusta. Ansiktsuttrycket som min okända, blivande rumskamrat visade, då pappa och jag kånkade in mitt "pick och pack" i rummet, glömmer jag aldrig. Hon hade bara en liten väska med sig och kom ändå från Föglö! Vi blev i alla fall jättegoda vänner och en vänskap knöts mellan Föglö och Mariehamn. Efter bara ett par timmar stormtrivdes jag i min nya miljö, med mina korridorgrannar, en annorlunda skola och trevliga lärare.

Skoldagarna var långa med späckat schema och läxorna många, men tiden stod ej still. Kvällarna var fyllda med spex, samkväm, sång och även lektioner. Veckans höjdpunkt för mig var då teaterinstruktör Paul Lindman kom till skolan. Vi satte upp en julpjäs av Astrid Lindgren.

Mitt andra folkhögskoleår skrev och dramatiserade vi elever själva bl.a ett julprogram "I skolans värld",

som innehöll en sång eller ett rim om alla invånare på skolan. Mitt intresse för drama och teater väcktes allt mer under skoltiden. Tänk om man kunde få ett yrke inom detta område...

Jag fortsatte med studier vid Svenska Teatern i Helsingfors, på dramalinjen vid Nordiska folkhögskolan i Kungälv och från Göteborgs Universitets Dramatiska institution blev jag utexaminerad dramapedagog. Fortsatte att läsa pedagogik på lärarhögskolan i Göteborg, deltog i och höll kurser i både Sverige och Danmark. Studielivet var härligt, men ingen blev gladare än jag då rektor Sten-Erik Fagerlund tog kontakt med mig och frågade om jag var intresserad av att hålla drama- och teaterlektioner på folkhögskolan.

Blev folkhögskolebetagen

Och så en solig septemberdag för sexton år sedan kom jag till skolan som dramapedagog. Denna gång visste jag vart jag kom och det fanns ett nytt fint skolhus på området. Tårarna rann inte, men lika nytt, spännande och pirrigt kändes det. Nu skulle jag vara lärare.

Konstigt nog fortsätter denna känsla av spänning och nyfikenhet var hästtermin då jag möter mina nya elever. Hur ska det här året bli? Vad kommer vi att göra? Inget år är ett annat likt, alla elever är olika och jag planerar heller ingen teaterproduktion innan jag träffat och lärt känna min dramagrupp. Vi börjar som sagt alltid med olika dramaövningar där målsätt-

Bodil gör dramaövningar tillsammans med teatergruppen 1981-82.

ningen är att vi ska lära känna varandra, våga skratta och våga göra bort oss inför varandra, att uppnå en gruppskygghet. Många elever jag har haft har varit väldigt blyga och osäkra och aldrig stått på en scen inför publik. Viktigt är att försöka jobba fram ett positivt gruppklimat så att varje elev upptäcker att "det här är ju riktigt roligt". Härligt är det att se en eller flera elever stråla av lycka efter ett framträdande... JAG/VI gjorde det! Att upptäcka att man har blivit en erfarenhet rikare, att man vuxit lite.

Berikande för mig är att få många fina upplevelser tillsammans med eleverna, skratt, tårar och upplevelser man sällan glömmer. Fortfarande, efter sexton år som dramapedagog vid folkhögskolan, älskar jag mitt jobb!

Produktioner

År 1979 på hösten började vi försiktigt med drama-lektioner på kvällstid. Otroligt nog ställde en stor

härlig grupp elever upp. Och sen har det bara av farten rullat på med julrevyspektakel, olika dramatiseringar och rollspel över verkliga händelser, sagor och uppbyggda situationer. Det har även blivit så gott som en tradition att på vårterminen spela barnteater. I början åkte teatergruppen till daghem och skolor med barnföreställningen, men efterfrågan blev allt större och mycket tid gick bara till resor, så beslut gjordes att barnen kanske kunde komma till folkhögskolan i stället. Och visst gick det bra.. Barnen fick en utflykt med teaterupplevelser på köpet! Antalet barn från daghem och skolor som kommit till föreställningarna har bara ökat och i år blev det rekord med ca 1100 barn! Ofta har vi även gett en s.k. öppen föreställning på skolans påskbasar som alltid varit mycket välbesökt.

För att ge en liten bild över drama/teaterproduktioner som under åren satts upp på skolan följer här en liten sammanställning.

ÅR

JULSPEX

BARN PJÄSER

1979-80	"Sångspex"
1980-81	"Sketcher"
1981-82	"Walt Disneys jul"
1982-83	"Cabare'vy"
1983-84	"Blandad kompott"
1984-85	"Ett hopkok"
1985-86	"Skolans lokala jul-TV"
	"Den gamla skolan berättar"
	(till skolans "90-årsdag")
	"Älska mig som den jag är"
	(en högstadiepjäs)
1986-87	"Tjejcocktail"
1989-90	"Dramajul"
1990-91	"Julöppet"
1991-92	"ShowTajm"
1992-93	"Sånt e' livet"
1993-94	"Time to show"
1994-95	"Showbusiness"

"Barnförbjudet"
"Prinsessan på ärten".
"Gräddvargen"
"Den lilla kriticirkeln"
"Prins hatt under jorden"
"Prins Sorgfri"
"Prins Lini"
"Trillevipp" och "Den
bortskämdakungadottern"
"En liten vårparodi"
"Sagan om den övergivna dockan"
"Pärlor av tårar"
"Fyra vindars torg"
"Sanningens pärla"
"Ett skepp kommer lastat"

Förutom dessa årligen återkommande produktioner vill jag nämna några extra pjäser. På skolans 90-årsdag uppförde vi "Den gamla skolan berättar". Och samma läsår, 1985-86 "Älska mig som den jag är", författad av eleven Annika Bergendal. Under läsåret 1990-91 improviserade vi fram "Spelet om Maggan 16 år". Under läsåret 1987-88 vikarierade Synnöve Westberg mig och då satte man upp pjäsen "Kvinnorna på Hagra".

Som ännu en liten parentes kan nämnas att mycket mer än dessa uppsättningar har skapats fram under åren. Ibland har teatergruppen även träffats sommartid och uppträtt med bl.a. gatuteatern "Häxprocessen" och nu senaste sommar uppfördes "Ett skepp kommer lastat" ombord på museifartyget Pommern under Ålands sjödag. Pjäsen videofilmades av Ålands VIP och föreställningen kunde ses i åländsk lokal-TV.

Under alla "dramaår" på skolan har drama och teatergrupperna själva tillverkat rekvisita, dekor och

kulisser. Målsättningen har här alltid varit att med så enkla medel som möjligt kunna skapa en fantasifull och funktionsduglig dekor. Jag har velat visa att man kan spela teater "utan allt för stora apparater", en stol behöver inte alltid vara en stol utan den kan förvandlas till något helt annat... Det går att framställa bra teater om bara viljan, lusten och fantasin finns! Iskrivande stund ser jag med spänning och nyfikenhet fram emot ett nytt skolår. Detta läsår 1995-96 fyller folkhögskolan 100 år, få se vad vi hittar på, mina nya elever och jag.

KONSTLINJEN

- en profil för folkhögskolan

Färg och form har nog i alla tider varit viktiga ingredienser i folkhögskolans verksamhet. Lysande färggranna ränder i trasmattor och dukar. Vackert snidade och målade redskap och andra bruksföremål i trä. För hundra år sedan var naturligtvis föremålens bruksvärde det väsentliga, men visst var både färgvalet och formkänslan - själva skönhetsupplevelsen - något man satte högt värde på. Under tidigare år var textilt handarbete och träslöjd ämnen som hade en betydande del av undervisningen vid folkhögskolan. Senare har arbetsåret förlängts och de allmänbildande teoretiska ämnena har fått en mera dominerande roll, men samtidigt har också utbudet av olika hantverks- och konstinriktade ämnen ökat.

Kanske som en följd av att de estetiska ämnena i grundskolan har fått mindre plats på schemat märker man att många av dagens unga elever i folkhögskolan med glädje tar plats vid vävstolar och drejskivor för att släppa loss händernas oförlösta krafter. Trötta efter år av teoretiskt pluggande eller monotont förvärvsarbete känner också många vuxna ett starkt behov av att få skapa. Den här tendensen ser ut att förstärkas och här har folkhögskolan skyldighet att fånga upp och kanalisera skaparlusten.

Ålands folkhögskola har fått en profil genom sin konstlinje, där man i dag praktiskt taget helt kan koncentrera sig på olika kreativa ämnen, som teckning, målning, grafik, keramik, skulptur, foto, vävning och andra textila tekniker samt trä- och

metallhantverk, kompletterat med konsthistoria, kulturhistoria och litteratur.

Hur började det?

Läsåret 1970-71 inledde man på försök undervisning i konstinriktade ämnen. Skolan hade då en årskurs som var uppdelad i en allmän linje och en studielinje. Samtliga elever kunde välja teckning och målning samt delta i keramik- och fotokurser. Timresursen var knapp: två veckotimmar (jämfört med träslöjdens 17 och handarbetets 24 timmar i veckan). Men början var gjort!

Teckningsgruppens elever, som undervisades av Hildur Stenbäck, jobbade flitigt i ett klassrum utan vatten och avlopp. Fotokursen hölls då av Kristina Hansen och som keramiklärare fungerade Harriet Ehn.

Följande år började man experimentera med grafik och måste hålla till i slöjdsalen för att inte kladda ner i klassrummet. Ett bra exempel på hur svårt det är att kombinera skapande verksamhet och läsämnen i samma utrymmen. Fotolärare var Gerhard Holmström och Folke Karlsson höll mörkrumskurs i internatets mangelrum. Keramikverkstad inreddes i båtbyggeriet.

Läsåret 1972-73 utökades de estetiska ämnena med batik. Kursen hölls i skolans undervisningskök (!). Redan nu diskuterades behovet av mera ändamålsenliga utrymmen och en klarare linjedelning inom skolan. Skolan hade 1971 fått en

andra årskurs och utrymmesbristen var kännbar. Trots detta byggdes undervisningen i konstämnen ut efter hand. Skolan inledde 1974 en kurs i skapande verksamhet under ledning av Gwvor Javen. Följande år utökades timantalet i batik och skapande verksamhet från två till tre veckotimmar. Undervisningen i teckning och målning, foto och batik leddes nu av Bror-Erik Elfsberg. Under hösten 1975 arrangerades en temadag då tidningen "Reflexer" producerades för första gången. Ett återkommande projekt som har gett en positiv stimulans för modersmåls- och bildundervisningen. I stället för den traditionella avslutningsutställningen på skolan hölls nu en utställning av elevarbeten samt en fotoutställning i Ålands konstmuseum. Höstterminen 1976 utökades bildämnena med två veckotimmar emaljarbete.

Äntligen nya utrymmen

Under hösten 1977 tog man i bruk den nya skolbyggnaden där också bildämnena fick ändamålsenliga utrymmen: keramikverkstad, teckning/målningsateljé samt fotolaboratorium. Ålands kvinnliga hemslöjdsskola blev hemslöjdsavdelningen vid Ålands folkhögskola och bidrog till ett ökat utbud av ämnen.

Nu startade linjen för skapande verksamhet, numera konstlinjen, med Tia Fagerlund som linjeledare och lärare i keramik. Gemensamt med hemslöjdsavdelningen kunde eleverna på linjen för skapande verksamhet delta i bild- och mönsterkomposition, bildkunskap och en kortkurs i konsthistoria.

Konstlinjens utveckling

Tack vare de nya lokaliteterna fick den skapande linjen en tydligare profil men fortfarande var timantalet i bildämnena för litet för att skapa en kontinuitet i konstundervisningen. Man prövade med

teckning och målning under sex veckotimmar varannan vecka, men pauserna mellan skapartillfällena blev för långa.

Läsåret 1979-80 hade skolan för första gången en lärare på heltid i konstämnen. Bror-Erik Elfsberg anställdes som teckningslärare och blev ledare för konstlinjen. Nu fördubblades antalet veckotimmar i teckning och målning till sex. Foto och film utökades till fem veckotimmar. Konsthistoria kom in som ett ordinarie ämne. Traditionen med konststudieresor till olika utställningar och museer inleddes.

Följande år kom bildteori på schemat. Konstgruppen gjorde under året en film om arbetet i en av Ålands sista smedjor, en utställning om Föglö samt fick i uppdrag av museibyrån att tillverka en kopia av Finströms kyrkas tak med "jätten Finns" huvud för basutställningen i nya Ålands museum.

Under de följande åren fortsatte konstlinjen med ungefär samma ämnesstruktur men batikundervisningen gjordes om till en veckokurs.

Våren 1983 hölls den första veckokursen i koppargrafik i Ålands konstförenings nya grafikverkstad. Följande höst kunde man erbjuda schemalagd modellteckning/croquis.

I ett återkommande projekt, integrerat med keramikundervisningen, fick eleverna arbeta med två- och tredimensionella tolkningar av ett naturföremål. Samma år fick konstlinjens elever i uppdrag att planera och tillverka scenbilden för musicalen "Teaterbåten" - en intensivkurs i scenografi.

Steg för steg har andelen bildämnen ökat på konstlinjen under de senaste tio åren och tål mycket väl en jämförelse med konstlinjer vid andra folkhögskolor i Norden. Som lärare i keramik har Peter Winquist bidragit till att styra utvecklingen från traditionell tillverkning av bruksföremål till ett mera konstinriktat tänkande i formandet av lera. Eleverna får också delta i rakubränning.

Samarbetet med Ålands konstförening har varit utvecklande för eleverna: veckslutskurser i skulptur med utomstående lärarkrafter arrangerades vid två

Bror-Erik Elfsberg med konstlinjens elever på besök hos konstnären Guy Frisk i Lumparland.

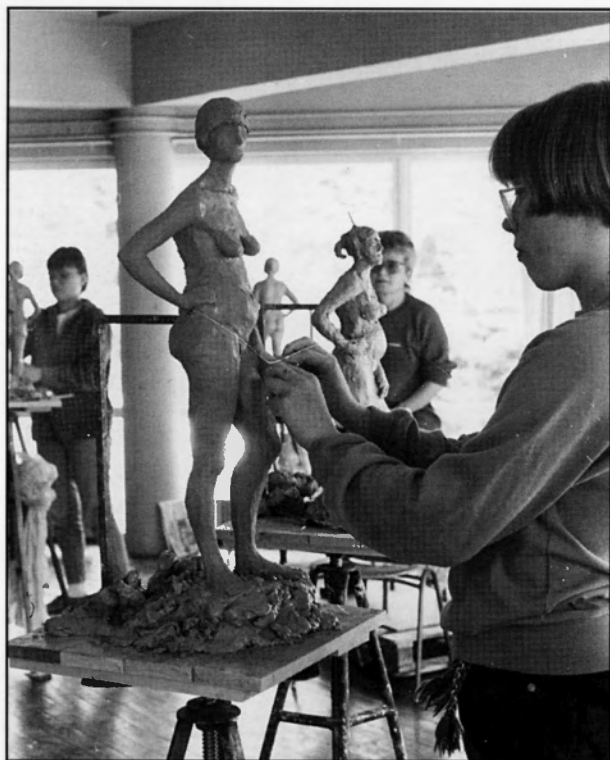
tillfällen under senare delen av 1980-talet. Likaså har konstföreningsmedlemmar och folkhögskolans konstelever gemensamt deltagit i kurser i croquis och porträttmålning ett flertal gånger. Resurser blir på det sättet bättre utnyttjade och det ger kontakt mellan aktiva konstutövare och dem som ligger i startgroparna.

90-talets konstlinje

Inför höstterminen 1990 drabbades konstlinjens lärare, Bror-Erik Elfsberg, av sjukdom som i december 1992 ledde till hans alltför tidiga bortgång. För folkhögskolan var detta en stor förlust eftersom han var den som byggt upp och utvecklat konst-

undervisningen med stor entusiasm. Många tidigare elever talar om "Didde" med stor respekt och minns honom som den alltid uppmuntrande och positiva lärarkraft han var. Och trots alla svårigheter under sjukdomstiden tittade han nu och då in på skolan och kunde ge råd och tips åt sina vikarier.

Under läsåret 1990-91 hoppade Krister Sundbäck in med kort varsel och räddade konstundervisningen. Han är en av skolans tidigare elever, som fortsatt sin utbildning till konstnär. Från och med hösten 1991 anställdes Isa Hällström som t.f. ämneslärare i teckning och målning. Samtidigt knöts en tidigare elev, Andy Horner, som språklärare till skolan. Han sköter också undervisningen i foto, konsthistoria och textiltryck på konstlinjen.

Konstlinjens elever och medlemmar i Ålands konstförening samsas i ateljen. Foto: S-E Fagerlund.

Under senare år har man också arbetat med olika projekt: hela konstgruppen målade motiv från olika turistmiljöer i Ålandsmontern under resemässan i Helsingfors 1991 och till Kvinnomässan 1995 formade konsteleverna en kvinnokropp av vetedeg, som jäste och förändrades under dagen.

Den mest spännande uppgiften under läsåret 1994-95 var utformningen av julmärken för Posten Åland. Samtliga elever på konstlinjen deltog, först med idéskisser, sedan med genomarbetade förslag i skala 1:5. Posten löste in två av förslagen, för julen 1995 och 1996. Det både överraskade och glädde hela gruppen, som med prispengarna kunde köpa konstmaterial

samt ett tredagars minimiårlägers i Eckerö i början av maj.

Just nu renoveras Kavaljersflygeln på folkhögskolan och konstlinjen får under våren 1996 flytta in i en rymlig, ljus ateljé i övre våningen. Ytterligare ett lyft.

Vilka väljer konstlinjen?

Folkhögskolans ettåriga konstlinje kan inte betraktas som en "konstskola" i egentlig mening utan närmast som en möjlighet att pröva på många olika bild- och formtekniker. Någon hittar förhoppningsvis just det uttryckssätt som passar honom eller henne bäst och en annan kanske väljer konstnärsyrket genom fortsatta studier vid någon konstskola. Några av konstlinjens tidigare elever har framgångsrikt satsat på vidare konstutbildning.

Andelen åländska studerande vid konstlinjen räcker inte till för att starta en årskurs. Lyckligtvis söker sig många från riket och Sverige till Åland - en ny miljö lagom långt borta. Till en skapande paus efter många studieår - eller inför kommande högskolestudier. Det finns många olika skäl till att välja ett år på konstlinjen. Unga studerande som är trötta på teoretiskt pluggande tar en paus medan de funderar på vart de ska gå vidare. Naturligtvis har teckning och målning intresserat dem också tidigare. Äldre, vuxna personer söker sig hit för att de, efter många yrkesverksamma år, känner att de behöver hoppa av ett tag för att få göra något de alltid önskat, men som tidigare inte blivit av. Någon använder sin tid som arbetslös på ett meningsfullt sätt. De kvinnliga eleverna dominerar stort på kursen.

De icke-svensktalande eleverna som vanligen ingår i folkhögskolans årskull deltar i bildundervisningen för att ha ett studieprogram medan de lär sig svenska. Bilderna blir det ~~finska, tyska, estniska och holländska~~ finska, tyska, estniska och holländska, spåglade. och givande för alla parter med detta "surr" av olika språk som hörs under lektionerna.

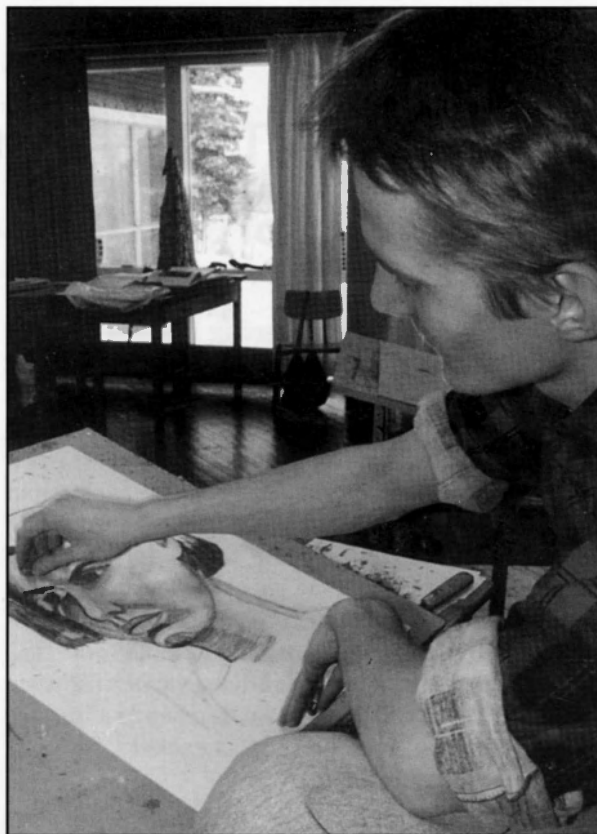
Variationen är stor och den kräver också att det är "högt i tak" på konstlinjen.

Nordisk konstlinje

Under jubileumsåret startar ett nytt projekt då det gäller konstutbildning. Med hjälp av medel från Nordiska ministerrådet har Ålands folkhögskola tagit in två till ett samarbetsprojekt mellan fyra folkhögskolor i Norden. Eleverna rekryteras från alla nordiska länder samt de självstyrande områdena. Dessutom bereds plats för tre studerande från Baltikum. Under läsåret kommer elevgruppen att vistas på fyra olika skolor som har konst- och hantverksutbildning på programmet. Kursen, med underrubriken "konst, hantverk och kultur", ska inspirera till arbete med nya uttrycksformer och ge förståelse för det som förenar och särskiljer i Norden. Under 16 av de 32 studieveckorna kommer eleverna att arbeta vid Ålands folkhögskola. Övriga samarbetspartner är Den Danske husflidshøjskole i Kerteminde, Danmark, Ålsta folkhögskola utanför Sundsvall i Sverige samt Seljord folkhögskola i Telemark i Norge. De nordiska medlen kommer främst att bekosta resorna mellan skolorna, gäst-föreläsares arvoden samt studiebesök. I slutet av vårterminen görs en veckolång resa i Baltikum där besök på utställningar och i konstskolor står på programmet.

Tankar inför framtiden

Under de senaste åren har t ex grafik- och skulpturundervisningen ordnats i form av veckokurser, där eleverna koncentrerat har ägnat sig åt undervisningen. Dessa kurser har letts av Nanna Sjöström resp. Mia Arentz-Grastvedt. Erfarenheterna har varit mycket goda. Eleverna har uppskattat att få helt ägna sig åt en teknik under en viss tid i stället för att splittra dagarna med flera olika ämnen. Bortsett från vissa grundläggande kunskaper om material, tekniker, komposition osv försöker vi lägga

En av våra stipendiater, Kristjan Linnat från Estland, tecknar porträtt våren 1994.

block för att skapa bättre koncentration. Ett önskemål vore, att konstnärer som arbetar i speciella tekniker kunde ha hand om olika delar av undervisningen. Det skulle innebära omväxling och nya infallsvinklar för eleverna. Elevgruppen gör också besök hemma hos konstnärer på Åland och besöker utställningar både hemma och utanför Åland för att utveckla bildseendet.

Folkhögskolans konstlinje har visat sig ha en viktig funktion och kommer också under de kommande åren att utvecklas och förändras i takt med tiden.

Andy Horner:

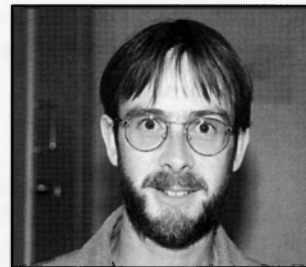
ÅLANDS INTERNATIONELLA FOLKHÖGSKOLA

En grå och stormig septemberdag 1982 anlände jag som ung engelsk universitetsstuderande till flygfältet i Mariehamn. Flyget kom från Arlanda och var på väg till Åbo och jag var den enda passagerare som steg av på Åland. Jag minns att jag tyckte att land-ningsbanan var alarmerande kort och vågskvalpet oroväckande nära. Taxin förde mig på slingrande grusvägar genom vidsträckta tallskogar. Genom den regndränkta rutan såg jag sagolika röda stugor med vita knutar passera förbi, små konstiga röd-målade väderkvarnar, glänsande kala hällar, också de märkligt rödfärgade. Och så dessa vackert formade grå gärdesgårdar, så typiska för den gamla åländska landskapsbilden. Allt verkade så exotiskt, så främ-mande, det pirrade i magen.

Vi kom till Ålands folkhögskola, en samling röda hus grupperade kring en grusplan, alldeles i skogsbrynet. Det hela gav ett ganska trist intryck i höstregnet. Och var låg havet? Och sandstränderna? Och strandbas-tun? För en engelsman, van vid ljusgröna lövskogar och öppna gröna fält, vilade det en viss nordisk me-lankoli över de dämpade färgerna, den mörka skogens instängdhet.

Men väl inne i husen blev intrycket ett annat, om inte mindre exotiskt. Mitt rum på det nya internatet, som jag i åtta månader skulle dela med en hygglig finne, var inredningsmässigt som hämtat ur en design-tidning från sjuttio-talet. Mörkgrönt plastgolv, väggar och detaljer, sirliga Aaltomöbler i ljus björk, Marimekkos djärva textilier, också de i grönt.

Jag möttes av skolans dåvarande engelsklärare

Lillemor Griissner. Hon ville inte tala mitt modersmål med mig. Jag var ju här för att lära mig svenska. Så började det stora äventyret, som så småningom utvecklade sig till ett livsöde.

Det stora äventyret började

Förutom mig, bestod den tredje årskursen (som då fanns till för elever med gymnasieutbildning bakom sig) av en handfull finnar, en dansk, en islänning samt ett par amerikanare. Första årskursen bestod då som nu av åländska ungdomar som kommit direkt från grundskolan, och andra årskursen var en fortsättning på denna. Nu har man slagit illopp andra och tredje årskursen. Det ordnades då ingen särskild grundkurs i svenska för utlänningar. Vi som redan kunde lite svenska fick klara oss bäst vi kunde med ordbok i handen samt en ordentlig blandning av fantasi och överlevnadsdrift. Hellre en kall språk-dusch än något varmt och tryggt språkbad! Men även de som ingensvenska kunde i början av skolåret hade lärt sig kommunicera - om än något ogram-matiskt - innan årets slut. Detta var bara det andra året som utlänningar togs in. Sen dess har stora framsteg gjorts i hur vi bemöter de utländska elevernas språkbehov.

Jag gick på konstlinjen och därmed förverkligade jag en dröm som jag sedan länge närt om att få studera konst. I skolan hade jag varit för duktig i teoretiska ämnen för att få satsa på det som jag verkligen kände för, dvs konst och hantverk. Under Bror-Erik "Didde" Elfsbergs inspirerande ledning (trots att det skulle

dröja flera månader innan jag började förstå hans snabba kökarrepliker) hade jag svårt att hålla mig borta från ateljen, fotolabbet, keramik- och metallverkstäderna och slöjdstugan. Kort sagt, jag stortrivdes.

När jag under årets lopp blev bekant med den dåvarande hemslöjdsavdelningens elever (de var, som jag, lite äldre än de flesta av eleverna), började mitt intresse för textil som konstnärligt uttrycksmedel växa. Då fattade jag beslutet att gå ett andra år, denna gång på hemslöjdsavdelningens yrkesorienterande utbildning under Kerstin Geusts kunniga ledning.

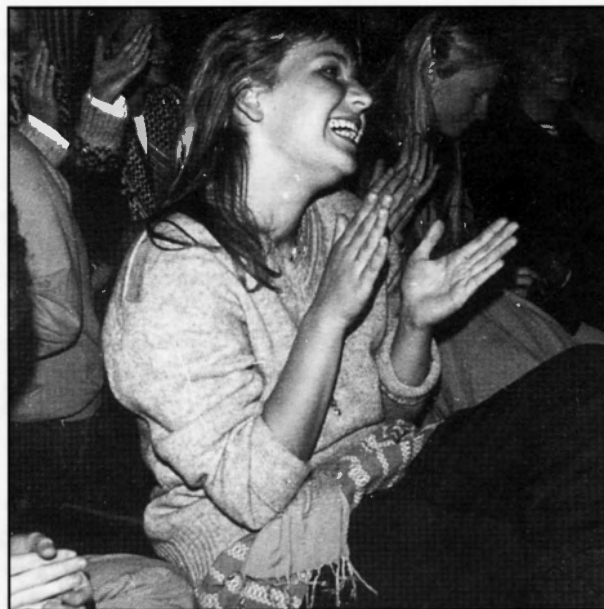
Nya upplevelser

Skolresan till Bresjnevs Moskva, dagarna före första majfirandet, lever starkt i minnet. Ett annat av mina allra klaraste minnen är skärgårdsläggret, då hela skolan redan under kursens andra vecka for ut till Brändö och inkvarterade sig på golvet i Åva byalags lokal. Det var oerhört spännande att under vinterkursens början få bekanta sig med skärgårdens annorlunda värld. Jag minns att det under hela besöket rådde milt väder med grå tunga moln och det var så vindstilla att svanarna inte ens förmådde lyfta från det spegelblanka vattnet. Ännu idag kan jag höra ljudet av deras tunga, hopplösa vingslag. De-taljer. Förnimmelser. Minnen.

Att förmedla dessa upplevelser är väl en av folkhögskolans viktigaste uppgifter. Och för en elev som hör hemma i en tysk, engelsk eller holländsk storstad är det nog alltid naturupplevelsen som lever starkast i minnet efter ett år på Åland.

Andra höjdpunkter var när man fick uppleva de traditionella festerna som firades på folkhögskolan under årets lopp. Någoting så vackert som luciafirandet i vinterns mörkaste tid hade jag aldrig kunnat föreställa mig därhemma i England. Vår åländska kultur och traditioner hör alltså till de viktigaste upplevelserna som vi har att erbjuda våra utländska gästelever. Minnen för livet.

Efter det självständiga livet som svenskstuderande vid University of East Anglia i England upplevde jag

Pernille Overe från Danmark 1984.

regimen och husreglerna på folkhögskolan - anpassade som de är efter skolans yngsta elever - som väl stränga. Men nog fann jag det lättare än de flesta andra äldre elever att förstå dessa reglers nödvändighet och anpassa mig därefter.

Jag valde Åland för att jag läste svenska och finska vid ett universitet som hade kontakter till Åbo Akademi. Det var meningen att jag efter en termins intensivt språkbud på Åland skulle fortsätta till Akademin. Men jag trivdes alltför bra på Åland och i stället för en termins folkhögskolestudier blev det fyra. Först några år senare började jag läsa konsthistoria vid Åbo Akademi, men höll även då regelbunden kontakt med min gamla folkhögskola.

Åter på Åland - som lärare

Hösten 1991, efter en lärarutbildning och några år som lärare i Finland, England och Danmark, kom jag tillbaka till Åland, denna gång som folkhögskollärare och ansvarig handledare för skolans växande skara

utländska elever. Efter tio år var cirkeln sluten. Jag kom med egen bil en strålande dag i augusti och hittade inte till folkhögskolan. Under de år jag varit borta hade åttiotalets asfalt- och betongcancer spridit sig också till idyllen Åland.

Men väl framme vid skolan var allting sig likt. Som om tiden stått stilla. Jag drogs säkert av storlättnadens suck. Gamla skolan och gamla intematet hade fått ett smakfullt ansiktslyft - även om inredningarna enligt min åsikt bar lite väl stark åttiotalsprägel. Och personalen då? Ja, bortsett från några grå hårstrån och några extra kilon här och där var allting sig betryggande likt. Jag visste ju redan då att jag skulle trivas här också som lärare.

En fråga som ofta ställs till oss här på folkhögskolan är hur vi lyckas anpassa vår skola och undervisning till elever med så olika bakgrund, och i synnerhet till elever som kommer utifrån och inte alla gånger kan svenska när de kommer till oss.

Bland skolans 60-70 elever brukar det årligen finnas mellan 15 och 20 elever som bor utanför Åland. Vanliga kategorier bland dessa är finska studenter som i svenskspråkig miljö vill förkovra sina kunskaper i svenska, finlandssvenskar, elever från Sverige och från de andra nordiska länderna. Dessa brukar oftast gå på konstlinjen, turismlinjen eller nordiska samlärlslinjen.

Stipendiaterna från Baltikum

Det brukar också finnas ett antal utomnordiska elever. De senaste åren har vi årligen haft tre eller fyra stipendiaterna från Baltikum (dessa erbjuds friplats, ett stipendium från landskapsstyrelsen, samt ekonomisk hjälp med studiematerial och skolresor, från Godby Rotaryklubb). I många år har vi fått holländska elever via en internationell utbytesorganisation vars syfte är att främja ungdomsutbyte länder och kulturer emellan. Vi får också regelbundet elever som studerar svenska språket vid universitet i utlandet, i vars kurser det ingår en studieperiod förlagd till svensk-

språkig miljö. Dessutom får vi utländska elever som t.ex. genom giftermål nyligen bosatt sig på Åland och som så fort som möjligt måste lära sig svenska och slussas in i det åländska samhället. Och för två år sedan tog vi för första gången emot på Åland bosatta flyktingar.

Vid antagning av utländska sökandeställare följande krav. Att man redan har någon kunskap i svenska eller behärskar engelska (undervisningsspråket under lektionerna i svenska för nybörjare är ju engelska) och är beredd att satsa på svenska, skolans undervisningsspråk. Ifall man inte kan svenska - att man har intresse för konst- och hantverksämnen, eftersom man lättare kan delta i dem tills dess att svensk-kunskaperna räcker till för skolans mera teoretiska ämnen. Och att man är beredd att uppträda som "kulturambassadör" för sitt land och dela med sig av sina egna erfarenheter och sin egen kultur. Denna kontakt med utlandet anser vi som särskilt viktigt för våra åländska elever, som kommer att röra sig i en alltmer internationaliserad värld där de måste behärska flera språk. Att t.ex. dela internatsrum med en engelsk- eller tysktalande elev ger ålänningen stort självförtroende i det praktiska användandet av dessa språk.

Språkbad i svenska

Vi erbjuder de icke-svensktalande eleverna ett unikt språkbad. Förutom den nödvändiga 4-5 vecko-timmars baskursen i svensk grammatik, uttryck och uttal (under höstterminen) lär de sig språket på samma sätt som vi alla lärt vårt modersmål, nämligen genom att leva och studera i en total språkmiljö. Dock kan de flesta av skolans lärare en del engelska, ifall någonting svårt måste förklaras.

Det är en stor fördel att de utländska eleverna har en egen lärare/handledare med engelska som modersmål, som kan lära dem svenska språket via engelska, tolka åt dem och till och med hålla en del av den teoretiska undervisningen på både svenska och

engelska samtidigt. Att denna lärare själv lärt sig svenska som utländsk elev på konstlinjen gör det mycket lätt att sätta sig in i elevernas problem och behov.

På så sätt integreras de utländska eleverna i skolsamhället redan från början och folkhögskolpedagogikens inriktning på individen och totalmiljön underlättar. I en sådan flexibel skolform brukar s.k. kulturkrockar sällan uppstå, och gör de det så vänder vi det till pedagogisk nytta, så att hela skolan lär av erfarenheten. Till jul brukar även nybörjarna klara sig hyggligt på svenska och på vårterminen används engelska knappt alls.

Problem med uppehållstillstånd

Ansökningsprocessen för en utländsk elev börjar redan i april. Så lång tid tar det att via myndigheterna i Helsingfors skaffa uppehållstillstånd för ett års studier i Finland, och ett antal garantier krävs av både skolan och eleven innan tillståndet beviljas. I och med Finlands inträde i EU har processen blivit något enklare, men bara för de elever som kommer från ett annat EU land. Med tanke på Ålands Folkhögskolas mångåriga erfarenhet som "internationell" skola borde rutinerna kunna förenklas.

Internationaliseringen spännande

Nu inför 100-årsjubileet sitter jag vid skrivbordet i personalbostaden, som jag delar med min hustru - också hon lärare och f d utländsk elev på skolans konstlinje - och tänker tillbaka över mina fyra år som "utlänningslärare" på Ålands Folkhögskola.

Under dessa år har vi åstadkommit mycket när det gäller internationaliseringen av skolan och framtiden ser onekligen ljus ut. Denna sommar och höst vilar det en spännande ande av förnyelse över skolan. Gårdsplanen snyggas upp, kavaljersflygeln renoveras för att skapa nya boende- och undervisningsmiljöer, och vår länge planerade ambulerande nordiska

konstlinje drar äntligen igång, med elever från de andra nordiska länderna och Baltikum. I augusti ordnade vi för fjärde året i rad - i samarbete med Åbo Akademi och Ålands Högskola - en tre veckors kurs som har blivit något av en tradition hos oss. "Sommarkursen i svenska språket och nordisk kultur" lockar årligen mellan trettio och femtio deltagare, de flesta studerande vid europeiska och nordamerikanska universitet. Intresset för svenska språket, Svenskfinland och Åland har visat sig vara oväntat stort ute i världen och i och med EU-inträdet kommer detta intresse bara att växa ytterligare. Den traditionella rollen, som Ålands Folkhögskola haft som förmedlare av kunskaper och färdigheter till ålänningar, har under de senaste tio, femton åren breddats till spridning av ålandsinformation - och inte minst ålandsupplevelser - också utanför landskapets och landets gränser.

De grå hårstråna har kommit, även om de extra kilona hittills uteblivit. Framtiden är spännande - och framför allt, internationell!

ANTALET UTLÄNDSKA ELEVER SOM STUDERAT VID ÅLANDS FOLKHÖGSKOLA 1977-1995 (indelade efter ursprungsland)

Sverige	35	Ryssland	1
Norge	13	Ukraina	1
Danmark	2	USA	5
Island	9	Kanada	2
Färöarna	6	Australien	1
Tyskland	7	Japan	1
Holland	8	Iran	4
England	6	Tunisien	1
Estland	13	Eritrea	1
Litauen	1	Tanzania	1
Polen	1	Nigeria	1
Jugoslavien	1		

TOTALT: 22 länder/ 87 elever

SKOLFOLKET

FÖRESTÅNDARE/REKTORER

Karlsson, K.J., fil kand, 1895 - 1900, undervisade i naturlära, geografi, geometri och fältmätning, folkhushållnings- och jordbrukslära, kommunalkunskap och räkning samt i svensk språklära och lantmannaämnen.

Tegengren, Jakob, agronom, 1900 - 01, undervisade i modersmålet, geografi, kommunalkunskap, räkning, naturlära, lantmannaämnen och kulturhistoria.

Fager, Paul, student, 1901 - 02, undervisade i samma ämnen som agronom Tegengren, dessutom i folkhushållningslära samt handels- och sjöfartsämnen.

Biaudet, Gabriel, student, tf, 1902 - 03, undervisade i samma ämnen som Paul Fager.

Takolander, Alfons, fil mag, 1903 - 11, undervisade i historia, modersmålet, litteraturhistoria och -läsning, räkning och kommunalkunskap. Under läsåret 1908 - 09 vikarierade folkskolläraren E. Lindfors.

Berte 11, Theodor, folkskollärare, stud (fil kand år 1923), 1911 - 24, undervisade i ungefär samma ämnen som Alfons Takolander. Under läsåret 1919 - 20 vikarierade husmor Fanny Sundström.

Svahnsström, Sigurd, agronom, fil ma, 1924 - 28, undervisade i naturkunskap, räkning, geometri, ritning, byggnadslära, husdjursskötsel, jordbrukslära och lantbruksekonomi. Under läsåret 1927 - 28 vikarierade agronom C.G.Karlberg.

Carlson, Åke, fil kand, tf, 1929 - 30, undervisade i matematik, naturlära, bokföreläsning och litteraturhistoria.

Eriksson, Jan-Erik, fil kand. 1930 - 68, undervisade i modersmålet, litteratur, historia, samhällslära och

kommunalkunskap samt under många år i gymnastik och idrott. Offentliga uppdrag (landstingsman) ledde till att mag Eriksson regelbundet hade många korta tjänstledigheter.

Följande personer har vikarierat honom i undervisningen och som föreståndare: husmor Greta Eriksson 1945-46, fil stud Pehr Sundblom 1945 - 46, dipl ekon Åke Bamberg 1946 - 47, folkskoleinsp Hj. Björkvall 1946 - 49, pastor Thure Eriksson 1947 - 48, folkskollärare Helmer Halling 1947 - 48, fil mag Birger Enros 1948 - 53, folkskollärare Bernhard Wenrström 1949 - 67, agrolog Rudolf Torckell 1953 - 54, agronom Ulla Ginlund 1954 - 55, kyrkoherde Valdemar Nyman 1958 - 60, hum kand Gunnar Nylund 1960 - 66, hum kand Sune Jungar 1960 - 61, fil stud Lundqvist 1961 - 62, fil stud Sten-Erik Fagerlund 1961 - 63, pol stud Allan Michelsen 1962 - 63, hum kand Folke Nyberg 1963 - 64, hum kand Per-Olof Aspfors 1964 - 65, hum kand Rainer Fagerlund 1965 - 66, hum kand Siv Smulter 1966 - 67, fil mag Frank Blomfelt 1966 - 67.

Wennström, Bernhard, folkskollärare, tf rektor 19 feb 1968 - 31 juli 1968.

Dreijer, Stig, fil lie, tf rektor 1968 - 69.

Fagerlund, Sten-Erik, fil mag, rektor sedan 1969, undervisar i svenska och litteratur samt maskinskrivning. Han har tidigare undervisat i pedagogik och finska. Rektor Fagerlund har varit tjänstledig för studier 1.2 - 1.3 1974 med Bernhard Wennström som tf rektor och med fil mag Gunvor Javen skötande undervisningen. Tre års tjänstledighet beviljades för uppdraget som Finlands lektor vid Nordens folkliga akademi. 1975-76 tjänstgjorde Bernhard Wennström som tf rektor och 1978-80 Bertil Johansson.

ANDRE LÄRARE

Andersson, Karl Alfred, folkskollärare, 1895 - 1903, undervisade i Finlands historia, hälsolära, sång, bokföreläsning, ritning, gymnastik och manlig slöjd.

H o l m b e r g, Einar, fil mag, 1903 - 05, undervisade i geografi, naturlära och lantmannaämnen, hälsolära, folkhushållningslära, ritning, sång och bokförling.

M i k a n d e r, Torsten, stud, 1905 - 06, undervisade i geografi, lantmannaämnen, folkhushållningslära, ritning och bokförling.

L ö n n b e c k, John, forstmästare, 1906 - 13, undervisade i geografi, lantmannaämnen, gymnastik, ritning, bok-förling, skönläsning och sång. Under läsåret 1911 - 12 vikarierade folkskolläraren E Lindfors.

E k e r, Werner, folkskollärare, 1913 - 19, undervisade i naturlära och lantmannaämnen, skogshushållning, fältmätning, geografi, ritning, bokförling och gymnastik.

S u n d b e r g, Jan, stud, bankdirektör, 1919 - 27, undervisade i naturlära och lantmannaämnen, geometri och fältmätning, ritning och byggnadskonstruktion, geografi, gymnastik för pojkar, bokförling och räkning samt i modersmålet och historia. Under läsåret 1923 - 24 vikarierade fil mag Rolf Krook.

G u s t a f s s o n, Kurt, fil mag, tf, 1927-28, undervisade i de humanistiska och samhällsekononiska ämnena samt gymnastik för pojkar.

E r i k s s o n, Jan Erik, fil stud, 1928 - 30, undervisade i de humanistiska och samhällsekononiska ämnena samt gymnastik för pojkar.

J o h a n s s o n, Hugo, fil mag, 1930 - 49 undervisade i matematik, naturkunskap, geografi, jordbrukslära, husdjurslära, geometri och fältmätning, bokförling och slöjd. På grund av offentliga uppdrag hade mag Johansson upprepade tjänstledigheter. Perioden efter 1945 hade han följande vikarier: folkskollärare Karl Andersson 1945 - 46, folkskollärare Helmer Halling 1945 - 46, 1948 - 49, konsulent Karl Höglund 1946-48, folkskolinspektör HJ Björkvall 1947-49.

E n r o s, Birger, fil mag, 1949 - 53, undervisade i matematik, naturkunskap, geografi, geometri och fältmätning, jordbrukslära, husdjurslära, hälsolära, fiskerilära, väderlekslära och motorlära.

T o r c k e l l, Rudolf, agrolog, 1953 - 54, undervisade i matematik, naturkunskap, geografi, bokförling, jordbrukslära, trädgårdslära, husdjurslära, skogsskötsel, geometri och fältmätning, väderlekslära, motorlära, hälsolära, byggnadslära och ritning.

G i n l u n d, Ulla, agronom, 1954 - 55 undervisade i matematik, naturkunskap, geografi, trädgårdslära med biskötsel, geometri och fältmätning, bokförling, jordbrukslära, husdjurslära, hälsolära, byggnadslära, lantbruksekonomi och ritning.

W e n n s t r ö m, Bernhard, folkskollärare, 1955 - 85, undervisade i matematik, naturkunskap, geografi, trädgårdslära, fiskerilära, geometri och fältmätning, bokförling, jordbrukslära, husdjurslära, hälsolära, byggnadslära och ritning, gymnastik och idrott, algebra, kemi, fysik, anatomi och fysiologi.

HUSMÖDRAR

R i d d e r s t r ö m, Anni, 1897 - 1903, undervisade i matlagning och kvinnlig slöjd samt i rätt- och uppsats-skrivning.

H o l m b e r g, Alfild, 1903 - 05, undervisade i hushållslära och kvinnlig slöjd.

F o r s s t r ö m, Thyra, stud, 1905 - 07, undervisade i matlagning, hushållslära, kvinnligt handarbete och hälsolära.

W e c k s e, Emmi, 1907 - 09, undervisade i geografi, räkning, matlagning och hushållslära.

S t o l p e, Gundborg, 1909 - 10, undervisade i hälsolära, matlagning och hushållslära.

W i n s t e n, Hulda, student, 1910 - 14, undervisade i hälsolära, trädgårdsskötsel, matlagning och hushållslära samt för flickorna i barnavård.

L i n d f o r s, Jenny, 1914 - 18, undervisade i matlagning, hushållslära och trädgårdsskötsel, hälsolära och barnavård.

S u n d s t r ö m, Fanny, student, folkskollärarinna, 1918 - 23, undervisade i geografi, hälsolära och barnavård,

matlagning, hushållslära, trädgårdsskötsel, gymnastik för flickor samt i modersmålet, litteratur och välläsning.

S u n d m a n Anna, student, 1923 - 30, undervisade i hälsolära, hushållslära, matlagning, trädgårdsskötsel, gymnastik för flickor samt i sång.

L i n d f o r s Ruth, 1930 - 31, undervisade i hälsolära, sång, hushållslära, matlagning och gymnastik för flickor.

S u n d b l o m Greta, student, skolkökslärarinna, 1931 - 36, undervisade i hushållslära, matlagning, barnavård, hälsolära och gymnastik för flickor. Under läsåret 1935-36 vikarierade lanthushållslärarinnan Valborg Söderström.

S ö d e r s t r ö m Valborg, lanthushållslärarinna, 1936 - 41, undervisade i hushållslära, matlagning, hälsolära, barnavård, gymnastik för flickor samt trädgårdsskötsel. Under läsåret 1940 - 41 vikarierade Greta Eriksson.

Eriksson Greta, skolkökslärarinna och biträdande rektor, 1931 - 67, undervisade i hushållslära, matlagning, barnavård, hälsolära och gymnastik för flickor. Tjänst-ledig med följande vikarier: Maj-Lis Fredriksson, våren 1963, Anne-Maj Österlund, 1963 - 64, Iris Savola, 1965 - 66, Siv Eriksson, 1966 - 67.

L i n d s t r ö m Elisiv, hushållslärare, husmor och biträdande föreståndare 1967 - 68.

E r i k s s o n Siv, hushållslärare, husmor 1968 - och biträdande rektor 1968 - 80. Tjänstledig med följande vikarier: Christina Mattsson, 1.3 1974 - 1.3 1975, Helena Rouvari, 1975 - 76, Maj-Lis Fredriksson 1978 - 80.

HANDARBETSLÄRARINNOR

A n d e r s s o n, Ida, 1895 - 96.

E k h o l m, Edith, 1896 - 97.

R i d d e r s t r ö m Anni, gift Andersson, skolans husmor, 1897 - 1903.

H o l m b e r g, Alfild, skolans husmor, 1903 - 05.

F o r s s t r ö m, Thyra, skolans husmor, 1905 - 06.

H a u s e n, Gerda, 1906 - 12. Undervisade *även* i räkning, sång och gymnastik för flickor. Under läsåret 1909 - 10 vikarierade Ester Karlsson.

S a l i n, Ester, 1913 - 18. Undervisade *även* i gymnastik för flickor, välläsning och rättskrivning.

K a r l s s o n Ester, 1913 - 18. Undervisade *även* i räkning och gymnastik för flickor. Under läsåret 1917 - 18 vikarierade Lydia Holmberg.

H o l m b e r g, Lydia, 1918 - 23. Undervisade *även* i stilskrivning.

H i l d e n, Laura, 1923 - 27. Undervisade *även* i sång, räkning och trädgårdslära. Under läsåret 1926 - 27 vikarierade Inga Samberg.

E n g m a n, Agnes, fröken, 1927 - 56.

V e r h o, Ann-Britt, hemslöjdlärare, 1956 - , och biträdande rektor från 1983.

ÖVA. HELTIDSANSTÄLLDA LÄRARE

I t k o n e n (tid. Fagerlund), Christina, fil kand, 1972 - 74, 1975 - 81, har undervisat i finska, psykologi och keramik.

L i n d h o l m, Lars, fil stud, 1973 - 74, har undervisat i engelska och gymnastik.

J a v e n, Gunvor, fil mag, har undervisat i svenska, finska och skapande verksamhet.

G r u s s n e r, Lillemor, fil kand, 1974 - 76, 1977 - 83, 1984 - 85, har undervisat i engelska, svenska, drama och gymnastik.

J o h a n s s o n, Bertil, fil kand, 1974 - , har undervisat i historia, samhällskunskap, socialpsykologi, politisk geografi, socialkunskap, statskunskap, ekonomi, gymnastik och träsöld.

Pausch inger, Gun, stud, ht 1976, vikarierade Lillemor Grussner.

Söderlund, Johan, hum kand, 1978 - 79, har undervisat i historia, svenska och litteratur.

Elfsberg, Bror-Erik, hum kand, 1979 - 90, har undervisat i teckning och målning, slöjd, batik, emaljering, konsthistoria, grafik, produktplanering, textiltryck, kroki, bildteori, textning och metallslöjd.

Ehn, Bodil, dramapedagog, 1983- 85, undervisar i drama och teater, fritt skapande, svenska och keramik.

Nordberg, Karin, ämneslärare, 1985 - (tjänstledig 1991 - 94), undervisar i engelska, franska och tyska.

Sundbäck, Krister, 1990 - 91, har undervisat i teckning och målning, grafik, skulptur, foto och konsthistoria.

Häflström, Isa, 1991 - , undervisar i teckning, målning, och turism.

Horn er, Andrew, 1991 - , undervisar i engelska, svenska för utlänningar, konsthistoria och foto.

Simons - Latomäki, Birgit, 1992 - 94, har undervisat i finska, engelska och tyska.

Åren 1977 - 1986 hör till Ålands folkhögskola en hemslöjdsavdelning (fd Ålands kvinnliga hemslöjdsskola) med en heltids-anställd lärare:

Geust, Kerstin, textillärare och avdelnings-föreståndare, 1977 - , har undervisat i sömnadsteori, mönsterritning, materiallära, vävteori, yrkesräkning, vävning, sömnad, stickning, folkkultur och dräkthistoria.

LÄRARE I RELIGION OCH LIVS- ÅSKÅDNING

Taflqvist!, K.A.L., kyrkoherde, 1895 - 98.

Lindell, Viktor, kyrkoherde, fil mag, 1898 - 1925.

Sonck, Emil, lektor, 1925 - 28.

Malmsten, G., pastor, vi 1929.

Lundberg, Carl, prost, 1930 - 34.

Sederqvist Th., tf kyrkoherde, 1934 - 35.

Nyman Valdemar, kyrkoherde, ht 1928, 1935 - 69. Har även undervisat i engelska och finska.

Javén, Artur, kyrkoherde, 1969 - 85.

Enqvist, Sirkka-Liisa, teol kand, 1985 - 86.

Turakka, Heikki, kyrkoherde, 1986 - 89.

LÄRARE I SLÖJD

Andersson, K.A., skolans andre lärare, 1895 - 1903.

Eriksson, Johannes, bonde, 1903 - 14.

Eker, Werner, andre lärare, 1914 - 19, 1921 - 22.

Danielsson, Georg, bonde, 1919 - 20, 1924 - 26.

Bertell, Th., skolans föresl., 1920 - 21, 1922 - 24.

Lindqvist, Karl, sjökapten, 1926 - 30.

Danielsson, Walter, slöjdlärare, 1930 - 35. Undervisade dessutom i gymnastik och idrott för pojkar.

Johansson, Hugo, skolans andre lärare, 1935 - 39.

Sundblom, Tor, slöjdlärare, 1939 - 43.

Gammel, Lars, slöjdlärare, 1943 - 46.

Sagulin, Einar, slöjdlärare och samtidigt skolans vaktmästare, 1946 - 69.

Boström, Alfred, båtbyggare, 1953 - 61, har undervisat i båtbygge.

Norrbäck, Carl-Erik, slöjdlärare och samtidigt skolans vaktmästare 1969 - 72, undervisade även i historia och navigation.

Himberg, Kaj, snickare och samtidigt skolans vaktmästare 1972 - 75.

LÄRARE I SÅNG OCH MUSIK

Andersson, K.A., skolans andre lärare, 1895 - 1903.

Linde Alma, 1903 - 06.

Lönnbeck, John, skolans andre lärare, 1906 - 11.

Hause, Gerda, skolans handarbetslär., 1911 - 12.

Bertell, Bertha, 1912 - 14, vt 1915, 1915 - 16, 1918 - 19, 1920 - 21.

Sundberg, Ester, folkskollär., ht 1914, 1916 - 17.

Sjöstedt, Lydia, folkskollär. 1917 - 18, 1919 - 20.

Larsson, Edla, småskollärlärinna, 1921 - 22.

Karlsson, Signe, småskollärlärinna, 1922 - 23.

Hildén, Laura, skolans handarbetslärarinna, 1923 - 24.

Sundman, Anna, skolans husmor, 1924 - 30.

Lindfors, Rut, skolans tf husmor, 1930 - 31.

Skand, Edith, fru, 1931 - 37, 1939 - 47.

Isaksson, Thure, kantor, 1937 - 38, 1947 - 65.

Björklund, Bjarne, folkskollärare, 1965 - 66.

Boman, Ragnar, tf kantor, 1965 - 66.

Isaksson, Sture, kantor, 1966 - 75, ht 1982.

Grussner, Knut, musiklärare, 1975 - 76, 1977 - 78.

Rögd, Inga-Ull, lågstadielärare, 1978 - 79, ht 1985, 1986-87, ht 1992.

Westerberg, Synnöve, 1979 - 80, ht 1981.

Ekström, Siv, lärare, 1980 - 81.

Sundblom, Lars, stud, vt 1983 - 85.

Jansson, Ulf-Christer, vt 1986.

Westerberg, Synnöve, dramapedagog, 1987 - 88.

Reymers, Randolph, musikhandl., 1988 - 90, 1991 - 92.

LÄRARE I LANTHUSHÅLLNING

Karlsson, K.J., skolans föreståndare, 1895 - 1900.

Tegengren, Jakob, skolans föreståndare, 1900 - 01.

Fager, Paul, skolans föreståndare, 1901 - 02.

Biaudet, Gabriel, skolans tf föreståndare, 1902 - 03.

Holmberg, Einar, skolans andre lärare, 1903 - 05.

Mikander, Torsten, skolans andre lärare, 1905 - 06.

Sundberg, Fridolf, bonde, 1906 - 13.

Eker, Werner, skolans andre lärare, 1913 - 19.

Sundberg, Jan, skolans andre lärare, 1919 - 23.

Krook, Rolf, skolans tf andre lärare, 1923 - 24.

Svaenström, Sig., skolans föreståndare, 1924 - 28.

Karlberg, G.C., skolans tf föreståndare, 1928 - 29.

Westerman, Karl, jordbruksinstruktör, 1929 - 30.

Johansson, Hugo, andre lärare, 1930 - 38, 1945 - .

Z i l l i a c u s, Lars, agronom, 1939- 41.

H ö g l u n d, Karl, lantbruksklubbskonsulent, 1941 - 45.

ÖVRIGA TIMLÄRARE

B e r t e 11, Bertha, 1920 - 21, undervisade i barnavård.

S u n d b e r g, Louise, 1921 - 23, undervisade i barnavård och kvinnohygien.

N y m a n, Ulla, 1939 - 41, undervisade i engelska.

S j ö b l o m, Gunnar, bondson, 1938 - 39, undervisade i idrott.

E n r o s, Margit, 1949 - 53, har undervisat i bokföring.

L ö n n b e r g, Osvald, ingenjör, 1953 - 59, har undervisat i praktisk elektroteknik.

E n q v i s t, Uno, skogsmästare, 1954 - 61, har undervisat i skogsskötsel.

S u n d b e r g, Viking, konsulent, 1956 - 71, har undervisat i folkdans.

J a n s s o n, Bjarne, yrkeslärare, 1959 - 60, har undervisat i motor- och trafikskola.

Å m i n n e, Matilda, Röda Korsets verksamhetsledare, 1959 - 63, 1964 - 67, har undervisat i första hjälp.

C a r l s t e d t, Tore, trädgårdskonsulent, 1959 - 62, 1963 - 68, har undervisat i planering av trädgårdar och fruktträsodling.

S a n d e r s, Holger, yrkesskolarektor, 1960 - 62, 1963 - 67, 1968 - 69, har undervisat i elektricitetslära samt mot or- och trafiklära.

B e r g, Bo, fil mag, 1961 - 64, 1967 - 70, har undervisat i yrkesorientering och engelska.

K å h r e, Therese, 1963 - 66, har undervisat i engelska.

G r i i s s n e r, Ulf, merkonom, 1966 - 68, 1972 - 74, har undervisat i engelska och ekonomisk geografi.

G r i i s s n e r, Lillemor, fil stud, 1967 - 72, har undervisat i engelska.

L i l l i e, Mirjam, nat kand, 1968 - 69, 1994 - , undervisar i finska.

H o l m f o r s, Paul, forstmästare, 1968 - 69, har undervisat i miljö- och skogskunskap.

G r i i s s n e r, Iris, psyk stud, 1968 - 69, har undervisat i psykologi.

L i n d b e r g, Astrid, hälsosyster, 1968 - 69, har undervisat i spädbarnsvård.

W a l l e n, Olov, gynekolog, 1968 - 70, har undervisat i sexualkunskap.

J a v e n, Gunvor, fil mag, 1969- 74, 1975 - 78, har undervisat i engelska, svenska och skapande verksamhet.

H a r b e r g, Jens, natur- och jaktvårdsinstruktör, 1969 - 70, har undervisat i miljövärd.

F a g e r l u n d, Christina, hum kand, 1969 - 72, 1974- 75, har undervisat i finska och psykologi.

H a n s e n, Christina, fotograf, 1969 - 71, har undervisat i mörkrumsarbete.

L i n d m a n, Paul, teaterinstruktör, 1970 - 73, har undervisat i dramatik.

S t e n b ä c k, Hildur, konstnär, 1970 - 75, har undervisat i teckning och målning.

F a g e r l u n d, Anders, med kand, 1970- 71, har undervisat i sexualkunskap.

K u l v e s, Håkan, fil lic, 1970 - 73, har undervisat i biologi och miljövärd.

E h n, Harriet, keramiker, 1970 - 76, har undervisat i keramik.

G r i i s s n e r, Ingrid, 1971 - 74, 1979 - 80, har undervisat i tyska.

Karlsson, Folke, stud, 1971 - 73, har undervisat i samhällslära och historia.

Lindholm, Lars, fil stud, 1972 - 73, har undervisat i engelska och finska.

Johansson, Bertil, fil kand, 1973 - 74, har undervisat i historia, samhällslära och ekonomisk geografi.

Rosenlöf Leif, fil mag, 1973 - 79, har undervisat i miljö-vård.

Sundström, Ritva, vävlärlarinna, 1973 - 75, har undervisat i vävning och sömnad.

Elfsberg, Bror-Erik, tecknelärare, 1975 - 79, har undervisat i konstnärliga ämnen.

Finne-Bergman, Sigbritt, lärare, 1976 - 77, har undervisat i psykologi.

Böckelman, Elisabeth, ekonom, vt 1977 - 78, har undervisat i engelska och finska.

Fagerlund, Beryl, psykolog, 1977 - 87, 1991 - 94, 1995- undervisar i psykologi och samlevnad.

Flo din, Maj, hälsovårdare, 1977 - 79, har undervisat i åldringsvård och hälsofostran.

Johansson, Carita, 1977 - 78, har vikarierat som timlärare i keramik.

Karlsson, Gun, hälsovårdare, 1977 - 79, har undervisat i första hjälp.

Schönberg, Solveig, sjukskötare, 1977 - 78, 1979 - 80, 1987 - 89, har undervisat i barnavård, hemsjukvård och hälsofostran.

Eriksson, Birgitta, hälsovårdare, 1977 - 80, 1981 - 82, 1983 - 84, har undervisat i sjukvårdens principer, hemsjukvård och hälsovårdssystemet.

Weber, Kurt, fil mag, 1977 - 78, har undervisat i konsthistoria.

Gust, Kerstin, textillärare, 1978 - 81, har undervisat i sömnad och material.

Granberg, Gun-Lis, idrottsledare, 1978 - 79, 1980 - 81, har undervisat i gymnastik.

Granberg, Per-Ole, skolans vaktmästare, 1978- 89, har undervisat i gymnastik.

Lampen, Folke, med dr, 1978- 79, 1980-81, 1982-83, 1986 -87, har undervisat i folksjukdomarna.

Mörn, Solveig, hum kand, 1978 - ht 1980, har undervisat i fritt skapande och keramik.

Ojala, Tea, fil stud, 1978 - 79, har undervisat i finska.

Reinikainen, Hannele, sjukskötare, 1978 - 79, har undervisat i barnavård.

Ehn-Schäuman, Bodil, dramapedagog, 1979 - 83, 1984 - 86, 1989 - undervisar i drama och teater, fritt skapande samt svenska.

Eriksson, Jörgen, fil kand, 1979 - 80, har undervisat i miljövärd.

Hammarberg, Thomas, civilekonom och journalist, 1979 - 80, har undervisat i modern historia och politisk geografi.

Johansson Ann, 1979 - 80, har undervisat i gymnastik.

Kronhed, Kristina, sjukskötare, 1979 - 82, 1983 - 84, 1985 - , undervisar i åldringsvård.

Wahlén, Ulla, hälsovårdare, 1979 - 80, har undervisat i hälsofostran.

Öhman, Märta, hälsovårdare, 1979 - 80, 1981 - 82, 1983 - 84, 1985 - 86, har undervisat i barnavård och första hjälp.

Andersson, Liisa, teol kand, 1980 - 81, har undervisat i finska.

Hansson-Linney, Siv, 1980-81, 1984-85, 1991-92, har undervisat i keramik.

N o r q v i s t, Ann-Lis, hälsovårdare 1980 - 83, har undervisat i hälsofostran.

M a n s n e r u s, Gunnel, fil stud, 1981 - , har undervisat i finska, svenska, bokföring och turism.

S a i r a n e n, Tuija, sjukgymnast, 1981 -82, har undervisat i gymnastik.

H o r n e r, Andrew, stud, 1982 -84, har undervisat i engelsk konversation.

L ö n n q v i s t, Eva-Charlotta, stud, 1982 - 83, har undervisat i gymnastik.

S u n d b l o m, Bengt, tulltjänsteman, 1982 - 83, har undervisat i metallslöjd.

L a m p e n, Kerstin, hälsovårdare, 1982 - 83, 1984 - , undervisar i första hjälp.

B o r e n i u s, Sonja, keramiker, 1983 - 84, har undervisat i keramik.

E n r o t h, Brita, dipl korr, 1983 - 84, har undervisat i engelska.

I s a k s s o n, Britt-Mari, 1983 - 84, har undervisat i sport.

P l e i s s, Detlev, fil mag, 1983- 91 , har undervisat i praktisk finska och tyska.

W e c k s t r ö m, Lisbeth, idrottsinstruktör, 1984 - 85, har undervisat i sport och gymnastik.

A p p e l q v i s t, Henrik, läkare, vt 1985, har undervisat i folksjukdomarna.

N o r d b e r g, Eivor, hälsovårdare, 1984- 85, har undervisat i hälsofostran.

S t e r n e r, Per, fil kand, 1985 - 89, har undervisat i matematik och pedagogik.

W e n n s t r ö m, Bernhard, lärare, 1985- 89, har undervisat i anatomi och fysiologi.

L o r e n s s o n, Ulf, skulptör, 1985 - 90, har undervisat i skulptur.

M ü l l e r, Heinrich, skulptör, 1985 - 86, har undervisat i skulptur.

W e s t m a r k, Ulf-Peter, 1986 - 87, har hållit en kurs för utvecklingsstörda.

W i n q v i s t, Peter, keramiker, 1987 - , undervisar i keramik.

K e v i n, Jonna, lärare, 1988 - vt 89, har undervisat i dans och skapande rörelser.

M ü l l e r - L i e b e n a u, Andreas, keramiker, 1989 - 90, har undervisat i keramik.

S a n d e r l e n, Bo-Erik, stud, 1989 - , undervisar i matematik, data, bokföring och gymnastik.

S t r ö m b e r g, Olle, 1989 - 90, har undervisat i foto.

G u a m u n d s s o n, Öm, 1991 - , undervisar i dans.

J o h a n s s o n, Per-Åke, 1991 - , undervisar i metallhantverk.

G f s l a d o t t f r, Petra, 1992 - , undervisar i dans.

C h a n f r e a u, Tove, 1993 - 94, har undervisat i franska.

B r a d l e y, Paul, 1994 - , undervisar i keramik.

D a h l b l o m, Ann-Kristin, 1994- 95, har undervisat i finska.

L i s t h e r b y, Jonnie, 1994 - 95, har undervisat i svenska och litteratur.

S j ö l u n d, Birgitta, 1991 - , undervisar i samlevnad.

S j ö s t r ö m, Nanna, 1992 - , undervisar i grafik.

A r e n t z - G r a s t v e d t, Mia, 1993 - , undervisar i skulptur.

TIMLÄRARE VID HEMSLÖJDSAVDELNINGEN / ÅLANDS HEMSLÖJDSSKOLA

L i n d q v i s t, Susanne, hemslöjds lärare, 1977 - 78, har undervisat i bandvävning.

B ö c k e l m a n, Elisabeth, dipl ekon, 1978 - 79, har undervisat i bokföring och marknadsföring.

K ä r k k ä i n e n, Solbritt, fil kand, 1978 - 79, har undervisat i folkkultur och dräkthistoria.

K u l l m a n, Christer, dipl ekon, 1980 - 81, har undervisat i bokföring och marknadsföring.

S u n d b l o m, Bengt, tulltjänsteman, 1981 - 82, har undervisat i metallslöjd.

E r i k s s o n, Barbro, hemslöjdskonsulent, 1983 - 85, har undervisat i produktplanering.

ÖVRIG PERSONAL

Vaktmästare

D a n i e l s s o n, Walter, 1931 - 35.

B a c k m a n, Alfons, 1935 - 46.

S a g u l i n, Einar, 1946 - 69.

N o r r b a c k, Carl-Erik, 1969 - 72.

H i m b e r g, Kaj, 1972 - 75.

L a a k s o n e n, Runar, 1976 - 78.

G r a n b e r g, Per-Ole, 1978 - 90.

E k l u n d, Göran, 1991 - .

Kokerskor

J a n s s o n, Snöfrid, 1948 - 49, 1956 - 94.

A n d e r s s o n, Ulla, 1963 - 65, 1966 - .

H a m n s t r ö m, Iris, 1990 - 93, 1994 - .

Kokerska/kosthållare

M ö r n, Lisbeth, 1988 - 89, 1991 - .

Köksbiträden och hembiträden

A n d e r s s o n, Hjärdis, 1938 - 41.

P e t t e r s s o n, Anna, 1941-48, 1949-51.

L ö v i n g, Märta (f Karlsson), 1948 - 49.

J a n s s o n, Vivi, 1949 - 50.

W a l l i n, Gladys, 1951 - 58.

N i e m i n e n, Ann-Mari, ht 1951.

K a r l s s o n, Ruby (f Henriksson), vt 1952.

N o r d s t r ö m, Solveig, 1952 - 53.

M a n s e n Maj-Britt (f Jansson), 1953 - 54.

K a r l s s o n, Gerdis (f Eriksson), 1954 - 55.

M a t t s s o n, Ragnborg, 1955 - 56.

F r e d r i k s s o n, Berit (f Samuelsson), 1958 - 59.

J a n s s o n, Estrid, 1959 - 61 .

J a n s s o n, Gunnel (f Sjöblom), 1961 - 63.

H e l l s t r ö m, Britta (f Jansson), 1965 - 66.

W e n n s t r ö m, Maj-Lis, 1972 - 88.

Städare

L a a k s o n e n, Alli, 1966 - 77.

L a a k s o n e n, Judit, 1966 - 74.

H ä g g b l o m, Agnes, 1974- 84.

K o c k, Gerda, 1977 - .

J a n s s o n, Gunnel, 1984 - 90, hembiträde 1961 - 63.

H ä g g b l o m, Marja, 1990 - 91.

M a t t s s o n, Marie-Louise, 1992 - .

Extra hjälp i köket och med städning

K a r l s s o n, Evelina, 1899 - 1915

I d m a n, Mimmi, 1913 - 1946

K a r l s s o n, Lyyli.

R i k b e r g, Ethel.

I s a k s s o n, Mabel.

S t r ö m b e r g, Anne-Maj.

J a n s s o n, Anja.

L a a k s o n e n, Leila.

S a r l i n g, Ingegerd.

N o r d m a n, Fransilia.

Vedhuggare

H ä g g b l o m, Johan.

H ä g g b l o m, Ingmar.

Kanslist

D a h l b l o m, Maj-Gret, 1971 - .

Internatsövervakare

S u n d q v i s t, Maj, 1987 - 88.

S u n d s t r ö m, Mikael, 1988 - .

På grund av bristfälliga uppgifter kan listan över övrig personal vara ofullständig och årtal kan vara felaktiga.

ORDFÖRANDE I DIREKTIONEN

T r ä s k e l i n, Alex., kronofogde, 1895 - 96

T o 11 e t, C.A., vice häradshövding, 1896 - 97

B o m a n s s o n, J.O., kamrer, 1897 - 1900

G r a n s t r ö m, Axel, vice häradshövding, 1900

F a g e r l u n d, L.W., provinsialläkare, 1900 - 08

L i n d e 11, Viktor, kyrkoherde, 1908 - 26

R o t h b e r g, Torsten, vice häradshövding, 1926 - 27

E r i k s s o n, Johannes, bonde, 1927 - 31

T ö r n q v i s t, Hugo, provinsialläkare, 1931 - 32

L u n d b e r g, Carl, prost, 1932 - 34

L i n d f o r s, Erik, folkskollärare, 1934 - 49 .

J a n s s o n, Verner, bonde och bankdirektör, 1949 - 65

J o h a n s s o n, August, bonde, 1965 - 70

L i n d s t r ö m, Olof, att.man och kommunalråd, 1970 - 83

S u n d b e r g, Erik, rektor, 1983 - 91.

L i n d b o m, Wiking, 1991 - .

V. ORDFÖRANDE I DIREKTIONEN

T o 11 e t, C.A., vice häradshövding, 1895 - 96

B o m a n s s o n, J.O., kamrer, 1896 - 97

T o 11 e t, Artur, stadsläkare, 1897 - 99

G r a n s t r ö m, Axel, vice häradshövding, 1899 - 1900

Ta 11qvist, K.A.L., kyrkoherde, 1900 - 03

Karsten, Ernst, vice häradshövding, 1903 - 04

Hagman, Leon., tullförvaltare, 1904 - 08

Hornborg, Georg, provinsialläkare, 1908 - 17

Rothberg, Torsten, vice häradshövding, 1917 - 20,
1921 - 26

Jansson, Matts, sjökapten, 1920 - 21

Eriksson, Johannes, bonde, 1926 - 27

Törnqvist, Hugo, provinsialläkare, 1927 - 31,
1934 - 38, 1940 - 44

Lindfors, Erik, folkskollärare, 1931 - 34

Nyman, Valdemar, kyrkoherde, 1938 - 40

Carlsson, Carl, bonde, 1944 - 64

Johansson, August, bonde, 1964 - 65.

Lindström, Olof, affärsman, 1965 - 70.

Andersson, Elis, bonde, 1970 - 71.

Sundberg, Erik, rektor, 1971 - 83.

Erlandsson, Ragnar, skolsekreterare, 1984 - 91.

Nordman, Gunnevi, 1991 - .

SEKRETERARE

Sundblom, Julius, redaktör, 1895 - 96

Olsson, P.Hj., rektor, 1896 - 98

Carlsson, Calixtus, pastor 1898 - 1900

Från och med 1900 har skolans föreståndare fungerat som sekreterare.

EKONOMER

Sjöström, J.E., direktör, 1895-98

Karlsson, K.J., mag., föreståndare, 1898 - 1900

Sundberg, Fridolf, jordbruksinstruktör, 1900 - 31

Jansson, Matts, sjökapten, bankdirektör, 1931 - 41

Jansson, Verner, bonde och bankdirektör, 1941 - 49.

Isaksson, John, bonde, 1949 - 50.

Andersson, Karl, folkskollärare, 1950 - 52.

Uppgiften som ekonom upphörde i och med att Landskapet Åland övertog skolan.

ÖVRIGA STYRELSEMEDLEMMAR

Bomansson, J.O., kamrer, 1895 - 96

Lindeman, J.D., sjökapten, 1895 - 96

Tollet, Artur, stadsläkare, 1895 - 97

Sundström, J.E., sjökapten, 1896 - 1906

Ta 11qvist, K.A.L., kyrkoherde, 1897 - 98

Granberg, Thure, kronofogde, 1897 - 98

Furstenborg, C.A., apotekare, 1898 - 1900, 1907 - 08

Rosenberg, M.F., possessionat, 1898 - 1903

Fagerlund, L.W., provinsialläkare, 1900

Granström, Axel, vice häradshövding, 1900 - 02

Granström, Augusta, fru, 1901 - 02

Hjelt, Pauline, fru, 1902 - 04

Carsten, H., vice häradshövding, 1902 - 03

Lindeman, Anna, fru, 1903 - 06

Karsten, Ernst, vice häradshövding, 1903

Sundblom, Julius, redaktör, 1903 - 04, 1908 - 45

Torckell, Olga, fröken, 1904 - 07

Eriksson, Johannes, bonde, 1904 - 26, 1930 - 32

Vessel, Enny, fru, 1907 - 08

Linde, Alma, fru, 1907 - 08

Hausen, M., fru, 1908 - 20

Jansson, Julius, vice häradshövding, 1908 - 10

Sundell, H., vice häradshövding, 1910 - 12

Jansson, Matts, sjökapten, 1912 - 20, 1921 - 31

Rothberg, Torsten, vice häradshövding, 1920 - 21, 1927 - 39

Lindfors, Erik, folkskollärare, 1920 - 31

Sundberg, Fridolf, bonde, 1931 - 34

Björklund, Axel, bonde, 1933 - 38

Nyman, Valdemar, kyrkoherde, 1940 - 41

Carlsson, Carl, bonde, 1942 - 44

Törnqvist, Hugo, provinsialläkare, 1926 - 27, 1944 - 49

Sundman, Einar, bonde, 1934 - 52.

Brenning, Tor, vice häradshövding, 1939 - 52.

Holmqvist, Carl, rådman, 1946 - 52.

Isaksson, John, bonde, 1948 - 50.

Andersson, Elis, bonde, 1950- 71 .

Sundqvist, Maj -Lis, skolkökslärare, 1952 - 75.

Wennström, Bernhard, folkskollärare, 1952 - 55.

Johansson, Harry, folkskollärare, 1955 - 75.

Sundberg, Erik, rektor, 1970 - 71 (ordf och v ordf, se ovan).

Clemes, Faste, bonde, 1972 - .

Erlandsson, Ragnar, skolsekreterare, 1975 - 84 (v ordf, se ovan).

Rosenberg, Runa, sjukskötare, 1974 - 84.

Sundberg, Mona, textillärare, 1984 - 94.

Lande, Brita, 1994 - .

Från år 1971 har eleverna valt representanter till skolans direktion med rösträtt i alla frågor. Ålands folkhögskola var den första skolan i Finland som gav eleverna den rättigheten. Elevernas representanter har varit följande:

Jansson, Brage, 1971 - 72

Sundblom, Anneli, 1971 -72.

Arte, Pertti, 1972 - 73.

Orre, Stig, 1972 - 73.

Häggblom, Gunilla, 1973 - 74, 1974 - 75.

Karlsson, May, 1973 - 74.

Andersson, Monita, 1974 - 75.

Berglund, Jan-Erik, 1975 - 76.

Sundbäck, Krister, 1975 - 76.

Fogelström, Monica, 1976 - 77.

Holmström, Anne-Maj, 1976 - 77.

Hellmar, Marie, 1977 - 78.

Lindström, Peter, 1977 - 78.

Sundblom, Kristina, 1978 - 79.

Sundqvist, Inger, 1978 - 79, 1979 - 80.

Söderström, Marie, 1979 - 80.

Fagerholm, Mikael, 1980 - 81.

Mansen, Gunnar, 1980- 81.

Fellman, Eva, 1981 - 82.

Wallner, Inga-Lena, 1981 - 82, 1982 - 83.

Nyback, Ulf, 1982 - 83.

Overo, Pernille, 1983 - 84.

Martola, Jutta, 1983 - 84.

Nikko, Timo, 1984 - 85.

Lindqvist, Jim, 1984 - 85.

Jansson, Ulf-Christer, 1985 - 86.

Eriksson, Maria, 1985 - 86.

Johansson, Pernilla, 1986 - 87.

Sandell, Thomas, 1986 - 87.

Johansson, Maria, 1987 - 88.

Pavall, Anders, 1987 - 88.

Boman, Marcus, 1988 - 89.

Jansson, Marika, 1988 - 89.

Grönqvist, My, 1989 - 90.

Börmann, Dan, 1989 - 90.

Selander, Linda, 1990 - 91.

Solax, Charlotta, 1990 - 91.

Johansson, Maritha, 1991 - 92.

Jacobsen, Inna, 1991 - 92.

Stefanides, Jussi, 1992 - 93.

Björk, Annika, 1992 - 93.

Ekqvist, Pia, 1993 - 94.

Henriksson, Viktoria, 1993 - 94.

Mannerström, Johan, 1994 - 95.

Persson, Ann, 1994 - 95.

Lärarna och den övriga personalen har haft representanter i direktionen sedan 1981.

Lärarnas representant:

Verho, Ann-Britt, 1981 - 88.

Elfsberg, Bror-Erik, 1988 - 90.

Johansson, Bertil, 1991 - .

Personalens representant:

Granberg, Per-Ole, 1981 - 85.

Kock, Gerda, 1985 - 88.

Andersson, Ulla, 1988 - 91.

Dahlbom, Maj-Gret, 1991 - .